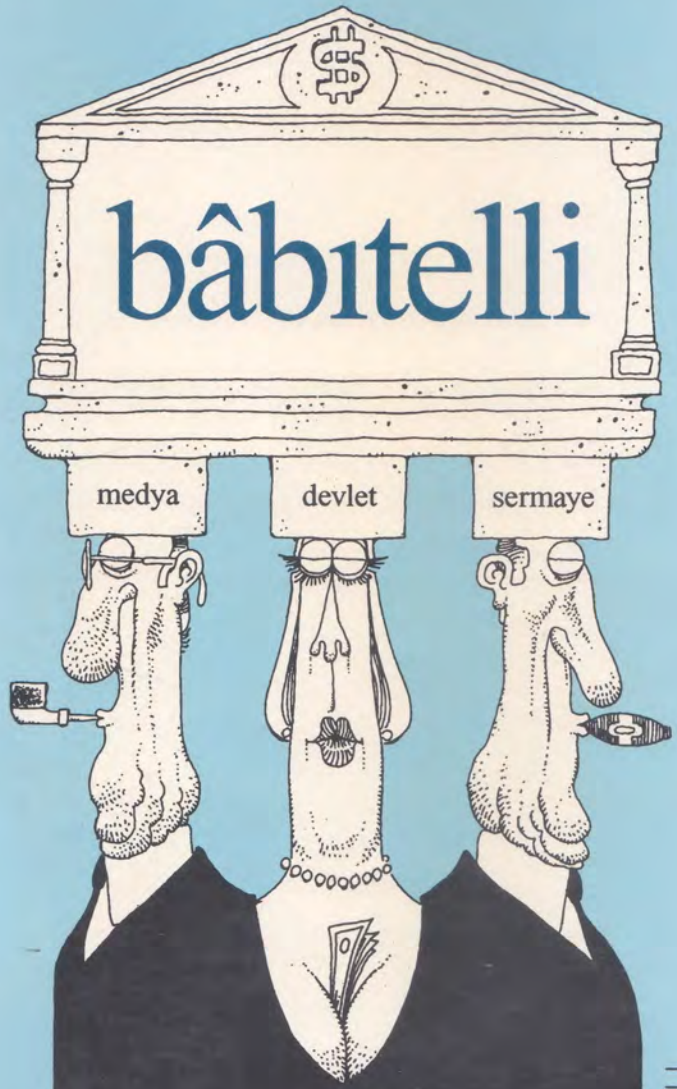
bâbıtelli

ümit otan

izmir

Ümit Otan, 2 Eylül 1951'de Çanakkale'de doğdu. 1984'te Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema, Televizyon ve Fotoğrafçılık Bölümü'nü bitiren Ümit Otan, bir süre Nokta Dergisi'nde çalıştıktan sonra aynı yıl Cumhuriyet Gazetesi İzmir Bürosu'nda muhabirliğe başladı. 1989'da kıyılarımızdaki çarpık yapılaşmayı konu edinen "İşte Kıyılarımız", 1991'de de insanı anlatan "Yaşantımız" konulu iki kişisel fotoğraf sergisi açan Ümit Otan, çeşitli karma sergilere de katıldı. Ümit Otan'ın 1989 ve 1990 yıllarında Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin haber dalında birincilik ve Doğa Severler Derneği'nin fotoğraf dalında birincilik ödülleri bulunuyor. Ümit Otan Cumhuriyet Gazetesi'ndeki görevini sürdürüyor.

Ümit Otan, "Okura daha ucuz kitap" yaklaşımıyla, bu çalışmasının karşılığında telif ücreti almamıştır.

izmir kitaplığı: 3
güncel kitaplar: 1

bâbıtelli
ümit otan

© izmir kitaplığı
basım yayım dağıtım ltd. şti.
bu yapıtın bütün yayın hayatı saklıdır;
tanıtım ve gönderme amacıyla yapılacak kısa alıntılar
dışında yazarın ve yayınevimizin resmi/yazılı izni
olmadan hiçbir surette çoğaltılamaz.

birinci basım: mart 1995/izmir
ISBN 975-7223-03-4

yayın yönetmeni: osman akınhay
kapak tasarım: ismail gülgeç
karikatürler: ismail gülgeç
tasarım: saadet ve hüseyin erciyas
düzelti: asuman abacıoğlu ve berna baysal

baskı ve cilt: mart matbaacılık sanatları tic. ve san. ltd. şti.
tel: (0 212) 212 03 39 mecidiyeköy/istanbul

izmir kitaplığı
basım yayım dağıtım ltd. şti.
859 sokak, saray işhanı, c blok, no:1, zemin 4, konak/izmir
tel/fax: (0 232) 445 92 64

Ümit Otan

"Babıtelli"

İzmir Kitaplığı

"Başkalarından aktardığım sözleri kendi söylediklerimi değerlendirecek biçimde seçebilmiş miyim, ona bakılsın. Çünkü ben, kimi zaman dilimin kimi zaman kafamın yetersizliği yüzünden gereğince söyleyemediğim şeyleri başkalarına söyletirim. Aktardığım sözleri saymam, tartarım."

Montaigne
(Kitap II, bölüm X)

İlksöz

Sevgili Ümit Otan geçen yıl sonu, 1995'te medyanın durumuna ilişkin tahminimi sorduğunda "Artık dibe vurduk" demiştim, "bundan sonrası daha iyiye doğru olacak".

Dibe vurduğumuza inanıyordum; çünkü gazetecilik mesleği belki de tarihinde hiç olmadığı kadar itibar yitirmişti. "En güvenilir meslek" sıralamalarında günden güne prim kaybediyordu.

Çünkü, düne kadar bir "kamu görevi" ya da babadan devralınan bir onurlu misyon olarak görülen yayıncılık, şimdi saygınlığı azaldıkça kârlılığı artan bir ticari girişime dönüştürülmüştü.

Çünkü, tam "devletin medya üzerindeki tekeli kırılıyor" derken, bu kez de aynı oranda tehlikeli başka tekelin, "sermaye tekeli"nin ağına yakalanmıştık.

Haber içeriklerini, holdingin ekonomik çıkarları, kredi bağlantıları, siyasal tercihleri belirler olmuştu.

Ve güven krizi, okuru, izleyiciyi küstürürken, medya, bu açığı lotarya adı altında "müşteriye rüşvet vererek" yamamaya çalışıyordu.

Daha da kötüsü, bizler bu girdaba hazırlıksız, örgütsüz, örgütlenmesiz yakalanmıştık. Mesleğine hâlâ saygısı olan bir avuç insanın feryatları duyulmaz olmuş, yeni medyanın yeni gazetecileri paradan başka tanrı tanımayan "yükselen değerler"i ile piyasayı dolduruvermişlerdi...

Haber almaktan çok, tiraj almaya yönelik bir yayın politikası kendi kadrolarını oluşturmuş ve ilkesiz, kayıtsız, saygısız bir kuşak, ellerinde kameraları, mikrofonları, teypleri, fotoğraf makinaları ile kendilerini dünyanın hakimi gibi görür olmuşlardı.

Bilginin bir şantaj unsuruna, ekranın bir gazino sahnesine, sayfanın bir kasap vitrinine, programcılığın röntgenciliğe döndüğü piyasada gazetecilik de kimileri için gladyatörlüğe, kimileri için de fabrikatörlüğe dönüşmüştü.

Düne kadar demokrasinin en önemli unsurlarından biri sayılan medya, aniden, demokrasinin önünü tıkayan bir engel olmaya yüztutmuştu.

Denizin dibi orada görünmüştü.

* * *

"Bundan sonrası daha iyi olacak" kehanetinin ardında biraz bu tablo ve "daha kötüsü ne olabilir ki" karamsarlığı vardı, biraz da bu tablodan rahatsız olan insanların içten içe tepki göstermeye başlamaları...

Bir toplum, ebediyen kalitesizliğe, ilkesizliğe, içeriksizliğe mahkum edilemezdi elbet... Birileri öne çıkacak ve önce tek tek, sonra topluca mesleğin onuruna sahip çıkacaklardı. Buna inanıyordum.

İşte ilk ses, ilk itiraz, "ilk kurşun", Ege'den, İzmir'den geliyor.

Ümit Otan bu kitabıyla medyaya eleştirel gözle bakanlara, yeni iletişim düzenini sorgulayanlara, demokraside basının yeri üzerine kafa yoranlara bir başlangıç sunuyor. Günümüzde çoklarının yürekten kabulleneceği, ama şu ya da bu nedenle altına imza atmaktan çekineceği eleştirileri cesur ve yalın bir üslupla ortaya koyuyor. Çoktandır unutulmuş bir "eski mesele"yi, ahlak tartışmasını yeniden gündemimizin baş köşesine oturtuyor.

Artık bundan böyle yaman bir ip çekme yarışına başlıyoruz.

Onlar daha çok kazanç için daha çok haber manipülasyonu yönünde çekecek ipi, biz, halkın gerçekleri öğrenme hakkına sahip çıkacağız.

Onlar lotaryanın, asparagasın, pazarlamacılığın bayrağını dalgalandıracaklar, biz doğru haber, ilkeli yayıncılık, onurlu medyaya doğru yelken şişireceğiz.

Onlar gizli kameralarıyla şakacılık, paparazzicilik, reality showculuk oynayacaklar, biz insana saygıyı, araştırmacı gazeteciliği, kamunun çıkarını öne çıkaracağız.

Dipten gelen dalga çok geçmeden yüzeyi sallayacak.

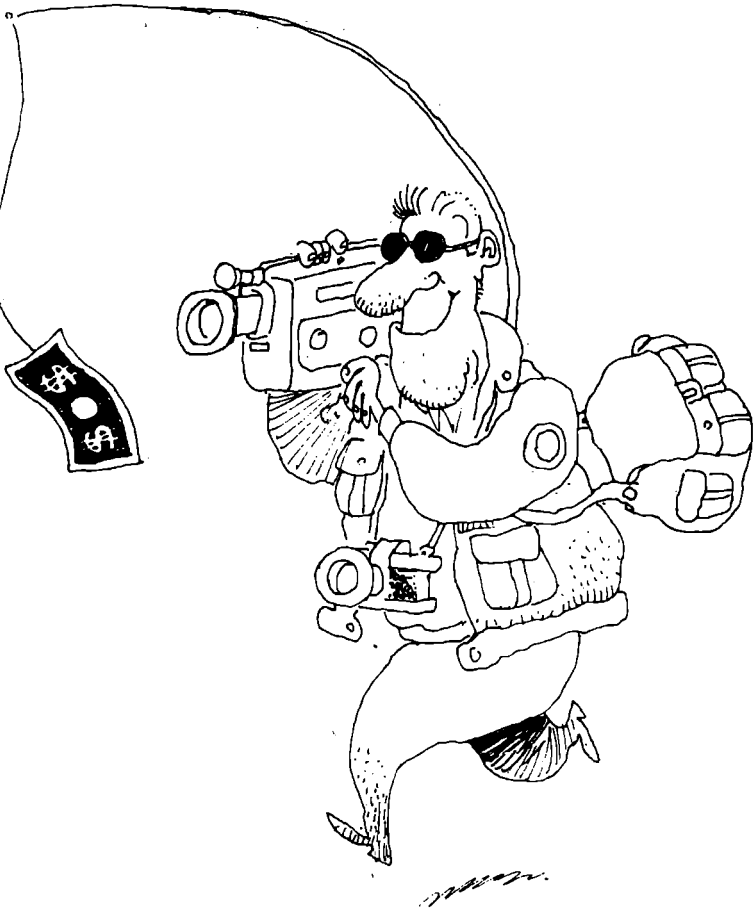
Yeter ki şu çıkmaz sokaktan bir kurtulalım.

Yeter ki tek tek şu ipin ucuna asılalım.

Ümit kadar cesur olabildiğimiz sürece ümidimizi hiçbir şey kıramayacaktır.

Can DÜNDAR

“Babıtelli” Çıkmazı

Haber "mal", okur "müşteri", gazete "süpermarket" olunca...

"Yeni bir insan ve yeni bir topluma geçişin tek yolu, her şeyi elde etmek, onlara egemen olmak biçiminde beliren ve kâr tutkusu, açgözlülük, bir de ihtiras demek olan 'sahip olmak' karakterini terk etmekten geçer. İnsanlar, onları huzura, mutluluğa ve diğer insan kardeşlerini sevmeye yöneltecek olan 'olmak' biçimli bir dünya görüşüne geçemedikleri sürece, kurtulmaları olanaksızdır."

"Sahip Olmak Ya Da Olmak" adlı ünlü yapıtında Erich Fromm, "kurtuluşu" böyle özetliyordu...

"Olmak" ellerin tersiyle bir kenara itilip tüm planlar "sahip olmak" adına yapılınca, medya, büyük bir gazete sahibinin deyimiyle, "patinaj" yapmaya başlıyordu. Çekilen lotarya silahları, trilyonların boşa gitmesine, çalışanların köşeye sıkışmasına neden oluyor, faturayı, gazete okurlarının yanısıra tüm yurttaşlar da birlikte ödüyordu.

Haberin "mal", gazetenin "süpermarket", okurun da "müş-

teri" diye tanımlandığı günlere varıldı...

Üstelik bu yaklaşım, sıradan insanlardan değil; büyük gazetelerin "büyük gazeteciler"inden geliyordu. Demokrasinin en önemli göstergesi olan örgütlülük de onlar için pek önemli değildi. Medyada yaşanan sendikasızlaştırma "harekâtında" nasıl aslan kesildiklerini dünya alem "ibretle" seyrediyordu.

Emeğin kutsallığı gözardı edildi, onurlar ezildi, çiğnendi, "gık" çıkmadı. Sendikalı çalışanlara bile katlanamadılar. "Çık" komutu verdiler. Herkes kuyruğa girdi, örgütlerinden kaçışmak için.

İşçi eylemlerini, memurun sendikal savaşımını, sendikasız, örgütsüz gazeteciler ordusu izlemeye başladı.

Artık habere de eskisi kadar gereksinim yoktu. Zaten manşetler her gün için hazırdı:

"Biz daha çok apartman veririz, biz ikiye katlarız, biz en iyiyiz, bize kimse yetişemez."

Ama bir türlü istenene varılamıyordu. Tirajlar yükselmiyor, geriliyordu. Okur, "sahip olmak"tan bıkmıştı. Her şey kötüye gidiyordu. Önce çalışanlar "deste deste" kapının önüne koyuluyordu. Onlara sahip çıkacak kimseler de yoktu ortalıkta. Gazete fiyatları yukarıya çekilmeye başlandı. "Müşteri" durumdan hoşnut değildi. Çalışanlar da, patronlar da öyle...

Medya tartışılmalıydı. Kırılan kolun yen içinde kaldığı günler tarihe karışmıştı. Sesler yükselmeye başladı. İnsanlar birer ikişer öne çıkıyorlardı. Üniversiteliler, medya örgütlerini sanki sarsıyordu. Meslek örgütleri, ardından okurlar, sonra çalışanlar ve patronlar konuşmaya başladı.

Gündemi belirleyen medya, kamuoyunun gündemi oluyordu, medya da sorgulanıyordu...

"Sahip olmak" tutkusu tekelleşmeyi, ihtirası, tek sesliliği getirmişti. Artık herkesin şapkalarını önüne koyma zamanı gelmişti. Özeleştiri kamuoyu önünde "açık ve seçik" biçimde yapılmalıydı. Öyle de oluyordu. "Müşteri" de silahını çekmiş, "Lotaryaya hayır" diyordu...

"Sahip olmak"ı dayatanlara karşı, "olmak" isteyenlerin öyküsü başlıyordu...

Ne değişti?

On yıl önceki yakınmalar bugün de geçerliydi. Teknolojide uzay çağı yakalanıyor ama insana yatırım görmezden geliniyordu. Tirajlar yine yerinde sayıyor, yalnızca gazetelerin, patronların adları değişiyor, bazı gazeteler yaşamdan ayrılırken, yenileri çıkıyor, tiraj bölüşülüyor, bir türlü artmıyordu...

1983 yılında GAMEDA'nın ekim ayı verilerine göre Hürriyet 770 bin, Milliyet 198, Cumhuriyet 81, Yeni Asır 94, Günaydın 261, Tercüman 199, Bulvar 180, Tan 638, Güneş 286 ve Son Havadis 26 binlerde geziniyordu. On yıl önce 3 milyonlarda dolaşan tiraj bugün de yaklaşık öyleydi...

Çalışanlar, kapanan gazetelerinden yeni açılanlara kapağı atmaya çabalıyor, oradan sokaklara taşıyor, işsizliğe giden yolda giderek çoğalıyorlardı. Tek değişen, gazete künyeleriydi. Gazete künyelerinin değişkenliği artık izlenemeyecek boyutlara varıyordu.

Yazar Demirtaş Ceyhun'un 1984 yılında basılan "Babıali'nin Şu Son Kırk Yılı" adlı yapıtında çeşitli ağızlardan yeralan sorunlar, bugün ağırlaşarak önümüzde duruyordu. Tüm görüşler, öneriler, lotaryadan kaynaklanan sıkıntılar bir bir sa-

yılıp dökülmüş ama değişen bir şey olmamıştı. İşte Gazeteci Melih Aşık'ın on yıl önce söyledikleri:

"Açık yüreklilikle şunu belirteyim ki Babıali tekniğe çok yatırım yapmıştır. Dünyanın en modern, en gelişmiş makinelerini, tekniğini getirmiştir. Yani Türkiye'nin gücünü aşan harcamalar, yatırımlar yapmıştır. Ama öte yandan da insandan korkmuştur. Yani lotaryaya, tekniğe ve makineye para verirken hiç acımamıştır. Ama insana gelince... Bir kuruş yok...Niye korkmuşlar insandan? Çünkü, insan sendikalı olabiliyor. Maaşım artsın diyebiliyor. Başka isteklerde bulunabiliyor."

Melih Aşık o günkü gazeteci tipini de çizerken "Gazeteci kanaatkâr olacak, fazla para istemeyecek, sendikaya filan girmeyecek. Öte yandan da, hem çok kültürlü olacak, hem de çok uysal... Hem patrondan yana olacaksın, hem de halktan yanaymış gibi görüneceksin. Çünkü, gazetenin satması için halktan yanaymış gibi görünmesi şart. Ama öte yandan da patronun çıkarları için, gazetenin sermayeye karşı gelmemesi şart" diyordu.

Gazeteci, Yazar Recep Bilginer'in iddiası daha da sertti:

"Basın için dördüncü kuvvettir diyorlar. Ama şimdi basın, artık ticaretin hizmetinde. Dördüncü kuvetlikle ilgisi, yok denecek kadar zayıfladı."

On yıl önce de işler pek iyi gitmiyordu. Tiraj sıkıntısıyla ilgili çeşitli görüşler öne sürülüyordu. Fakat hiç kimsenin elinde yapılmış bilimsel bir araştırma yoktu. Herkes kendi görüşünü söylüyor, öylece kalıyordu. O günlerde en önemli saptamalardan birini yine Recep Bilginer yapıyordu:

"Bana sorarsanız, çaresiz, basınımızda da bir tekelleşme olacaktır. Bu alana da büyük sermaye girecektir, holdinglerin

eline geçecektir gazetelerimiz. Yani basınımızın geleceği de bence, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel geleceği gibi pek parlak değildir."

Melih Aşık'ın on yıl önce çizdiği gazeteci tipiyle bugünkü arasında fark var mı? Olmadığını gösteren göstergeler o kadar çok ki...

Sendikalaşmayı başaran gazeteciler, bir gecede örgütlerini boşaltıveriyordu. Sabah grubuna sendika zaten hiç uğramıyordu. Önce Milliyet sendikadan "kurtuldu". Milliyet Gazetesi'nin sahibi Aydın Doğan, Hürriyet Gazetesi'ni de satın alınca orada da sendika nostaljik bir anı olarak kalıyordu. Bugünün gazetecisi de, on yıl önce Melih Aşık'ın dediği gibi çok uysaldı.

Ekonomi haberlerinin nasıl gazete patronlarının girdiği işlere göre "şekillendiği" bir bir ortaya çıkarıldı. Recep Bilginer, on yıl önce basının ticaretin hizmetinde olduğunu söylemişti, şimdi de öyle görünüyordu.

Lotaryadan on sene önce de yakınılıyordu, şimdi de. Tartışmalarda genellikle okuyucu yoktu. Okuyucu, ancak "araba devrildikten sonra" ağırlığını koyabiliyordu. Cumhuriyet Gazetesi'nde 5 Kasım 1991 ve sonrası yaşanan olaylar en yakın ve somut göstergeydi. 15 gün içinde 45 bini aşkın okur gazeteyi bırakarak tepkisini gösteriyordu.

Hepsi bu mu olmalıydı? Okur yalnızca "sonuç"tan sonra mı varlığını göstermeliydi?

Okur, bazı gazete genel yayın yönetmenlerinin öngördüğü gibi "müşteri" olarak kalamazdı. Araba devrilmeden önce de varlığını kanıtlayabilirdi.

Nitekim öyle oluyor, okur uyarıyor: "Lotaryayı durdurun,

böyle giderseniz sizi almam, boykot edebilirim" diyordu. Okur, araba devrilmeden önce olaya el koyuyordu.

Bir de medya çalışanlarında kıpırdanmalar başlıyordu. Yalnızca verilen işi yapmakla yükümlü gibi görünen çalışanlar, yıllarca emek verdiği işinde söz hakkını kullanmak istiyordu. Belki yeterli değildi ama iyi bir başlangıçtı.

Basında uzlaşma, 1994'ün ilk ilginç girişimiydi. Sonradan yaşananlar, uyulmayan uzlaşmaların ne kadar komik olduğunu gösteriyordu.

Ama en iyisi o günlere gitmek ve anlatmaya oradan başlamaktı...

Basında "uzlaşma"ma deklarasyonu

Masalar kuruluyor, taraflar "bağlı olmayarak" yerlerini alıyordu. Amaç "çamur atmayı" bir kenara bırakıp gazetecilik yapmaktı. Bunun için taraflar imza atacaklar, tabii ki sonra da uymayacaklardı...

"Senin ansiklopedin kötü, benimki iyi", "Hem o ansiklopediyi aradık taradık Amerikan kütüphanelerinde bulamadık", "İşte ansiklopedimiz Amerikan kütüphanesinde sayın okuyucular".

Artık "gına" gelmişti. Herkes seçimini zaten yapmış, bir ansiklopedinin peşine düşmüştü. O halde büyük nazarlıklı, nazarlıksız, en büyük, en güzel gazetelerimiz arasında "sulh" sağlanmalıydı. Hakemler de hazırdı. Basın Konseyi üyeleri "tam kadro" imza törenine katılıyordu...

Tarihlerden 31 Ocak 1994'tü, yaprak kımıldamıyordu ve mutlaka bu uzlaşmada da bir "keramet" vardı...

Başkan Oktay Ekşi, Doğan Heper, Kenan Akın, Orhan Birgit, Gencay Gürün, Doğan Kasaroğlu, Turgut Kazan, Baki Özilhan, Namık Kemal Şentürk ve Aykan Uzoğuz, Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nu temsil ediyorlardı.

Anadolu Ajansı Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Muhsi-

noğlu, TRT Genel Müdür Yardımcısı Nevzat Avcı, Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Umur Talu, Sabah Gazetesi Genel Yayın Müdürü Zafer Mutlu, ATV Yönetim Kurulu Üyesi Ercan Arıklı, Türkiye Gazetesi ile TGRT Başdanışmanı Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Kanal D Genel Müdürü Adem Gürses, Zaman Gazetesi İmtiyaz Sahibi Alaeddin Kaya da medya temsilcileri olarak oturup konuşuyorlar ve bir metin üzerinde anlaşıyorlardı.

Dokuz maddeden oluşan uzlaşma deklarasyonunda yok, yoktu...

Her şey en ince ayrıntısına kadar düşünülüp kâğıda geçiriliyordu. Uzlaşma deklarasyonunu okuyanlar, medyanın en değerli üyelerinin bugüne kadar neleri yapamadıklarını ya da yapmadıklarını hemen anlayabiliyordu.

Maddelere bakıldığında, hem öncesinde nelere uyulmadığı görülüyor, aylar sonra yaşanılanlardan da bu tür uzlaşma metinlerinin nasıl hiç bir işe yaramadığı somut biçimde ortaya çıkıyordu. Nelerdi metindeki maddeler? Birlikte okuyalım:

• Halkın doğru haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkı, varlığımızın birinci nedenidir. Bu aynı zamanda demokratik sistemin varlığının da temel şartıdır.

• Türk basını son yıllarda Türk toplumunu derinden sarsan olay ve yolsuzlukları su yüzüne çıkarmada şerefli bir görev yerine getirdiğinin bilincindedir. Bu görevin basın dünyamıza sağladığı saygınlığın meslek içi kavgalar, çekişmeler ve karalamalarla bozulmaması için gereken dikkati göstermek hepimizin görevidir.

• Bir kamu müessesesi olan gazetecilik mesleğinin ahlaka

ayları özel amaç ve çıkarlara alet edilmesi kesinlikle karşı olduğumuz ve olacağımız bir husustur.

• Yayınlarımızda hiç kimseyi ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınamaya hakkımız olmadığına inandığımız; şiddet ve zorbalığa özendirici yayın yapmaktan kaçındığımız, insanların özel hayatına ve insanlık onuruna saldırı, hakaret ve iftira gibi davranışları kendi iç denetim mekanizmalarımız yoluyla önleyeceğimiz veya düzelteceğimiz, hukuk devletinin temel ilkelerine ve masumiyet karinesine özen göstereceğimiz; kendi aramızdaki rekabeti ürün kalitesi dışına çıkarmayacağımız, birbirimizin promosyon kampanyaları konusunda kötüleme yoluna başvurmayacağımız, birbirimiz hakkında kamuoyunun bilmesi gereken ve haber niteliği taşıyan bilgileri vermeye devam edeceğimiz; yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve düzeltme haklarının en hızlı ve etkili bir biçimde kullanılmasına daha çok özen göstereceğimiz herkes tarafından bilinmelidir.

• Son zamanlarda kamuoyunda eleşirilere yolaçan ve giderek basın(iletişim) özgürlüğünü istemeyen çevrelere de fırsat verecek hale getiren basın içi gerginliğe son vermeyi, hem mesleğimize hem de kamuoyuna karşı bir borç saymaktayız.

• Öneminin ileride daha iyi anlaşılacağından emin olarak vardığımız bu uzlaşmanın diğer basın organlarının imzasına da açık olduğunu belirtmekte ve bu uzlaşmanın kalıcı olması için Basın Konseyi'nin gereğinde kendiliğinden harekete geçmesini ve aldığı kararı kamuoyuna açıklamasını kabul ediyoruz.

• Keza bu uzlaşma modelinin toplumun bütün kurumları arasında yaygınlaşmasının, kritik günler yaşayan ülkemiz açı-

sından son derece önemli olduğu görüşündeyiz.

• Çağdaş demokrasi ve ülkemizin özel şartları, medyaya eskisinden daha önemli görevler yüklüyor. Bu bilinçle sorumluluklarımızı kabulleniyor ve bunların gereğini yerine getirmek için tüm gücümüzü ve olanaklarımızı kullanacağımızı ilan ediyoruz.

Uzlaşma metnine imza koyan gazetelerin, 1 Şubat 1994 tarihli birinci sayfası bu konuya ayrılıyordu.

Evet, o güne kadar hata yapılmıştı. "İşte size söz veriyoruz. Bir daha tekrarlamayacağız" demeye getiriliyordu.

Okur, metni okuduğunda, promosyonun süreceğini hemen anlıyor "promosyon sırasında gazetelerin birbirine çamur atmayacakları" gerçeğiyle "rahatlıyordu".

Bu "küçücük ayrıntı" okur gibi Türkiye Gazeteciler Cemiyeti yetkililerinin de gözünden kaçmıyor, 3 Şubat 1994 günü yaptıkları yazılı açıklamada, "Sorunun çözümü elinizin altında, siz nerelerdesiniz?" demeye getiriliyordu.

Evet her işin başı promosyon, lotarya savaşıydı. Cemiyet açıklamasında da aynı görüşlere yer veriliyordu:

"Bugün basının içinde bulunduğu ortamın düzelmesinin, promosyon yarışını amaç olmaktan çıkarmasıyla mümkün olabileceği gözardı edilmemelidir. Gazetelerin promosyon yarışını, gazetecilik işlevi içinde kalarak, makul düzeye indirmek için geniş kapsamlı bir anlaşmaya varmalarında ve promosyonu özendirici tanıtım olanaklarının belirli bir yasal çerçeveye bağlanmasında yarar vardır. Bunu sağlamak için öncelikle insan malzemesine, yani daha açık bir deyişle gazeteyi gazete yapan unsur olan gazeteciye yatırım yapmak yoluna gidilmelidir. Milyar ve trilyonlar sarfiyla sürekli kupon ve piyangoya

dayanan ataklar sonunda, artan nüfusumuza oranla gazete satışlarının adeta yerinde sayması gibi çok ciddi bir durum sergilenmektedir. Ve bunun üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Kaldı ki, bu satış rakamları bile aynı sayıda gazete okuyucusunun varolduğunun kanıtı değildir. Kupon ya da piyango için gazete almak yerine gazeteyi son satırına kadar okunan bir belge haline getirmek hedeflenmelidir. Bu hedeflere ancak bütün yazılı, sözlü ve görüntülü basının ortak karan, ortak davranışı ile varılabilir."

Açımladığımızda, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, insanın gözardı edildiği, promosyonun en büyük güç olarak kullanıldığı bir medyanın bu tür uzlaşma metinleriyle bir yere varamayacağına dikkat çekiyordu.

Çok değil, uzlaşma metninin imzası kurumadan başlayan ve 1994'ün yaz aylarında iyice parlayan gelişmeler nasıl kandırıldığımızı açık olarak ortaya koyuyordu. Uzlaşma metnine imza atan taraflardan büyük bir kısmının yetkililerinin aylar sonra yaptıkları açıklamalar da, bizimle dalga geçildiğinin en somut göstergesiydi.

Uzlaşma metninden tam 76 yıl önceye dayanan Fransa'dan ilginç bir örnek, aslında her şeyin ne kadar da kolay olduğunu gösteriyordu. Fransa'da gazetecilerin görev ve sorumluluklarını belirleyen genel bir yasa ya da sözleşme metni yoktu. Yalnızca, gazeteci meslek kurumlarının bütünü tarafından kabul görmüş, Fransız Gazetecileri Ulusal Sendikası tarafından ortaya konan "Fransız Gazetecilerin Mesleki Görev Şartnamesi" vardı. Bu şartnamenin tarihi de 1919'du.

"Mesleki kimliğine layık bir gazeteci"nin nasıl olduğunu birkaç maddeyle özetleyen bu şartnameye uyduğunuzda, uz-

laşma metinlerine de gerek kalmıyordu. Çünkü uzlaşma metinlerinin şartlarını ortaya çıkaran olaylar yaratılamıyordu. Maddeler açık, net ve uygulanması çok kolaydı.

Gerçekten kolay mıydı?

"Bir gazeteci" diye başlayan metin şöyle sürüyordu:

• Yazdığı her metnin sorumluluğunu üzerine alır.

• Her türlü iftirayı ve delili olmayan suçlamayı, belgelerde tahrifat yapmayı, olayları değiştirerek sunmayı ve yalanı mesleki hataların en büyüğü olarak algılar.

• Yalnızca mesleğine yaraşır görevleri kabul eder.

• Kendisini farklı bir kimlikle göstererek veya yasal olmayan yollara başvurarak bilgi edinmeyi ve kişilerin iyi niyetinden yararlanmayı kendisine yasaklar.

• Kendi gazeteci kimliğini, bu kimliğin yaratacağı etkiyi ve ilişkilerini kullanabilecek hiç bir resmi ya da özel kuruluştan para almaz.

• Ticarete ya da paraya değgin hiçbir reklam metnine kendi adıyla imza atmaz.

• Bir diğer gazetecinin ürününü kendi adıyla yayınlamaz.

• Haberini veya metnini kullandığı arkadaşının adını mutlaka verir.

• Meslektaşının yerine göz dikmez ve daha düşük şartlarda çalışmayı önererek meslektaşının işinden olmasına önayak olmaz.

• Mesleki sırları saklar.

• Basın özgürlüğünü kendi çıkarı uğruna kullanmaz.

• Edindiği haberi aslına sadık, dürüst biçimde yayınlama özgürlüğüne sahip çıkar.

• Adil olmakta dikkatli ve titiz davranmayı en önemli kural

olarak görür.

• Kendi konumunu polisin konumuyla karıştırmaz.

Uzlaşma "fermanı"ndan sonra böyle bir şartnameyi okuduğunuzda her şey apaçık gözler önüne seriliyordu. Şartnameyi "tersyüz" yaptığınızda karşınıza uzlaşma metinleri çıkıyordu. O uzlaşma metinlerine hiç bir zaman uyulmaması da doğal oluyordu.

Öyleyse, ya "Babıtelli" çalışanları "gazeteciyim" diye bizi kandırıyorlardı ya da Fransızlar'ın gazeteci tanımında bir "tuhaflık" vardı.

Laf aramızda, tuhaflık bizdeydi. Biz gerekeni yapmıyorduk. Çaresiz kalınca uzlaşırmış gibi yapıyor, sonra vazgeçiyorduk.

Örnekleri mi? O kadar çok ki. Bir çoğunu şu an siz bile anımsadınız.

Utanmak...

Yılların gazetecisi, her gün yaptığı gibi özel manyetik kartını yuvaya yerleştiriyor; ancak kapı bir türlü açılmıyordu.

Bir arıza olmalıydı.

Görevlilere soruyor, aldığı yanıtla buz kesiyordu.

Bilgisayardan adı silinmiş, yani; evet yani işinden kovulmuştu.

"İkitelli"ye kurulan "Medya Plaza", "Medya Center" ve "Doğan Center" diye ünlenen "camdan kuleler"e öyle kolay girilmiyordu. Ama çıkış çok kolaydı. Tıpkı Mete Akyol'un başına geldiği gibi...

Bir insanın onuruyla bunca nasıl oynanabilirdi? Her şey bu kadar kolay mıydı? Yıllarca emek vermiş bir çalışan, kapının dışında bırakılınca her şey olup bitiyor muydu?

.Mete Akyol'un, yılların gazetecisinin başına gelenler, günlerce tartışıldı. Sonuçta Sabah'ın Genel Yayın Müdürü Zafer Mutlu'ya soruldu. Mutlu çok üzgündü, böyle bir şey vardı; ama, kesinlikle haberi olmamıştı.

Zafer Mutlu, Pazar Postası'ından Nihal Mete'nin sorularını

yanıtlarken, bayağı sıkıntılıydı:

"Bugüne kadar bu bir tek maalesef, benim çok sevdiğim Mete Akyol'a olmuş. Başka bir tane örneği yoktur... Araştırın, yoktur. Mete Bey, benim çok saygı duyduğum bir insandır. Benim üzerimde Mete Ağabey'in özel bir emeği de vardır. Benim dışımda, Gün Gazetesi yönetiminin tasarrufu olarak işten çıkarılmış, tebligatı yapmamışlar. Utanmışlar. Herkes birbirine havale etmiş. Bir ayın sonunda personel, giriş kartını iptal etmiş normal bir işlem şeklinde, tebligat yapıldı sanarak. Bunun dışında bu müessesede böyle bir şey olmamıştır..."

Sabah Gazetesi'nin en üst kademesindeki "çalışanı"nın saygı duyduğu, kendisine emeğinin geçtiğini söylediği bir gazeteci, bu üzüntülü durumu düşebiliyorsa diğerlerinin başına kim bilir neler geliyordu?

Yıllar önceydi. 1972 ya da 1973'ün soğuk bir kış gecesiydi. Her yer buz kesiyordu. Kars'ın geniş caddeleri boşalmış, kepenkler kapanmış, kar tüm kentte "hükümranlığını" sürdürüyordu. Postane binasının cılız ışığıyla birlikte heyecanlı konuşmalar da sokağa taşıyordu.

Siyah çerçeveli gözlüklü, kısa boylu biri yere oturmuş; elinde telefon bağıra bağıra bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Meraklı bakışlara aldırış etmiyor, küçük not defterini karıştırıp konuşmasını sürdürüyordu.

O, Mete Akyol'du.

Zafer Mutlu'nun yanıtı yıllar öncesinin soğuk Kars gecesini anımsatıyordu. İnsan; ama insan, buz kesiyordu...

İşte "Babıtelli"nin insanı ezen "Sen bir hiçsin", "Sen burada ancak bir kölesin" imajı veren sırça köşklerinden, insanlar böyle kapı önüne konuluyordu.

"...Hiç kimsenin iş güvencesi yoktu. Diyelim, herkes bir sabah gazeteye geldiğinde masasında 'Bugüne kadarki hizmetlerinize teşekkür ederiz. Bundan sonraki meslek yaşantınızda başarılar dileriz' şeklinde bir mektup bulabilirdi. Yani kolayca insanın işine son verilebilirdi. Geleceğimiz, patronun dudaklarının arasından çıkacak bir çift söze bağlıydı. Gazeteciler Cemiyeti vardı ya, bu konuda bir gücü, etkinliği yoktu. Henüz daha sendikalar filan da kurulmamıştı. Sendika adını anmak bile tehlikeliydi..."

Recep Bilginer 1950'li yıllarda gazetecilerin iş güvencesinden ne kadar yoksun olduklarını "Babıali'nin Şu Son Kırk Yılı"nda böyle anlatmıştı.

Ya şimdi?

Çalıştıranlar, çalıştırdıklarının yüzünü bile görmeye katlanamıyordu, onları kapı önüne koyarken. Savunmanın yolunu ne de güzel bulmuşlardı:

"Utanmak..."

Sendika vardı, üyeleri yoktu. Sendikanın adı yine ağızlara alınamıyordu, korkuluyordu.

Yıl 1994'tü. Görkemli binalar dikilmiş, görkemli odalar döşenmiş, görkemli teknolojiler kurulmuş, bu uğurda yarışlara girilmiş, insan yok sayılmıştı. Bu nedenle "Babıtelli"nin ürküten yapılarının adı "yel değirmenleri"ne çıkmıştı.

Yarışa devam edilmeliydi. Dağıtım şirketlerinde başrol kimseye kaptırılmamalıydı. "Medya yıldızları"na büyük paralar bastırılıp bu tarafa çekilmeliydi...

Çark dönmeliydi...

Düğün nerede?

Aslında her şey o kadar anlaşılmaz değildi.

"Sahip", çalışanları kendi namına "idare" edecek birini buluyordu öncelikle. Bu kişiye o kadar çok paralar veriyordu ki bir söz iki edilmiyordu.

Yeri geldiğinde manşetler değişiyor; önemli, önemsiz haber yaklaşımı terk ediliyor, hiç ummadığınız olaylar manşete çekiliyor ya da sayfadan "uçup" gidiyordu.

Öyle "kazayla" istenmeyen bir haber çıktıysa "kabak" her zaman olduğu gibi çalışanların başına "patlıyor", haberi yapanlar bir gecede sokağa atılıyordu.

"...Adı lazım değil, bir patron koydu boş bir beyaz kağıdı önüme 'yaz üstüne' dedi... Para her şey değil... Medya olayı çok ilginç. Birdenbire Babıali yok oldu, yerine medya geldi. Banka, televizyon, radyo, gazete, dergi, holding hepsi bir araya geldi. Böyle birdenbire, trafik canavarı diyorlar ya, medya canavarı gibi bir şey oldu. Bir insanın değerini sadece parayla ölçmemek gerekiyor... Temel anlayış: köşe dönücülük, üçkâğıtçılık, asparagas haber, al takke ver külah bir takım dolaplar çevirmek. Benim laflarım değil bu. Bunu herkes söylüyor. Bu

bir deprem, sel baskını gibi bir şey... Sendika yok. Cumhuriyet'ten başka hiç bir gazetede, dergide, televizyonda, radyoda sendika yok..."

Yılların gazetecisi, Cumhuriyet Gazetesi yazarı İlhan Selçuk, H.B.R. Dergisi'nin 6. sayısında yayımlanan medya röportajında bunları söylüyordu. İlhan Selçuk her şeyi tüm açıklığıyla anlatıp sonuçta sendikasızlığa geliyordu.

Sendikasızlık, olayın "bam teli"ydi.

Sendika olmayan bir işyerinde insanlar birbirleriyle dayanışma içine giremezdi. Patronlar dilediğine dilediği parayı verirdi. Sendika olan işyerinde toplu sözleşme yapılır, her şey göz önünde olurdu. Herkes aldığını, verdiğini, devlete ödediğini bilirdi. Oysa bunların bilinmesi istenmiyordu. O zaman fiyatlar arttıkça artıyor, insanların inanamayacağı boyutlara varıyordu.

Genel yayın yönetmenlerinin aylıkları 500, 600 milyonlu rakamlarla "telaffuz" ediliyordu. Köşeyazarlığı fiyatları dolar ya da mark üzerinden söyleniyor ve milyarı buluyordu.

Sabah Grubu sahibi Dinç Bilgin bazı "medya yıldızları"nın astronomik rakamlar aldıklarını doğruluyordu.

İşte düğüm buradaydı.

Patronun seçtiği astronomik ücretli kişi, alt kadrosunu 200-300 milyon aylıklı, kendini yarı yolda bırakmayacak kişilerle "donatıyor", altını sağlamlaştırıyordu.

Çalışanların, yani muhabirlerin hiç şansı yoktu; ya bu çarkın arasında "posaları" çıkartılıyor, ya da sistemle bütünleşenler yukarılara yapışıyorlardı.

Bu sistemde iyi gazeteciliğin adını anmak, karşıdaki insanı aptal yerine koymaktı. İyi haber, doğru haber, toplumun çıkar-

larına yönelik haber lafları aldatmacadan öte bir anlam taşıyamazdı.

Her ay milyara yakın parayı cebine indiren gazeteci, sıradan insanların sıkıntılarını nasıl bilebilirdi? Para tatlıydı, uyuşturuyordu. Sırça köşklerinde onları hiç kimseler rahatsız edemiyordu; onlar ulaşılmazdı; onlar en iyiydi; onlar en iyisini bilirlerdi; onlar, onlar, onlar...

Evet düğüm onlardı.

Bir çok genç yetenek onlar gibi olmamak için direniyor, başaramıyordu. Kimileri de onlara öykünüyordu. Onca "havalı", "şatafatlı" yaşama imrenmemek elde miydi?

Aslında insanlar iyi şeylere layık. 50 milyon ev kirası, 100 milyon yemek gideri, 100 milyon bar parası, 100 milyon orası, 100 milyon burası...

Olmuyordu, rakamları ne kadar abartırsanız abartın aylık tutara ulaşılamıyordu. Türkiye'de net asgari ücret 3 milyonun üzerine çıkamamıştı. Çeşitli mesleklerden insanların emeklerinin karşılığı belliydi. Onca para hangi emeğin karşılığıydı? Emeğin değilse, neyin karşılığıydı?...

Basına uzun yıllar emek vermiş, önemli yerlere gelmiş gazetecilerin de yakınmaları aynı türdendi. Arena programının yapımcısı ve Hürriyet Gazetesi yazarı Uğur Dündar, Kanal D'de Ardan Zentürk'ün sorularını yanıtlarken bakın neler söylüyordu:

"... 5 nisan kararlarından sonra basın, medya büyük ekonomik güçlükler içine itildi. 1980'li yıllardan sonra özellikle basındaki rekabet, yükselen değerler anlayışı gazeteciyi zengin yaşar hale getirdi. Burada ben gazeteciye fakir yaşasın demiyorum. Ortada yıldız olabilecek isimler var. Onlar da profes-

yonel emeklerinin hakkını almalıdırlar. Ama ekonomik güçlenmeyle, ekonomik güçlüler arasında yaşamayı birbirinden ayırdetmek lazım. Eğer siz, zenginler sofrasının konuklarından biri olursanız ve yaşamınız daima zenginlerin konuştuklarını, güçlülerin konuştuklarını dinleyerek geçerse o zaman ülkemize, dünyaya onların gözlükleriyle bakmak zorundasınız. Bugün maalesef bazı basın mensupları böyle yaşar hale gelmişlerdir... Gazeteciler kendilerini politikacıya, güç çevrelerine endekslemeyecekler. Amerika'da başkanlar gazetecileri davet ediyorlar; 'Birlikte zaman zaman yemek yiyelim, görüş alışverişinde bulunalım' diyorlar. Ama Amerikan gazeteci örgütleri böyle bir yemeği reddediyor. 'Bizim görevimiz size fikir vermek değil, sizin yaptığınız icraatla ilgili haber duyurmaktır' diyorlar."

Aynı programda Nezih Demirkent, medya üzerine ağırlık koyan kurum ve kişiler olduğunu belirtip "Hatta bunlar işi biraz daha ileri götürüp medyaya yöneticileri de tayin ettirmeye başladılar. Yani herhangi bir kişinin bir yerde uzun süre kalıp kalmaması bazı şeyleri yapıp yapmamasına bağlı. Durup dururken bir yetkili kişi, haber bakımından bir gazeteyi koruyabiliyor. Sadece ekonomik bakımından değil, haber bakımından da besliyor. Şimdi haberle de oynanıyor. Bir yere veriliyor, başkalarından maksatlı şekilde saklanıyor. Bu sürekli olarak halkın aldatılması noktasına varır" diye yakınıyordu.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Genel Başkanı Nail Güreli ise basına uzanan kirli ellerin ne yazık ki muhatabını bulduğunu, güven bunalımı doğduğunu söylüyor; yukarıda anlatılanları onaylıyordu:

"Şunun da artık sorgulanması gerekiyor diye düşünüyorum

ben. Gazetecilerin, bazı köşe yazarlarının, siyasal ve ekonomik egemen çevrelerle ilişkilerinin yanısıra, gazete üst yönetimlerinin ve bazı köşe yazarlarının gazete sahipleriyle ilişkileri de sorgulanmalıdır. Bunun içinde ücret dengesizliği de vardır..."

Sonuç sorgulamaya gelip dayanıyordu. Nasıl olacağını ne yazık ki kimseler söyleyemiyordu. Temiz eller operasyonu diye ayağa kalkanlar, işe kendi çalıştıkları gazetelerden başlamaya bir türlü cesaret edemiyorlardı...

Nasıl edebilirlerdi?

İlginç bir örnekle gazete ve televizyonların nelerle desteklendiğine baktığımızda aslında söylenecek fazla söz de kalmıyordu.

Türkiye Gazetesi'nin de içinde yer aldığı Enver Ören'in İhlas Holding'inde yer alan kuruluşlar saymakla bitmiyordu: TGRT "Huzur TV", İhlas Haber Ajansı, Türkiye Gazetesi Hastanesi, İhlas Marmara Evleri, İhlas Kaplıca Evleri, İhlas Organizasyon A.Ş, Kristal, İhtaş, İhlas Basım Tanıtım, İhlas Motor, İhlas Fuarcılık, İhlas Dış Ticaret, İhlas Özel Koleji, İhlas Kimya, İhlas Kargo, İhlas Tarsan, İhlas Turizm Organizasyon...

İhlas Holding, motordan turizme, dış ticaretten fuarcılığa bütün dallara uzanıyor, gazete ve televizyon da bu işin "nazarlığı" oluyordu.

Durum böyleyken birilerinin üretmeye hazırlandığı arabalar kötü, İhlas'ın ithal ettiği arabalar tabii ki iyi olacaktı. Tabii ki en güzel dinlenme yerleri İhlas Kaplıcalar, en iyi eğitim veren kurum da İhlas Özel Koleji olacaktı. Bunun tersini söyleyebilecek gazetecinin "alnı karışlanırdı".

Prof. Dr. Kurthan Fişek'in, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde yapılan İletişim Araştırmaları Derneği Paneli'ndeki sözleri ne kadar da çarpıcıydı:

"Beş büyük gazete 15 bin liradan satılıp yılda 80 trilyon ciro üretiyor. Bu kadar büyük başka bir sektör yok Türkiye'de. 80 trilyonluk bir pazarda hiçbir yazarın, muhabirin gücü yoktur. Kan gövdeyi götürüyor..."

Üstelik, Kurthan Fişek yalnızca gazete satışlarından söz ediyordu. Gazete ve televizyon sahiplerinin yan kuruluşları hesapların içinde yoktu. Bir de bunları eklediğinizde hesaplar kabarıyor, kabarıyor, akıllara durgunluk veriyordu...

Manşetler televizyona taşındı

Gazete her şey miydi?

Hayır.

Gazetesi olanların ticari şirketlerinin arasında birer de televizyonu vardı. Manşetler, bir gece önceden televizyon ekranlarından "pazarlanıyor"; yorum, görüş, açık oturum ve diğer programlar için de gazetelerden destek alınıyordu. Kavgalar gazete sütunları yetmezse televizyon ekranlarına taşınıyor, "hasımlara" özgür biçimde küfür bile edilebiliyordu.

Kolay değildi, Türkiye, mantar gibi biten radyo ve televizyonlarıyla "çok sesliliği" yaşıyordu.

Hanım spiker "full" makyajı ile ekranda göründüğünde herkes susuyor, o günün "mönüsü" bekleniyordu. Önüne konulan haberin her satırını büyük bir sahiplenmeyle okuyan televizyon çalışanı, arasıra kaşını yukarıya kaldırıp yüzünü gerip keskin bakışlar fırlatıp size okuduklarını sanki dayatıyordu.

Hanım spiker, başka bir televizyonun sahibinin "Rum çocuğu" olduğunu üzerine basa basa okuyor; sonra da "görüyorsunuz değil mi" der gibi bakışlar fırlatıyordu. Aynı hanım spiker, kısa bir süre sonra "Rum çocuğu"nun televizyonuna büyük paralarla transfer oluyor; hatta yılın ödüllerini bile toplayabiliyordu.

Başka bir kanalda, yorumcu, bilgiç bir "eda" ile başladığı konuşmasını küfürlerle "süslüyor"; seyredenlerin yüzü kızardıkça sanki o ferahlıyordu.

Türkiye özgürlüğü yaşıyordu. Ne güzeldi. İsteyen istediğini söylüyor, yargılıyor, mahkum ediyor, hızını alamazsa idamını onaylıyor, hatta infaz bile edebiliyordu.

En çok küfür eden parayı kapıyor, kimin ne zaman hangi ekrandan kafasını uzatacağı kestirilemiyordu. İnsanlar, transferler ve geliş gidişler nedeniyle izlediği kanalları karıştırıyor; bir süre sonra "Aaa Liboşettin Kanal Z'ye geçmiş" diye bağırıyorlardı. Oysa yanılıyorlardı. Liboşettin bir kanalda açık oturumcu, başka bir yerde yorumcu oluyor, ondan kurtuluş mümkün görünmüyordu. Sabah sefası yapayım diyerek gazetesini açanlar yine onunla burunburuna geliyor, çıldırıyorlardı.

Kameraların girmediği yer, "dipçiklemediği" insan, neredeyse yok gibiydi. İnsanlar en üzüntülü anlarında ekranda görünüyor; trafik kazalarında yaşamını yitirmiş çıplak bedenler soframıza konuk oluyor; morglardan naklen yayınlar yapılıyordu. Kamera şakaları yurttaşların onurunu hiçe sayıyor, şakalar başka şeye dönüşüyor, bazı şakalar mahkemede bitiyordu...

Gazetelerin tirajı, televizyonların da ratingi vardı. 600 eve kurulan cihazlar en çok izlenen programı belirliyordu. En yüksek puanı sürekli olarak Kemal Sunal filmleri alıyor; reklamlar, rating sonuçlarına göre dümen kırıyordu.

Televizyon yayıncılığı pahalı bir oyuncaktı. Para dayanmıyordu. O halde ratingi yüksek, yani reklamı yüksek programlar yapılmalıydı. Öyle de oluyordu. "Halkımız öyle istiyor" dedikten sonra zaten akan sular duruyordu. Halkımız ne kadar da çok dansöz, ne kadar da çok kan, ne kadar da çok linç seviyordu...

Ceviz kabuklarından danışıklı dövüşlü açık oturumlar, "flaş muhabbetler" halkımızı ne kadar da çok aydınlatıyordu. Evet, itiraza hiç gerek yoktu. Halkımız çok sesliliğin tadını çıkarıyordu. Mafya reisleri canlı yayın konuğu oluyor; kimi, ne zaman vuracağını söylüyor; bunu bütün Türkiye dinliyor; sonra adamlar dediklerini yapıyor; yine televizyonların "gözbebeği" oluyorlardı.

Devleti dolandırmaktan yargılanan ve Amerikalar'a kaçan işadamının peşine düşen ünlü bir televizyoncu kapıdan içeri sokulmayıp polise şikâyet edilirken, başka bir kanalın "yakışıklısı" elini kolunu sallaya sallaya eve gidiyor; utangaç röportajlar yapıyor; bir de hava atıyordu. Kimse de çıkıp "Yahu kardeşim, elin oğlu bu işin ortaya çıkmasını sağlamış, gözler önüne sermiş, tabii kapı dışarı edilecek. Sen oturmuşsun oturduğun yerde. Sonra da işin kaymağını yediğini sanıyorsun. Millet bunu yutar mı?" demiyordu.

Sonuçta kanunsuz bir çok seslilik tüm Türkiye'yi sarıyordu. Özel radyolar da aynı durumdaydı. Ancak bazı yerel radyolar yaptıkları objektif, dürüst yayınlarla göze çarpıyor; takdir topluyorlardı.

Evet, zaman geçirilmeden bir yasa çıkarılmalıydı.

Yasa çıkmadan önce radyolar kapatılıyor; ancak, bazı büyüklerimizin çocukları "radyomu isterim" diye mızıklanınca yeniden açılıyordu. Yasa yapılmalı, şu işe bir düzen verilmeliydi. Basının yasası vardı da ne oluyordu? O yasaları kim tanıyordu? Haksız biçimde manşetlere çıkarılan sıradan yurttaşlar, ne kadar kıvransalar kendilerini aklayabiliyorlar mıydı? Tekzip işliyor muydu?

Olsun, radyo ve televizyonlar için bir yasa çıkarılmalı, bir kenarda durmalıydı...

Yasalar çıkıyor, kimseler tınmıyor...

Nasıl uzlaşma metinleri bir süre sonra gündemden kalktıysa, çıkarılan yasaları da kimseler tınmıyordu.

3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun" 13.4.1994 tarihinde kabul ediliyor, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 19 Nisan'da onaylıyor ve 20 Nisan'da Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giriyordu.

Kanunla, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarıyla ilgili tüm ayrıntılar hesaplanıyor ve bunlar tek tek sayılıyordu. Kanuna göre televizyon ve radyoların yayın ilkeleri bölümü şöyle belirleniyordu:

a) Türkiye Cumhuriyeti'nin varlık ve bağımsızlığına, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne,

b) Toplumun milli ve manevi değerlerine,

c) Anayasa'nın genel esaslar kısmında yer alan ilkelere, demokratik kurallara ve kişi haklarına,

d) Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına,

e) Anlatım özgürlüğüne, iletişim ve yayında çoğulculuk esasına,

f) İnsanların ırk, cinsiyet, sosyal sınıf veya dini inançları dolayısıyla hiç bir şekilde kınanmaması ilkesine,

g) Toplumu şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevk eden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkân verilmemesi ilkesine aykırı olmamak.

h) Türk milli eğitiminin genel amaçlarına, temel ilkelerine ve milli kültürün geliştirilmesi ilkesine,

ı) Yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma esasına,

j) Kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan yayın yasaklarına,

k) Özel amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açıcı yayın yapılmaması esasına,

l) Haber ve olayların çabuk ve doğru sunulması ilkesine,

m) Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapılmaması esasına,

n) Aksi, yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilmeyeceği ilkesine,

o) Kişi ya da kuruluşların cevap ve tekzip haklarına saygılı olmak ilkesine,

p) Haberlere, spor programlarına ve reklamlara ayrılmış zamanlar hariç olmak üzere, yayıncıların, yayın zamanlarının en az yarısının yerli yapımlara ayrılmasını sağlamak, bu oranı, seyircilerin taleplerini gözönüne alarak ve yayıncının haber verme, eğitim, kültür ve eğlendirme sorumluluklarını dikkate alarak, yayın türleri ve süreleri ile asgari niteliklerini de öngörmek suretiyle, aşamalı bir biçimde gerçekleştirmeleri hususlarına,

r) Bilgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmamak ve bunların sonucunda dinleyici veya seyircilere ikramiye vermemek veya ikramiye verilmesine aracılık yapmamak, lotaryaya fırsat bırakmamak esaslarına,

s) Demokratik kurallar çerçevesinde, kamunun siyaset, eğitim ve kültürel alanlardaki beklentilerine cevap verecek şekilde, demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması esasına,

t) Radyo ve televizyon yayınlarının Türkçe yapılması, ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasında katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde haber üretilmesi amacıyla bu dillerin kullanılabilmesi, Türkçeyi aşırılığa kaçmadan, özellikleri ve kuralları bozulmadan, konuşma dili olarak kullanmak; milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş eğitim ve bilim dili halinde gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamak esasına,

u) Türk müzik sektörünün gelişimine katkıda bulunmak ilkesinden hareketle, müzik yapımcıları ve telif hakkı sahiplerinin haklarını tanımak ve ihlal etmemek esasına uygun olmak suretiyle yapılır.

Aynı kanunla "Radyo televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde Radyo Televizyon Üst Kurulu" oluşturuluyordu.

Üst kurul, basın, yayın, iletişim, teknoloji, kültür, din, eğitim, hukuk alanlarında birikimi olanlardan ve yüksek öğretim görmüş, devlet memuru olma niteliğine sahip, beşi iktidar partisi veya partilerinin, dördü de muhalefet partilerinin göstereceği adaylar arasından TBMM'ce seçilen dokuz kişiden oluşuyordu.

Üst kurulun da epeyce yetki ve sorumlulukları vardı, onlar da şöyle sıralanıyordu:

a) Ulusal ve bölgesel frekans planlamalarını yaptırmak,

b) Önşartları yerine getirmiş müracaatçı kuruluşlara tarafsızlık ve hakkaniyet ölçüleri dahilinde yayın izni ve lisans vermek. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu eliyle kullanılan kanal ve frekans bandları dışında kalanların en az yüzde 50'sinin zaman paylaşımlı ve bölgesel dengelere uygun biçimde kullanımını gözeterek kanal ve frekans bandları tahsis etmek,

c) Radyo ve televizyon kuruluşlarına, ulusal, bölgesel ve yerel yayınları için ulusal kanal ve frekans bandı planlamalarına uygun olarak tahsis edilen yayın alanlarını kapsayacak verici tesisleri kurma ve işletme iznini 5.4.1983 tarihli ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine uygun olarak vermek ve tesisin bu kanun hükümlerine ve tesis şartlarına uygunluğunu denetlemek,

d) Bu kanun hükümlerine uygun olarak radyo ve televizyon kuruluşlarının ulusal ve yerel yayınlarına imkan vererek, ulusal kanal ve frekans bandı planında öngörülen radyo ve televizyon vericileri ile sabit veya hareketli yayın yerleri arasında mevcut telekomünikasyon şebekesi yanında, uydu aracı ile bağlantı kurabilmeleri amacıyla ve öngörülen amaçlar için kullanılması kaydıyla uç linkleri kurabilmesi için Telsiz Kanunu hükümlerine uygun şekilde telekomünikasyon tesisleri kurma ve işletme izni vermek ve tesislerin öngörülen izin esaslarına uygun olarak işletilmesini denetlemek,

e) Zaman paylaşımlı program kanallarının tahsisinde bölgesel dengeleri gözeterek, kuruluşları ülkenin değişik bölgelerinde yayın yapmaya teşvik etmek,

f) Yurt içinde yayın yapacak kamu ve özel radyo-televizyon kuruluşlarının yayın izni ve lisans talebinde bulunabilmek için yerine getirmeleri gerekli önşartları ve standartları Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkeleri göz önünde bulundurularak tesbit etmek ve kamuoyuna duyurmak,

g) Kanal ve frekans bandı tahsisinde gerekli şartları ve tahsis hakkı alanların yayına geçme süresini ve radyo- televizyon istasyonu kuranların ödeyecekleri yayın izni ve lisans ücretlerini ilgili yönetmeliklerle belirlemek,

h) Radyo-televizyon yayınlarını izleme sistemleri kurarak, yayınların 4. maddedeki yayın ilkeleri ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmalara uygunluğu açılarından denetlenmesini yapmak,

ı) Yayın kuruluşlarının, kanun hükümlerine aykırı yayın yapması ve tahsis şartlarına uymaması halinde, gerekli müeyyideleri uygulamaya karar vermek,

j) Yurt içinde, yayınların ulaşamadığı yerlerde, yerel imkânlarla radyo ve televizyon vericisi kurulmasına izin vermek,

k) Uydu aracılığı ile yurt içinden veya yurt içine yapılacak yayınların ulusal ve uluslararası ilke ve esaslara uygunluğunu gözetmek, bu amaçla diğer ülkelerdeki yetkili kuruluşlarla işbirliği yapmak,

l) Şifreli yayınlarla kablolu radyo ve televizyon tesis ve yayınları ile ilgili kuralları bu kanundaki ilkeler çerçevesinde ve Posta, Telgraf ve Telefon İdaresi Genel Müdürlüğünün kablolu radyo ve televizyon tesislerini atıl bırakmamayı gözeterek belirlemek,

m) Radyo ve televizyon yayınları ile ilgili olarak kamuoyunda doğan tepki, beğeni ve hassasiyetleri sürekli olarak iz-

lemek ve gerekli yönlendirmelerde bulunmak amacıyla gerekli kamuoyu araştırmalarını yapmak ve yaptırtmak,

n) Telsiz Genel Müdürlüğü'nün görevleri saklı kalmak kaydıyla, radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili olan milletlerarası hukuk tüzel kişiliğine sahip kuruluşlar nezdinde devleti, Dışişleri Bakanlığı'nın görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, temsil etmek; radyo ve televizyon kuruluşlarının doğrudan üyesi bulundukları hariç olmak üzere, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında faaliyet gösterip milletlerarası hukuk tüzelkişiliğine sahip olmayan uluslararası kuruluşlarda temsil görevini yerine getirmek ve bu bent gereğince belirlenen belgelere usulüne göre imza koymak,

o) Radyo ve televizyon konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarla periyodik istişarelerde bulunarak, kamuoyu eğilimlerini değerlendirmek,

p) Bu Kanun ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkelerine uygun biçimde çalışma ve faaliyetleri ile ilgili yönetmelik ve diğer düzenlemeleri hazırlamak.

Radyo Televizyon Üst Kurulu, TBMM Genel Kurulu'nda 10 Mayıs 1994'te yapılan seçimlerde "Anayol" formülüyle oluşuyordu. Kurul, DYP'nin önerdiği 5 ve ANAP'ın önerdiği 4 adaydan oluşuyor, SHP ve RP adayları "dışarıda" kalıyordu. DYP'nin, koalisyonun küçük ortağı yerine ANAP'la işbirliği yapması büyük tepki topluyor; SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın bu oluşumla ilgili "Centilmenlik anlaşmasına uyulmadı. Bunu çok büyük üzüntüyle karşılıyorum" diyordu.

Türkiye'nin ilk Radyo Televizyon Üst Kurulu şu üyelerden oluşuyordu: Prof. Dr. Agah Çubukçu, Ali Baransel, Prof. Dr. Orhan Oğuz, Prof. Dr. Esin Konanç, Nedim Tekin, Emin Ba-

şer, Cumhur Ersümer, Ercan San, Biltekin Özdemir.

Yıllarca diledikleri gibi yayın yapan özel radyo ve televizyonlar için gerekli yasa çıkmış, Üst Kurul da oluşturulmuştu. Artık herkes rahat bir nefes alabilir; televizyonların, radyoların o karmaşa dolu bombardımanından kurtulduğunu sanabilirdi.

Hayır, hiç bir şey değişmiyordu. Kan gölünden oluşan programlar, yine sıcağı sıcağına önümüze konuyor; insanların en zor anlarında yine mikrofonlar burunlarına sokuluyor; müzik eğlence programları adı altında düzeysiz yayınlar sürüyor; danışıklı dövüşlü açık oturumlar sinirlendiriyor; ama hiçbir şey eskisinden farklı görünmüyordu...

"Kanlı değil, canlı yayın" Ya da, yaktın bizi Faruk Hoca...

Her şey o kadar çığrından çıkmıştı ki A Takımı'nın kaptanı Savaş Ay, programlarının çoğuna "Kanlı değil, canlı yayın" anonsuyla başlıyordu. Bir çok yapımcı, olumsuzluklara dikkat çekse de kimse üzerine alınmıyor; herkes bildiğini okuyordu.

Faruk Kalkan hocamızın 1980'li yılların başında televizyon haberciliğiyle ilgili bize öğrettiklerinin bugün yaşadıklarımızla hiç mi hiç alakası yoktu. Dört yıl boyunca televizyon yayıncılığında nelere dikkat etmemiz gerektiğini satır satır "belletmiş", dünyadan ve Türkiye'den çeşitli örneklerle bizi anlattıklarına inandırmıştı. Gerçi o yıllarda ülkemizde TRT dışında televizyon yoktu. Olsun, başımıza gelecek felaketleri önceden sezip bizi uyarmalıydı. "Ben size bunları anlatıyorum; ama 'ticari' televizyonlar kurulduğunda şok olabilirsiniz" demeliydi.

En iyisi bunun hesabını Faruk Kalkan'dan sormaktı. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde televizyonla ilgili her şeyin ondan sorulduğu Prof. Dr. Faruk Kalkan'a, "Onca yıl İngiltere'de eğitim gördün, TRT'de çalıştın, tüm yaşamın bu işin içinde geçti. Şu özel televizyonların yaşamımız-

da yarattığı kaosun daha ne kadar süreceğini anlat da öğrenelim" demekten başka çare yoktu.

Faruk Kalkan, sözlerine, "Bir kere o dediklerin özel değil, ticari televizyon. Özel televizyon sanki kişiye ait izlenimi doğurur, yanlış bir söylem. İngilizce'de bu tür televizyonlara ticari televizyon anlamına gelen 'Commercial TV' denir. Bu terimleri biz bulmadığımız, İngilizce'den aktardığımız için doğrusunu söylemeye özen gösterelim" diye bizi paylayarak başlıyordu.

"De facto" bir durum olarak ortaya çıkan özel, pardon ticari televizyonlardaki karmaşanın kanunlar çıktıktan, Üst Kurul oluşturulduktan sonra da "eski tas eski hamam" sürmesi tuhaf değil miydi? Faruk Hoca gülüyor, "Anlaşılan, yıllar sonra senin yeni derslere ihtiyacın var" deyip yanıtlıyordu:

"Sapla saman birbirine karıştırıldığından öyle yanlışlıklar yapıldı ki hem ticari yayınları, hem de kamu yayınlarını gözetleyen kurul, aynı kişilerden oluşan tek bir kuruluş olarak düşünüldü ve sonuçta 'kıymeti kendinden menkul' bir siyasi kuruluş ortaya çıkarıldı. Bilerek siyasi kuruluş diyorum. Çünkü, üyeleri bir siyasi kuruluş tarafından önerilen kuruluşun siyasi olmaması, eşyanın tabiatına aykırıdır. Şimdi bu 'kıymeti kendinden menkul' siyasi kuruluştan, hem ticari televizyonları, hem de kamu televizyonunu aynı gözlükle 'gözetlemesini' ve değerlendirmesini bekliyoruz. Beyhude bir bekleyiş. Dünyanın hiçbir yerinde, iki farklı yayın anlayışına sahip iki ayrı kuruluşu, aynı kurulun değerlendirdiği görülmemiştir. Çünkü ticari yayıncılık anlayışıyla, kamu yayıncılığı anlayışı, öncelikleri ve işleyiş biçimleri birbirinden farklıdır. Aynı insanın, ticari yayınları değerlendirirken 'pembe gözlüğünü', kamu yayın-

larını denetlerken de 'mavi gözlüğünü' takarak yargıya varması mümkün değildir. Bu kurul, yalnızca ticari televizyonları değerlendirmeli; kurulma biçimi mutlaka yeniden gözden geçirilmelidir."

Faruk Kalkan, kurulun, varlığının temeli olan yasaya da aykırı biçimde oluştuğunu, iktidar ve muhalefet kanatlarını yeterince temsil etmediğini söylüyor; kurulun seçilme biçiminin de bugünkü "traji-komik" durumdan kurtarılmasını istiyordu. TRT'nin bir an önce kamu yayıncılığı esaslarına göre yeniden örgütlenmesi gerektiğine dikkat çeken Kalkan, bunun detaylarının da o kadar zor olmadığını, mali, idari ve üretim özerkliğinden oluşan üç temel nitelikle bunun başarılabileceğini söylüyordu. Oluşacak özerk yapıdan sonra bir başka üst kuruluşun denetimine bile gerek kalmayacağını savunan Faruk Kalkan, sözü ticari televizyonlara getiriyordu:

"Doğaldır ki hiçbir kuralı bulunmayan oyunu, sağa sola çarpmadan, birilerini incitmeden oynamak mümkün değildir. Bizim ticari televizyonlar, kendi sahalarında, kurallarını kendileri koyarak ve her seferinde de bu kuralları hep kendilerinin kazanabilmesi için hileli biçimde değiştiren takımlara benzemektedirler. Yapılan yanlışta, özellikle ticari televizyonların ilk yıllarında TRT kökenli eski program yapımcısı ve yöneticilerinin büyük etkisi olmuştur. Devlet televizyonu TRT'de akıl almaz sınırlamalar ve denetim mekanizmalarıyla bunalan bu yönetici ve programcılar, kendilerini tamamen denetimsiz, bağımsız bir ortamda bulunca yılların acısını bir günde çıkarma örneği, ortalığı toza dumana kattılar. Dünyanın hiç bir televizyonunda böylesine insanlık dışı, kan revan içinde 'Reality Show' adı altında programlar yayınlanamaz. Müstehcen olan,

güzel kadın ya da erkek vücudu değil; ölmek üzere olan, can çekişen, kan revan içindeki insan vücududur. Böylesine bir görüntüyü yayınlamanın izleyiciye ne kazandırabileceğini bugüne kadar çözebilmiş değilim. Hele güncel haber programı adı altında yayınlanan baştan sona insan hakları ihlalleriyle dolu programlar, toplumsal kin, nefret ve 'linç' psikozunu tahrik etmekten öte neye yaramaktadır? Bu tür programların herhangi bir Batı televizyonunda yayınlanması durumunda, yapımcısının uğrayacağı maddi ve manevi kayıpları tahmin etmek çok güçtür. Devlet güçlerini arkasına alarak, kamerayı bir silah gibi kullanıp birtakım hak ve menfaatlerden yoksun bireyleri köşeye sıkıştırmanın nasıl bir 'mazohist' zevki olabilir, bunu da anlamış değilim."

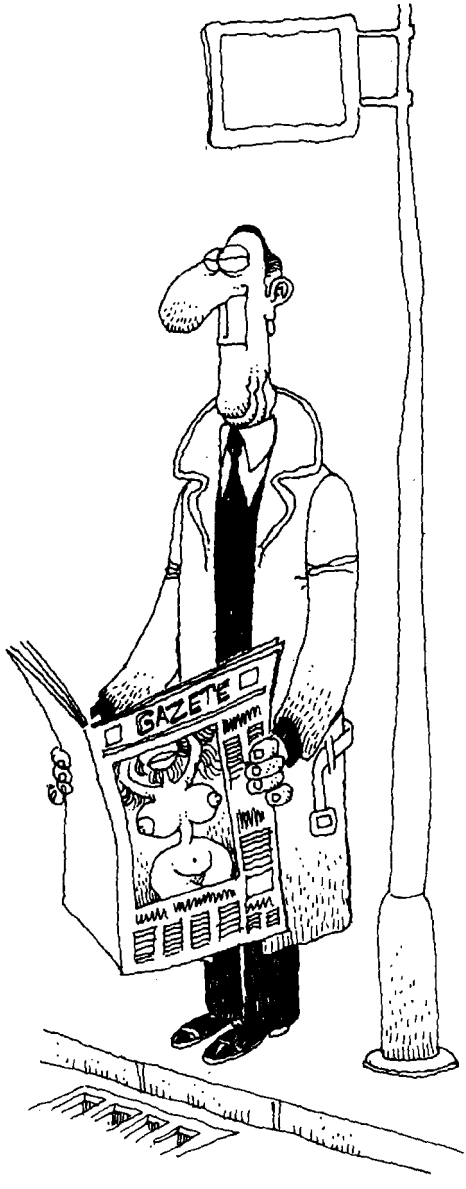
Faruk Kalkan "dersini" sürdürüyordu. Televizyonlarda toplumun ayrıcalıklı kişilerine "uzanan diller" için "Siz bakmayın o Robin Hood'luk gösterilerine" diye uyaran Kalkan, bu ayrıcalıklı kişilere yapılan suçlamaları "düzmece" olarak niteliyor, "Tıpkı su üstüne yazılan yazılar gibidir. Etkisi birkaç saat içinde geçer, geriye birşey kalmaz. Zaten öyle olmasa, siz sanıyor musunuz ki bu tür programlara bu düzen içinde yer verilir?" diyordu.

Ticari televizyonlarla ilgili, üzerinde en az konuşulması gereken konunun "ana menü"yü oluşturan eğlence programları olduğunu savunan Kalkan, eleştirisini yaparken eski TRT'cilere de çağrıda bulunuyordu:

"Birilerinin, eğlenmenin tek biçiminin 19. yüzyıl çadır tiyatrosu geleneğini sürdürmek olmadığını bu aklı evvellere anlatması gerekiyor. Kafalarını kuma gömeceklerine, şöyle dünyaya bir baksınlar; kim nerede, ne yapıyor, nasıl yapıyor diye.

Eğlence programı çeken, çoğu eski TRT'ci dostlarıma sesleniyorum: Ne oldu size? Lütfen, bundan yıllarca önce TRT'de çektiğiniz eğlence programları kalitesini yeniden yakalayın. Geliştirmeyi, üstüne yeni bir şeyler koymayı unuttuk. Hiç olmazsa eski kaliteyi yakalayalım..."

Evet, konunun uzmanı, bir bilim adamının gözüyle televizyonlarımız böyle görünüyordu.

GAZETE

İşlem tamam...

29 Haziran 1994 tarihli gazeteler, iki büyük medya kuruluşunun "uzlaşmayla" zaman geçireceklerine "tek" olduklarının haberini veriyordu.

Hürriyet Grubu ile Milliyet'i çıkaran Doğan Grubu'nun medya alanında "işbirliğine" gittiği ya da Milliyet'in Hürriyet'e ortak olduğu yolundaki haberler aslında tam gerçeği yansıtmıyordu.

Gerçek neydi?

Simaviler, promosyon, lotarya yarışlarında gırtlağa kadar borçlanmışlardı. En iyisi "vermek ve kurtulmak"tı. Nitekim öyle oldu.

Doğan Grubu, Hürriyet Holding A.Ş'ye yüzde 50 payla katılıyor; ayrıntılar da, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın Şirket Haberleri adı altında yayımladığı bildiride şöyle özetleniyordu:

"Bilindiği gibi Hürriyet Holding A.Ş, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık AŞ'nin yüzde 70.68'lik payına sahip bulunmaktadır. Hürriyet Grubu ile Doğan Grubu medya alanında işbirliğine gidilmesi konusunda prensip anlaşmasına varmış

olup bu işbirliği çerçevesinde Doğan Grubu, Hürriyet Holding A.Ş'ye yüzde 50 payla katılacaktır. Bu işbirliği teknolojik alanda iki grubun büyük atılım yapmasını sağlayacaktır. Bu çerçevede, Hürriyet ve Doğan Grubu'nun yurtiçindeki temsilcilikleri birleştirilecek"

Hürriyet ve Milliyet gazetelerinden yapılan açıklamalarda da bu yolla okura, teknik ve içerik açısından daha kaliteli gazeteler sunmanın amaçlandığı bildiriliyordu.

Hürriyet'e patron olma düşleri gören bankacı Erol Aksoy, Aydın Doğan'ın gazeteyi satın almasından sonra "şok" geçiriyordu. Aydın Doğan'ın sermaye artışını engellemeye çalışan, bu uğurda elinden geleni yapan Erol Aksoy başarılı olamıyor hissesi yüzde onun altına düşüyordu. İlk günlerde gazetenin künyesine adını yazdırmayan Aydın Doğan bundan vazgeçiyor, Hürriyet artık adıyla, sanıyla Aydın Doğan'ın malı oluyordu.

Aydın Doğan ilk iş olarak Hürriyet çalışanlarını "münasip" bir dille sendikalarından çıkmaya çağırıyor, tabii ki istem çalışanlarca "emir telakki ediliyor"du. Sonra Milliyet Hürriyet'e taşınmaya başlıyor, eh biraz kavgalar çıkıyor, bu arada bazı kafalar da koparılıyordu.

Anlayacağınız "Babıtelli" patronlara dar gelmeye başlıyordu. Üç büyük medya kuruluşundan söz edilirken şimdi iki "dev"den söz etmek gerekiyordu:

Sabah Grubu ve Doğan Grubu.

Sabah ya da diğer adıyla Medi Grup, Sabah, Bugün, Gün, Fotomaç ve İzmir'de de Yeni Asır'ı çıkarıyordu. Bu gazeteler değişik kulvarlarda "kardeş kardeş" yayınlarını sürdürüyordu. Doğan Holding ya da Aydın Doğan, Milliyet, yeni satın aldığı

Hürriyet ve Meydan'ı çıkarıyordu. Aydın Doğan ve Dinç Bilgin neredeyse toplam basının üçte ikisini yönlendiriyordu.

Bir de "İslami yayıncılık" diye nitelenen Zaman, Türkiye, Milli Gazete, Beklenen Vakit gibi gazeteler vardı. Bu gazetelerin tirajlarının 700 binin üzerinde olduğu açıklanıyordu. Dağıtım şirketlerinin rakamlarına göre öyleydi de, abone sistemiyle gerçekleştirilen satışların tam olarak kaç kişiye ulaştığı kuşkuluydu. Bayi satışları 50 binlerde gezinen Zaman Gazetesi geri kalanını abone sistemiyle dağıttığını belirtiyor, beş binlik paketler halinde dağıtılan gazetelerin kimlere gittiği pek bilinmiyordu. Cumhuriyet Gazetesi'nden Deniz Som, bu konuyu sürekli gündeme getiriyor; ancak, somut bir cevap alınamıyordu.

Hürriyet'in satışından sonra dağıtım sistemi de darbe yiyor, Sabah Grubu doğal olarak durumdan epeyce rahatsızlık duyuyordu. Hürriyet, Aydın Doğan'ın büyük patronu olduğu Yay-Sat'a geçince, Birleşik Dağıtım'da yalnızca Sabah Grubu'nun çıkardığı gazeteler bir de Zaman kalıyordu. Dağıtım dünyasındaki egemenlik, Doğan Grubu'nun lehine bozuluyor, Sabah'ta kollar sıvanıp iki yeni gazetenin çıkarılmasına yönelik hazırlıklar başlatılıyordu.

Artık uzlaşma metni diye bir şeyin varlığı bile anımsanmıyordu. Beklenen kavganın ilk raundu önce köşe yazarları arasında başladı. Hürriyet'ten Emin Çölaşan, Mehmet Barlas'a o kadar atıp tuttuğu, mahkemelik olduğu bir gazetede nasıl yazmayı sürdürebildiğini soruyor; Mehmet Barlas da lafı döndürüp dolaştırıp Hürriyet'in satışına getiriyor, sanki "hınç" çıkarıyordu.

İşte yine başa dönülüyor, okuyucu manşetlerden çok köşelerden gelen "bombardımanı" izliyordu. Her şey bununla kal-

mıyor lotarya silahları da çekiliyor, iş açık arttırmaya kadar varıyordu.

Bir grup "100 araba birden" manşeti atarken, öteki grup "Bizden de 101 araba" karşılığını veriyordu. Sonra araba sayısı giderek yükseliyor, 100, 150 derken 200'e kadar varıyordu. İkramiyeler için okurların biriktirmesi gereken kupon sayısı 30'dan 15'e, 7'ye hatta tek kupona kadar düşürülüyordu.

Bunun adı artık lotarya değil, ölümüne savaştı. Sürüyordu ve kimselerden çıt çıkmıyordu.

Ekonomik sıkıntıyı gerekçe göstererek binlerce çalışanı kapı önüne koyan onlar değil miydi? Bu nasıl işti, nasıl kandırmacaydı? Onca örselenen, kandırılan okur bir daha eski güveni nasıl kazanabilecekti? 1993 yılında 6 trilyonu aşkın para lotaryaya gitmişti. 1994 yılı rakamları çok daha "vahim" görünüyordu.

Demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla yaşama geçirilmesi için savaşım verilen Türkiye'nin medyası bu mu olmalıydı?

Geçirilen acı deneyimlerden hiç mi ders alınmamıştı? Güneş Gazetesi'nin yükselişi ve çöküşü, Günaydın Gazetesi'nin Kıbrıslı işadamı Asil Nadir tarafından satın alındıktan sonra yaşananlar, usumuzdan uçup gitmiş miydi?

Asil Nadir, Günaydın'ı aldıktan sonra İzmir'e gelip gazetecilerle bir sohbet toplantısı düzenlemişti. Laf dönüp dolaşıp ücretlere geldiğinde Asil Nadir, bir çok gazetecinin aldığı ücretleri komik bulmuş, "Benim gazetelerimde herkes emeğinin karşılığını fazlasıyla alacak" demişti. Asil Nadir ortadan kayboldu. Günaydın zorluklara düştü. Güneş'in parlayan alevi söndü.

Oysa Güneş Gazetesi "anlı şanlı" döneminde yıldızlara boğulmuştu. Güneri Civaoğlu, Mehmet Barlas gibi isimler baş köşelere kurulmuştu. Bugün Güneş yoktu. Çalışanların bir çoğu başka işlerde çalışıyordu. Ama Civaoğlu ve Barlas'ın yıldızı "her nasılsa" hâlâ parlıyordu. Güneş Gazetesi'nin İzmir Bürosu'na uzun yıllar emek veren Mustafa Yurt, ne ettiyse bir gazetede iş bulamamış; İZULAŞ otobüslerinde şoförlüğe başlamıştı. Ara sıra büroya geliyordu. Büyük düş kırıklığıyla "Hiç olmazsa düzenli paramı alıyorum, karnımızı doyuruyoruz işte" diyordu. Kim bilir ne kadar çok Mustafa Yurt vardı sağımızda, solumuzda. Güneş Gazetesi'nin son dönemlerinde hiç para almadan "gazeteyi kurtarmaya" çalışanlar, en zararlı çıkanlardı. Kimi, hiç aklından geçirmediği işlerin peşine takılmış; kimileri hâlâ işsiz, beş kuruşsuzdu...

O günlerin "yıldızları" bugünlerin de yıldızıydı. Bugün de, büyük nazarlıklı gazetenin başköşelerinde, televizyonların yorumunda onlar vardı. Hatta, Bahçeşehir'den torpilli konut alanların listesinde başrollerde yine onlardı. Gazeteci-yazar Haluk Şahin, Tempo'da "Torpilli Gazeteciler" başlığını koyduğu yazısında ballı kooperatif üyeliklerini paylaşan gazetecilere şöyle sesleniyordu:

"Bu listede ne yazık ki asıl görevleri bu gibi skandalları aydınlatmak olması gereken bazı gazetecilerin de adlarına rastlıyoruz. Torpilliler listesinde gazetecilerin yanısıra Zeynep Özal'ın hizmetçisinin de bulunması bu gazetecilerin ne kadar yanlış bir grup içinde bulundukları olgusunu daha da vurguluyor. Çoğu zaten tuzu kuru olan bu gazetecilerin kendilerine Engin Civan ve Mustafa Süzer tarafından sağlanan torpil sayesinde ne kadar para kazandıklarını bilmiyorum. Bildiğim bir

şey var: Gazeteci, tarihe mal olan böyle bir belgede adının geçmemesi için her şeyini verir."

Gazeteci arkadaşlarımız Rıdvan Akar ve Jale Özgentürk'ün "Bir Prensin Hisseli Hikâyesi" adlı kitaplarında torpilli liste yer alıyordu. Kitap, bu liste nedeniyle tüm gazetecilerde elden ele dolaşıyor, "bıyık altı" tebessümler yayıldıkça yayılıyordu.

Her şeyi onlar biliyordu. Aldıkları astronomik paralar, sohbetlerden, gazete sütünlarından hiç eksilmiyordu. Yıldızları parladıkça zenginleşiyorlardu. İnsan hayrete düşüyordu, bazen "hayret" kelimesi bile az geliyordu...

Kuponsuz, ölümüne savaş...

"Müşteri" kupon kesmekten "bitap" düşmüştü. Buna bir çare bulunmalıydı.

1994 yılının ekim ayı sonlarına doğru Hürriyet ilk "bomba"yı yüzlerce otomobil, villalar, mutfak araçlarının verileceği 950 milyar liralık "hemen kazan" kampanyasıyla başlatıyordu. Milliyet de açtığı "Şans Paketi" ile arabalar, mutfak gereçleri vaadediyor, "üstelik kupon yok" söylemi yayıldıkça yayılıyordu.

Sabah Grubu bunun altında kalır mıydı? Onlar da "Sabah'la Yarışılmaz" sloganıyla atağa geçiyor, diğerlerinin verdiğine "iki misli" ile yanıt veriyordu.

İlk atağı başlatan Hürriyet'le Milliyet'te sonuçlar alınıyor, bir hafta önce Hürriyet'in 535 bin 812 olan cumartesi günü tirajı 660 bin 784'e, Milliyet'in de 418 bin 672'den 519 bin 110'a çıkıyordu. Müşteri, pardon okur, gazeteyi alır almaz manşete bakacağına "aç kazan" kartını açıyor, suratı asılıyor, bir türlü bitip tükenmeyen yarınları beklemeye koyuluyordu.

Bu arada bazı gazeteler de yeni promosyon yöntemleri arayışına giriyor; Türkiye Gazetesi 30 kupona kaplıca evleri ve "Herkese Lazım Olan İman"ı verirken, yayın hayatına yeni

başlayan genç gazete Akşam da 21 kupona jeep, otomobil ve motosikletle tirajını arttırmaya çabalıyordu.

Sabah'ın "Hürriyet ne verirse iki mislini vereceğiz" yaklaşımı savaşı başlatan tarafta büyük tepki yaratmıştı. Hürriyet Gazetesi murahhas üyesi Yaşar Eroğlu, Sabah Gazetesi'nin tutumuna ateş püskürüyor, 26 Ekim 1994 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan açıklamasında aynen şunları söylüyordu:

"Son derece çirkin ve yanlış. İki misli, üç misli vermekle bir yere varılmaz. Biz bu yarışta yokuz. Bizim yarışımız gazetecilik yarışı, haber yarışına varız. Ama, ister kabul edelim ister etmeyelim, Türkiye'de 5-6 yüz bin dolayında promosyon okuru var. Bunlardan ne kadarına gazeteyi sevdirir, yeni okur kazanırız, önemli olan budur. Bırakacağı tortudur."

Verilecekler açıklandıktan sonra bu kez "veriyor mu vermiyor mu" kavgası başlıyor, taraflar birbirlerini gerekli teminatı yatırmamakla suçluyor, artık manşet sıkıntısı diye bir şey çekilmiyordu.

Okurun kafası karışıyordu. Gerçekten onca "eşya" veriliyor muydu? Verilen sözler tutuluyor muydu? Peki onca şey veriliyorsa para nereden geliyordu?

Hesap öyle çok zor da değildi. Bir gazetenin günlük tirajı belliydi. Satış fiyatı da üzerinde yazılıydı. Bunları birbiriyle çarpınca günlük, 30'la çarpınca da aylık kasaya giren para bulunabilirdi. Kağıt, teknoloji, çalışanların ücretleri, medya yıldızlarının astronomik paraları, iletişim, dağıtım gibi çok büyük rakamlar tutan masraflar da vardı. Kasaya girenle, çıkan neredeyse başabaş geliyordu. Gerçekten paralar nerelerden gelebilirdi? Akla ilk gelen yanıt, teşvikler, krediler bir de sıradan okurların bilemeyeceği gelirler... Bir küçük soru daha vardı.

Gazeteler genellikle zarar eden kurumlardı. Masraflı, güç ve riskli bir işti gazete çıkarmak. Onca riske karşın iş adamları gazete çıkarmak ya da bir gazete satın almak için neden yarışıyorlardı?

Çünkü gazete çıkarmak güç olduğu kadar, büyük bir "güç"tü de. Çünkü gazete patronu olduğunuzda "yukarıdakiler"le sıkıfıkı olabilirdiniz. Bazı haberler herkesten önce size gelebilirdi. Kafanız kızarsa beğenmediğinizi manşetten düşürür, diğerini koyabilirdiniz. Siyasiler ağzınızın içine bakardı; onlar için gazeteye girecek her satır çok önemli olabilirdi. Şirketleriniz, bankalarınız, ya da başka türlü işlerinizle ilgili tıkanıklıklar anında çözümlenebilirdi. Kısacası bir çok konuda ve yerde, akan sular durabilirdi...

Basında "piyango savaşı" sürüyordu. Okur gazetesini artık promosyona göre belirler hale gelmişti. Promosyon durunca okurlar gidiyor, Hürriyet Gazetesi Murahhas Azası Yaşar Eroğlu'nun umduğu gibi geriye tortu falan kalmıyordu.

Yılın başında bu gazeteler değil miydi uzlaşma deklarasyonu imzalayan? Bunlar değil miydi birbirlerinin kuyusunu kazmaya tövbe eden? İmzaladıkları deklarasyonu birinci sayfalarında okurlarına açıklayan onlar değil miydi? Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi hâlâ ümidini kesmemişti uzlaşmadan. "Umuyoruz ki özlediğimiz bu uzlaşmayı yakın bir gelecekte gerçekleştireceğiz" diyordu Oktay Ekşi; ama, onca deneyimden sonra bunun nasıl başarılabileceğini söyleyemiyordu; daha doğrusu o da bilmiyordu...

Ne olacaktı bu gidişin sonu? Kendi içinde bu kadar acımasız olan medya insana iyiyi, güzeli, doğruyu nasıl verecekti? Kendi içinde bunca terör estiren medyayı kim, nasıl düzeltecekti?

Bu medya terörist mi?

Kendi içinde bu kadar dövüşçü medya insana neler etmezdi. Tiraj, rating, dağıtım, reklam, adam ayartma savaşlarıyla dopdolu bir tarih yazan medya, terörist miydi?

Can Dündar; "Ben bir teröristtim" diyordu Aktüel Dergisi'ndeki yazısında. Hürriyet'te çalıştığı 1983 yılında yaşadığı üzüntü verici olayı şöyle anlatıyordu Can Dündar:

"SODEP diye bir parti vardı. Bolu'da bir toplantı yapacaklardı. Beni gönderdiler. Partinin genel sekreteri Ahmet Durakoğlu'ydu. Kürsüde konuşurken aniden fenalaştı. Hemen alıp bir odaya yatırdılar. Durumu ağırdı. Nefes alamıyordu. Tam o sırada Milliyet muhabirinin odaya süzülüverdiğini gördüm. Durakoğlu içerde can çekişiyordu. Havaya ihtiyacı vardı; ama ne gam... Halkın da habere ihtiyacı vardı. Halk elbette bir politikacının son nefesini nasıl verdiğini görmek isterdi. Halk bayılırdı böyle hikâyelere... Milliyet girmişti, ben girmezsem kovulurdum. Ertesi gün Milliyet'te fotoğraf çıkarsa Çetin Emeç beni öldürürdü. Ben de çekmeliydim. Gözümü karattım. Kapıdan süzüldüm. Fotoğraf makinamı doğrulttum, iki üç kez bastım."

Birkaç dakika sonra Durakoğlu can veriyordu, haber ertesi günü Can'ın gazetesinde manşet oluyordu. Ama birkaç gün sonra Can'ın deyimiyle aklı başına geliyordu. İçi cız ediyor, "acaba onu ben mi öldürdüm" diye kendini sorguluyordu. Can, olaydan sonra muhabirliği bırakıyor; gececi oluyor; ama o "uğursuz haber" peşini bir türlü bırakmıyordu. Biraz pahalı da olsa, hiç bir haberin insan hayatı, insan onuru kadar değerli olmadığını öğrenen Can, sonuçta şu noktaya geliyordu:

"Bir daha hiç kimse bana, hangi gerekçeyle olursa olsun, 'insana rağmen' bir haber yaptıramaz... Başta Durakoğlu ailesi olmak üzere herkesten özür diliyorum. Ben uğraştım, tedavi oldum. Darısı diğer terörist arkadaşların başına..."

Bir anı da, yıllarca Günaydın'da çalıştıktan sonra, gazeteciliği bırakıp eczane açan Osman Ülkü'den geliyordu:

"Akşam tam işten çıkacaktım, telsizden ölümlü bir trafik kazası anonsu geçti. Bir arkadaşımla birlikte gittik, ama yetişemedik. Şef ille de ölünün fotoğrafı diyor, başka bir şey demiyordu. Kalktık, arkadaşımla birlikte morga gittik. Oradaki görevliye yalvarıp yakardık, morga girdik. Arkadaşım ilk kez bir morga giriyordu. Ölüyü bulduk. Şimdi iş fotoğraf çekmeye gelmişti. Ceset, daha sıcaktı. Arkadaşım arkasından tutarak oturttu. Arkadan göz kapaklarını kaldırıp hemen ellerini kaçırınca ben de fotoğraf çektim. Ölünün gözleri hızla kapanmadığından, fotoğraf size bakan bir insan imajı veriyordu. Hızla gazeteye geldik. Filmleri banyo edip sayfaya yetiştirdik. İşimiz bitip gazeteden çıkınca bekar olan arkadaşım, 'Ben şimdi evde tek başıma yatamam, size geleyim' dedi. Ben de kabul ettim. Bir hafta boyunca arkadaşım bizde yattı, evine gidemedi. Aradan yıllar geçti. Şimdi düşünüyorum da hangi kafaya hizmet

etmişiz..."

Bunlar örneklerden kimbilir kaçta kaçıydı? Kimbilir daha ne kadar "medya teröristi" aramızda dolaşıyordu? Gazetecilerden acaba kaçı "kişilik hakları" diye bir kavramı biliyordu? Bilse ve önem verse de kaçı kişilik haklarına saygı göstermeyi başarabiliyordu?

Sağolsun, Uğur Dündar da olmasaydı insanlar, kişilik hakları diye bir şeyin varlığından habersiz yaşayıp gideceklerdi. Uğur Dündar, İSKİ skandalı ve yurt dışına tarihi eser çıkarmaya çalışma suçlarından yargılanan ve aranan Halil Bezmen'i Arena programında bir çok kez önümüze getirmişti. Amerika'ya yerleşen Halil Bezmen'in eşiyle de bir röportaj yapmak istiyordu Uğur Dündar. Halil Bezmen'in eşi ta Amerika'da bile peşini bırakmayan Uğur Dündar'ı karşısında görünce polis çağırıyor, patlayan olayla birlikte kişilik hakları da gündemimizde başköşeye oturuyordu. Can Ataklı, Sabah Gazetesi'ndeki köşesinden konuya el atıyor, ardından her kafadan bir ses çıkıyor, sonuçta Uğur Dündar'a, "Kardeşim orası Amerika, Türkiye değil, lütfen kişilik haklarına saygı gösterin" mesajları veriliyordu.

Aslında tartışılması gereken Uğur Dündar'ın kişilik haklarını çiğneyip çiğnemediğinden çok "medya kurtları"nın o güne kadar nerelerde olduğuydu. Sıradan insanlar ekranlarda yargısız infaz edilirken, horlanırken, iteklenirken kişilik haklarını savunanlar neredeydiler acaba?

Uğur Dündar, bu sorunun yanıtını hem kendi Arena programında hem Hürriyet Gazetesi'nndeki köşesinde hem de çeşitli televizyon kanallarında veriyordu:

"Türkiye'de yıllarca günahsız insanlar, suçlulukları mahke-

me kararıyla kanıtlanmamış insanlar, televizyon ekranlarından teşhir edildiler. Basında boy boy fotoğrafları yayınlandı. Daha sonra bu insanlar, mahkemelerde beraat ettiler. Beraat kararları duyurulmadı; ancak teşhir edildikleriyle kaldılar. Çünkü bunlar savunmasız, sıradan, sokaktaki insalardı. Ne zaman İstanbul'da Donkişot diyebileceğimiz bir mali polis şefi geldi; güç odaklarıyla ilgili, onların yasadışı girişimleriyle ilgili operasyonlara başladı; zengin insanlar nezarethanelere, bazen demir parmaklıkların ardına gitmeye başladılar. O zaman kişisilik hakları gündeme geldi, o zaman medya terörü gündeme geldi. Oysa biz geçen sene iki milyon liralık borç için cezaevine düşen, kalp krizi geçirirken hastanede ayağına zincir bağlandığı için çırpına çırpına ölen bir işçinin durumunu ekrana getirmiştik. O zaman insanlar belki sokaklara dökülebilirdi, o zaman belki bundan dolayı adalet bakanı istifa edebilirdi. Niçin sıradan insanlar ezildikleri zaman bu tür tartışmalar gündeme gelmiyor da sadece güç çevreleriyle ilgili bazı olumsuz gelişmelerde bunlar gündeme geliyor? İşte bu bile bir çifte standarttır."

Tartışmanın odak noktası aslında Uğur Dündar'ın kişilik haklarını çiğneyip çiğnemediğinden çok, neden bugüne değin görmezden gelindiği olmalıydı.

Medyada görmezden gelinenlerin boyutu o dereceye varmıştı ki bırakın kişilik haklarını, gazete binaları havaya uçtuğunda bile insanlar "görmedim, duymadım, bilmiyorum"u oynuyorlardı. 3 Aralık 1994'te sabaha karşı Özgür Ülke Gazetesi'nin İstanbul, Ankara ve Adana bürolarında aynı anda bombalar patlıyor; bir kişi yaşamını yitirirken onlarca kişi de yaralanıyordu. Gazetenin İstanbul'daki binası harpten çıkmışa dönüyor, hızla büyüyen yangın zorlukla söndürülüyordu. Basın

özgürlüğünün büyük yara aldığı bu olay, bir gün sonra "büyük" gazetelerin lotarya ilanları altında ezilip gidiyordu. Cumhuriyet Gazetesi haberi manşetten kullanırken, Özgür Ülke de "Bu ateş sizi de yakar" başlığıyla çıkıyordu. Bu olayda da medyanın ölçütü aynıydı. O gazetedeki fikirleri beğenmemek doğal olabilirdi. Ama o gazetenin başına gelenler haberdi, hem de çok önemli bir haberdi.

28 Aralık 1994'te, saat 16.00 sıralarında kimliği belirsiz kişiler, Milliyet Gazetesi'nin merkez binası olan Doğan Medya Center'ı silahla tarıyordu. Binanın birinci ve ikinci katlarının camları kırılırken, olayda ölen ya da yaralanan olmuyordu. Bu saldırı bir gün sonra Milliyet'te manşet, Hürriyet'te de iyi biçimde kullanılıyor, Özgür Ülke'de küçücük yer alıyordu.

Ortada iki olay ve iki ayrı tavır vardı. İşte sorun buradaydı. Herkes dilediğini görüyor ya da görmüyordu. Böyle olunca ne kişilik hakları kalıyordu ortada, ne de insana saygı. Sonra kişilik hakları Uğur Dündar olayıyla anımsanıyor, bombalar ya da kurşunlar ancak bize çarpınca havaya sıçranıyordu. Okur tüm bunları görmüyor, bilmiyor muydu? Kanal D'nin hazırladığı bir medya programı için sıradan yurttaşlara, "Medyanın saygınlığı konusunda ne düşünüyorsunuz?" diye soruluyordu. Verilen yanıtlar, okurların her şeyi "açık" ve de "seçik" gördüğünü gösteriyordu. Bazı yurttaşların yanıtları şöyleydi:

"Hiç güvenmiyorum, medyaya hiç güvenim kalmadı. Kendi çıkarları söz konusu olunca müthiş bir baskı mekanizması oluşturuyorlar..."

"Medyanın çok saygın bir durumda olduğunu düşünmüyorum. Uydurma haberler, sansasyon yaratmak, halkın ilgisini çekmek için kullanılan haberlerle medyanın saygınlığını yitir-

diğini düşünüyorum."

"Herkes kendi çıkarları doğrultusunda bir takım yazılar yazıyor, bir takım polemiklere giriyorlar. Yani gerçeği anlatan bir basın düşünemiyorum ben. Yok, Türkiye'de böyle bir şey yok."

"Medya taraf tutuyor, hepsinin kendilerine göre tarafları var."

Dünya Gazetesi de, medyayı irdelediği Salı Yazıları'ndan birini kişilik haklarına ayırıyor, 13 Aralık 1994 günü şu görüşlere yer veriyordu:

"Tiraj basını son yıllarda kişilik haklarını çiğnemiştir... Prim yapan sansasyondur, taraf tutmaktır, suçlamaktır, hatta mahkum etmektir... Kimse araştırmamakta, araştırma yaparken de tarafsız kalmayı akıl edememektedir. Bizim görevimiz toplumu bilgilendirmek gibi basit; ama sorumluluk isteyen önemli bir iştir. Bunu farkedemediğimiz sürece yanlışlık yapacak ve birbirimizi suçlayacağız; bu olaylar yaşanırken de medya teröründen söz edilecek ve toplumun dördüncü güç olarak tanımladığı iletişim, saygınlığını yitirecektir."

Medyada onca olumsuzluk yaşanırken, okurlar, izleyenler bazılarının tanımıyla "müşteriler", önde üniversite gençliği olmak üzere baş kaldırıyor, hesap soruyordu. Tartışmalara tarafların tümü katılıyor, sonuçta her şeyi sorguluyormuş gibi görünen medyanın kendisi sorgulanıyordu.

Haziran ayı ortalarında başlayıp 1995 yılına taşan gelişmelerde bakalım neler oluyordu?

Bakalım medya nasıl sorgulanıyordu?

GAZETE
KUPON

Havada sıkıntı var...

Ağustosun ortalarına doğru geliyoruz. Sıcaklar bunaltıyor. Aslında bunaltan yalnızca sıcaklar değil, Hürriyet Gazetesi'ndeki arkadaşlarımızın durumu. Milliyet'in sahibi Aydın Doğan, Hürriyet'i de satın aldıktan sonra ortalığı bir tedirginlik sarmıştı.

Bir yıl öncesinde Milliyet'te sendikayı silip süpüren Aydın Doğan şimdi ne yapacaktı?

Ne kadar "abes" bir soru...

Ne yapacaktı, tabii ki aynısını...

Zaten çok da beklenilmedi. Hürriyet'te çalışan arkadaşlarımız arasında bir kaynaşmadır başladı. Her şeyi açık biçimde aktarmasalar da, sendikanın sonunun geldiği anlaşılıyordu.

Türkiye Gazeteciler Sendikası İzmir Şube Başkanı Hüseyin Aslan, Hürriyet çalışanlarıyla çeşitli toplantılar yaptı. İstanbul, Ankara ve Adana'da da aynı türden toplantılar yapılıyordu. Ama hiç bir işe yaramadı. Korku her şeyi yeniyordu. "Ekmek parası", "İki çocuk okuyor", "Nerede iş buluruz?" söylemleri yayıldıkça sendikadan kaçış için imzalar çoğalıyordu. Neredeyse herkes kuyruktaydı.

Hürriyet de "temizlendi".

Türkiye'de yayımlanan gazeteler içinde yalnızca Cumhuriyet Gazetesi'nde sendika kalıyordu. Bu kadar güçsüzleşen bir sendika neyi başarabilirdi?

Patronlar eleştirilemeyeceğine göre, suçlu başka bir yerde bulunmalıydı. Evet, en kolay yol seçildi. Fatura sendikalara çıkarıldı.

"Sendika zaten iyi çalışmıyordu. Ücretlerden başka bir işle uğraşmıyordu. Çalışanların sorunuyla ilgilenmiyordu..."

Evine hırsız giren Nasreddin Hoca'nın kadı tarafından sorguya çekildiğinde söylediği gibi "Hırsızın hiç suçu yok muydu?"

Gazetelerin büyük çoğunluğu ve televizyonlar, Türkiye'nin en büyük gazetelerinden birindeki sendikasızlaştırmayı görmezden geldi. Gelişen olaylar üzerine Hürriyet'in Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün verdiği ve Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan demeç içler acısıydı. Özkök, özetle "Türkiye'nin bugünkü ekonomik koşullarında sendikayla birlikte yürümek mümkün değil. Ülke koşulları göz önünde bulundurulduğunda sendika bizi olumsuz etkiliyor" diyordu...

Onca yıl o gazetede sendikalı olarak çalışan bir yöneticinin, gazete patronu değiştikten ve dayatmalar gündeme geldikten sonra mı zorluklar, olumsuzluklar aklına geliyordu? Her gün kamuoyuna ahkâm kesen, Türkiye'nin nasıl demokratikleşmesi gerektiği yönünde "döktüren" bu yetkili gerçekten söylediklerine inanıyor muydu?

Özkök'ün mantığına göre, tüm işadamları da "kardeşim zor günlerden geçiyoruz, sendikaya bir süre tatil verdik" diyebilirlerdi. Trilyonlar lotaryaya harcanırken bu yetkili acaba neredeydi?

Hava sıcaktı. Bunaltıyordu. Beni daha çok bunaltan bir ga-

zete yöneticisinin "içler acısı" yaklaşımıydı. Bir şey yapılamaz mıydı?

Alışılmışın dışında bir haber yazmalıydım. Acaba kullanılır mıydı? Neden olmasın?

Sendika başkanlarıyla konuşmuştum. Onlar ateş püskürüyordu. Bir de Ertuğrul Özkök'ün yaklaşımını yeniden koymalıydım. Okumayanlar, görsün diye...

Haberi yazıp bitirdim. Sıra başlığını koymaya geldi. Değişik, alışılagelmişin dışında bir başlık olmalıydı:

"Bunu yazan sendikalıdır".

Haber, 14 Ağustos 1994'te Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlandı. Onbir yıldır bu gazetede bir çok haberim, röportajım ve fotoğrafım yer almıştı. Hiç birinde bu kadar sevinmemiştim. Kimilerine göre sıradan görülebilir "ne var bunda" denilebilir. Benim için çok, ama çok önemli bir yeri vardı bu haberin...

Bunu yazan sendikalıdır...

Elinizdeki herhangi bir gazetede işçi kıyımı ya da sendikasızlaştırma haberi okuduğunuzda, o haberi yazanın sendikasız çalıştığını, hiç bir iş güvencesi bulunmadığını "kapıdışarı" edilmesinin an meselesi olduğunu düşünün.

Size kupon karşılığı verileceği söylenen "eşyaların", görkemli arabaların, katların, nelere malolduğunu düşünün. Düşünün ve lütfen haberi bir kez daha okuyun... Bu haberi yazan için meraklanmayın. Bu satırları yazan sendikalıdır ve bundan övünç duymaktadır...

Sendikasızlaştırma, işçi kıyımı son yıllarda büyük boyutlara ulaşırken, basın bu konuda da "yarışa" doymuyor. Araba dağıtmak için birbirini kollayan büyük gazeteler, çalışanını sendikasızlaştırmada ve kıyımda yanyana geliyor, aynı kulvarda koşuyor.

Türk-İş 3. Bölge Temsilcisi Mustafa Kundakçı "Kendi çalışanına örgütlenme hakkını çok gören medya, Türkiye'nin sivil örgütlenmesi için nasıl katkıda bulunabilir?" diye soruyor. Türkiye Gazeteciler Sendikası İzmir Şube Başkanı Hüseyin

Aslan, basında yaşanan sendika düşmanı anlayışın, insan hakları ilkelerinin savunulmasındaki samimiyetsizliği de gösterdiğini söylüyor.

Onca gazete, özel televizyon, transfer paraları, bazılarına önerilen astronomik rakamlar ve vazgeçilemeyen promosyonlar... Geriye kala kala, sendikalı iki gazeteden birinde de sergilenen oyunlar. Cumhuriyet dışında sendikalı tek gazete olarak görünen Hürriyet Gazetesi'nde gündeme getirilen "zoraki sözleşme", imzalamayanlara işten çıkarılma tehdidi büyük tepki yaratırken, ortak görüş, medya patronlarının sendika istemediği yönünde.

Geçtiğimiz yıllarda Milliyet çalışanlarına dayatılan sözleşme sonrası sendikasızlaştırma hareketi bugünlerde Hürriyet'te yaşanıyor. Televizyon yorumcularının "tomarla parayı cebe indirirken" asgari ücret alıyor göründüğü, sözleşmelerin gizli kapılar ardında koyun pazarlığı gibi yapıldığı bir ortam tüm medyaya egemen oluyor.

Memurların sendikalaşmak için büyük savaşım verdiği bir dönemde onların haberlerini yazacak olanlar, sendikasız bırakılmak isteniyor. Onca yasa maddesi, hukuk, mahkeme ne yazık ki hiç bir işe yaramıyor. Kapı önüne konulmak korkusu "dağları bekliyor". İşte son örnek; Hürriyet Gazetesi'yle ilgili TGS İzmir Şube Başkanı Hüseyin Aslan'ın söyledikleri:

"Milliyet Gazetesi'nde yaşanan benzer uygulama sonrasında çalışanların uğradıkları hüsran, Hürriyet Gazetesi çalışanlarının da kaderi yapılmak istenmektedir. Görülen odur ki hırslarının mantıklarından önde giden üst düzey yöneticileri, Hürriyet'in yeni sahibine dikensiz gül bahçesi teslim etmek için verdikleri sözü, Hürriyet çalışanlarının sendikal haklarını yok e-

derek yerine getirmeye çalışmaktadırlar."

Türk-İş 3. Bölge Temsilcisi Mustafa Kundakçı, gazete ve televizyonların büyük çoğunluğuna zaten sendikanın sokulmadığını, örgütlü işyerlerinde de birer birer sökülüp atılmaya çalışıldığını belirtip gidişatı "vahim" olarak yorumluyor. Milliyet Gazetesi'nde yaşanan sendikasızlaştırma hareketi sırasında gerekli tavrı koyduklarını, ancak bunun yeterli olmadığını anımsatan Kundakçı şunları söylüyor:

"Kendi çalışanının örgütlenmesine katlanamayanlar, Türkiye'de sivil örgütlenmeye hangi katkıyı sağlayabilirler? Gazetesinde işçi kıyımını, sendikasızlaştırmayı tüm gücüyle uygulayan işveren, emekçilerin zor durumunda nasıl yanlarında olabilir? Bu medya sendikalaşmak isteyen kamu çalışanlarına nasıl destek verebilir? Sendikasız bir gazeteci oturup işçi haberi yazarken acaba neler düşünür? Milliyet'te yaşananlar şimdi Hürriyet'te dayatılmaktadır. Kimse de 'Durun, ne yapıyorsunuz?' diyememektedir. Ama bu durumun böyle sürüp gideceğini sananlar büyük yanılgı ve aymazlık içindedirler. Son yıllarda boğazı sıkılan, aç bırakılan, nedensiz kapı önüne konulan emekçiler ve tüm çalışanlar, hesap sormasını da bilirler. Medya da bundan nasibini alır."

Habercilikte karşı tarafın da görüşlerine yer vermek gazetecilik gereğidir. Kendisi de bir çalışan olan Hürriyet Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün sendikasızlaştırmayla ilgili görüşleri, gazetesinde çalışma yaşamına ait konuların nereye kadar yazılabileceğinin somut kanıtı gibi:

"Milliyet ve Sabah gazetelerinde sendika yok. Dolayısıyla şu anda bu işte sendikayla yürüyemeyeceğimizi anladık. Türkiye'nin bugünkü ekonomik koşullarında sendikayla birlikte

yürümek mümkün değil. Ülke koşulları gözönünde bulundurulduğunda sendika bizi olumsuz etkiliyor."

Toplu sözleşme için yetki başvurusunun yapılmasına 26 gün kala Hürriyet çalışanları yeni sözleşmeleriyle karşı karşıya. Ya imzalayacaklar ya da kovulacaklar. Bir gün sonraki, daha sonraki, hatta daha daha sonraki manşetler zaten hazır:

"En büyük biziz. En çok arabayı biz veririz. En çok apartmanı yine biz veririz..."

Mümtaz Soysal, "Direnin" diyor...

Aslında medyanın sorgulanmasıyla ilgili çalışanlardan gelmesi gereken ilk adım, o günlerde Dışişleri Bakanı olan ve köşe yazılarını da sürdüren Prof. Dr. Mümtaz Soysal'dan geliyordu.

Soysal, 9 Kasım 1994 tarihli Hürriyet Gazetesi'ndeki "Medyadan İnsan Manzaraları" başlığını koyduğu yazısında ilk hareketi başlatıyor "emeklerinin kutsallığına" inanmışları, çarpıtma ve sansasyona karşı "hayır" demeye çağırıyordu.

Yalnız dördüncü değil, hatta yasama, yürütme ve yargıdan da etkili birinci güç olarak toplumun başına çöken yepyeni bir ağırlık olduğu için, medya denen olguyu biraz daha yakından, ayrıntılarıyla incelemek, deşmek, irdelemek ve açıklayıp anlatmak gerektiğini savunan Mümtaz Soysal, sanki bardağı taşıran son damlaydı:

"Sahipler ve şirketler, milyonlara seslenen araçlara hükmettikleri için çok güçlü, çok etkili sayılırlar; ikinciler, yani kameramanlar ile genç muhabirler ise, güç hiyerarşisinin çok alt basamaklarında görünürler. İkincilerin birincilerden kaynaklanan

istekler doğrultusunda çalışmak zorunda oldukları düşünülür.

Ama pek öyle değil.

Haber kameracıları, daha doğrusu onlarla birlikte çalışan haber muhabirleri, medyanın en güçlü unsurlarındandırlar. Kameracı, ülkedeki en önemli olayların, toplantıların baş egemenidir. En can alıcı noktalarda, tören platformlarının, nutuk kürsülerinin önlerinde, konuşanlarla dinleyenlerin, kurdele kesenlerle çağrılı kişilerin arasına giren odur. Kimse ona söz geçiremez, yakalamak istediği açıdan kimse onu uzaklaştıramaz. Tam tersine önemli sayılan adamların gözleri hep onu arar..."

Mümtaz Soysal yazısında ince ince ders veriyordu. Kime? Daha çok çalışanlara, koşturanlara, işi kotaranlara. Medya çalışanlarından bazılarının fısıltıyla konuştuklarını Soysal, ortaya döküyor, sarsıyordu:

"Belki 'Onlar nihayet birer ecir, işveren için çalışırlar, kendilerinden isteneni yaparlar' diyebilirsiniz. Ama yanılırsınız. Çünkü sahiplerin elindeki araçların başarısı, onların çalışmasına bağlıdır. İyi görüntü, ilginç söz getirecekler ki araçlar da kazanç getirsin.

Bu nokta, işverenle çalışan arasındaki bu bağlantı, sahiplerin hesapları ile mesleğe yeni girmişlerin heyecanları arasında kolayca oluşturulabilecek olan bu dengeleniş, karşılıklı olarak, korunacak ve yüceltilebilecek değerler bakımından önemli bir karar ve dönüm noktasıdır.

Araçların sahipleri pek yüce olmayan değerler için karar vermişlerse, doğruluk yerine çarpıtmayı, ilginç, ciddilik yerine kolay sansasyonu seçmişlerse, böyle bir karar çalışanları ve toplumu hep birlikte peşinden sürükleyecek bir tercih olmak zorunda değildir.

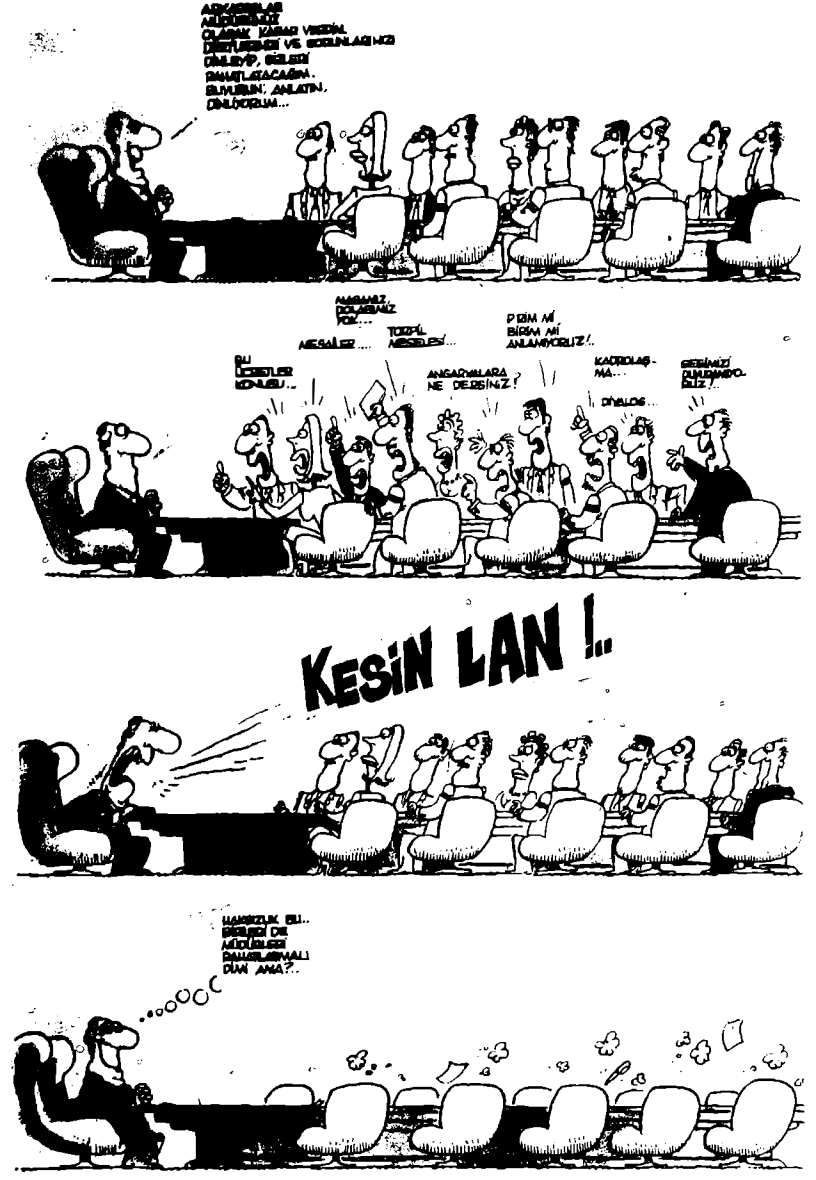
Olmamalıdır.

Çalışanlar, yani kameracılar, muhabirler, eğer mesleklerinin yüceliğine, emeklerinin kutsallığına ve toplumdaki ağırlıklarına inanıyorlarsa, mesleklerinin onurunu korumak da onların ödevidir. Kimse, bu onura onlar kadar sahip çıkamaz.

Kimse, bu onuru zedeleyen davranışları en uç noktalarda durdurabilmek bakımından onların sahip oldukları olanaklara sahip değildir. Onlar hep birlikte 'Hayır' derse hiçbir şey olmaz. Dolayısıyla, yukarılardan, kanalların izlenilirliğini yükseltmek, gazetelerin satışını arttırmak ya da bambaşka amaçlarla dürüst medyacılığın ilkelerine ters düşen istekler geldiğinde 'Bu olmaz, bu yapılmaz' diyebilecek bir direnişin ve bu direnişe destek verecek bir dayanışmanın olması gerekir. Şöyle bir düşünürseniz, bu çeşit direnişler ve dayanışmalar, uzun vadede, ücretler konusundaki direnişlerden ve dayanışmalardan da önemlidir.

Medyanın iki ucundakiler, yani en güçlü gözüken sahipler ile ön saflarda çalışan ecirler arasındaki ilişkiler bakımından geçerli olması gereken bu davranış tarzı, ara kademeler için haydi haydi geçerlidir. Ama ne yazık ki, en çok fire o kademelerde verilir ve en güçlülerle en zayıflar arasındaki karşılıklı bağımlılık bakımından kolayca kurulabilecek olan değer dengesi oralarda bozulur."

Mümtaz Hoca ne kadar da haklıydı. Gerçekten her şey o "ara kademelerde" bozuluyordu. Hep oralardaki insanlardan yakınılıyordu çoğunlukla. Bazen ne kadar acımasız, duyarsız olabiliyorlardı. Çok ama çok yukarıdakilere dert anlatmak bazen ne kadar kolay oluyordu da, o "aradakiler" bir türlü anlamıyorlardı. Oysa onlar da çalışan değil miydi?

ARKADAŞLAR
MÜDÜRÜMÜZÜ
OLARAK KABUL VEREN,
DİLEKLERİNİZİ VE SORUNLARINIZI
DİNLEYİP, ÇÖZÜM
SAĞLAYACAĞIM.
BUNLARI, ANLATIN,
DİNLİYORUM...
ANLAMAZ
DOLAMBAÇ
YOK...
MESAİLER....
TOPTAN
MESELESİ...
PİŞİM Mİ
BİRİM Mİ
ANLAMIYORUZ!..
BU
DERDİNİZİ
KONUSU..
ANGARYALARA
NE DERSİNİZ?
KADROLAŞ-
MA...
DİYALOG...
GEBİMİZİ
DUMURUNDO-
LUZ!..
KESİN LAN !..
HAKSIZLIK BU..
BİRİMİZİ DE
MÜDÜRLÜĞE
ÖNERMELİYİZ
DÜN AKŞ?..

Celallenen şef...

Gökyüzü karardıkça karardı. Uzun süredir beklenen yağmur bulutları, kentin üzerinde gürültüyle dans ediyordu. Sonra yağmur başladı.

Öyle sıradan yağmurlardan değildi. Çok kısa sürede yollar küçük dereciklere, evlerin birinci katları da havuzlara dönüştü.

Yağmur fotoğrafı gerekliydi. "Güzel bir yağmur fotoğrafı" istendi. Hep en güzeli istenirdi. Yine öyle oldu. O, binbir zorluklarla aldığı makinasını ve objektiflerini parkasının altına özenle sakladı. En önemli mal varlığı onlardı. Hem yağmurdan koruyacak hem yağmur fotoğrafı çekecekti. Üstelik güzel olacaktı.

Sulara gömülmüş araçlar, evleri basan sulardan eşyalarını kurtarmaya çabalayan kadınlar, çocuklar, kentin çeşitli yerlerinde "mahsur" kalmış hiç bir yere kımıldayamayan insanlar...

Parkası yağmura yenik düştü. Sırtında hissediyordu ıslaklığı. Dizlerine kadar sırılsıklamdı. Ama fotoğraflar güzeldi, bu da her şeye değerdi.

Kendini zorlukla büroya attı. Ne güzel, her yer sımsıcaktı. Ona bakıp güldüler. Önce filmler banyo edilmeliydi. Sonra en

iyi kareler seçilip basılmalıydı. Her yerinden sular akıyordu. Olsun, önce fotoğraflar...

Fotoğrafları özenle bastı. Yaşamında hiç yağmur fotoğrafı çekmemiş yetkili, fotoğraflardan birini seçti "fena değil" dedi. O, sevindi...

Üşümeye başlamıştı. Tüm giysilerini değiştirmesi gerekiyordu. Eve gitmeliydi, üstünü değiştirip hemen dönmeliydi.

En yakınındaki şefine söyledi. Şef "celallendi" Öyle şey olur muydu, şuracıkta kurulanabilirdi, eve gitmek de nereden çıkmıştı.

Kurulanamadı. Akşamın geç saatlerine değin "ıslak" ve "kırık" olarak çalıştı. Celallenen şefine kızmadı, insan olarak üzüldü.

Aradan yıllar geçmesine karşın o günü hiç unutamadı. Ne zaman yağmur yağsa hep o celallenen şefini anımsadı. Celallenen şef, çok önemli yerlere geldi; başka kentlere taşındı. Sonra "gözden düştü".

Büroda, yıllar boyu yine yağmur fotoğrafları çekildi. Ama yağmur fotoğrafı çekenler hiç "ıslak" ve "kırık" çalışmadı. Evine kurulanmaya gitmek istemeyenlere "zor" kullanıldı. Onlara, celallenen şefin öyküsü anlatıldı.

Celallenen şef büroda hiç unutulmadı, hiç unutturulmadı, hep kulakları çınlatıldı...

"Ben varım hocam..."

Evet, nerede kalmıştık?

Mümtaz Hoca'nın yazısı Babıali'de, pardon, İkitelli'de büyük gürültü koparıyordu.

Mümtaz Soysal'ın çağrısına ilk yanıt gazeteci Can Dündar'dan geliyordu. Dündar, 17 Kasım 1994 tarihli Aktüel'deki köşesinde, yıllar önce piliç satmaya soyunan patronunun kendilerine nasıl "bozuk et" haberi yaptırdığını ve nasıl "acımasızca kullanıldığını" anlattıktan sonra "Ben varım hocam" diyordu:

"...Hoca, medya çalışanlarını 'onur zedeleyen davranışlara karşı' direnişe çağırıyor. 68'de unutulmuş eski bir isyanın dönüş borusunu çalıyor. Gazetelerin ve televizyonların emekçilerini, mesleklerinin onurunu korumak için toplu eyleme davet ediyor.

Yani..?

"Yani, patron piliç satsın diye bozuk et haberine yollanan muhabir görevi reddedecek. Foto muhabirleri ve kameramanlar, önlerine çıplak ceset sergilendiğinde 'iş yapar' diye deklanşöre davranmayacaklar. Denetçiler, her tür baskıya rağmen,

sanat filmlerini makaslamayacaklar. Magazinciler, 'patronun rakibinin açığını bulacağım' diye röntgencilik yapmayacak. Reklam servisleri, Hitler'e rahmet okutacak türden ırkçı kazak reklamlarını sabote edecekler. Ekonomi servisleri, 'promosyon gezisi' adı altında rüşvet önerildiğinde tepki gösterecekler. Pikajcılar, montajcılar, küçük suçluların gözlerindeki bantları şeffaf yapmaları istendiğinde direnecekler. Teknik bakımcılar, gizli kameraların netlik ayarını bozacaklar. Köşe yazarı, gazetenin lotaryası tutsun diye övgü yazısı döşemeyecek. Kredi kapmak için haber gizleyen genel yayın müdürü protesto edilecek. Siyasi amaçla haberin deforme edilmesine izin verilmeyecek"

Her şey güzel hoştu da, bunlar nasıl olacaktı? Gün boyu birbirlerini 'yiyen', haber atlatma kandırmacasıyla didişen, sevgi sözcüğünü çoktan unutan, üstelik örgütlerini bir çırpıda boşaltmış insanlar nasıl başarabileceklerdi? Bu olsa olsa ütopyaydı. Sadakati ödüllendirilen "zincirlerinden başka kaybedecek çok şeyleri olan" gazeteciler asla başaramazlardı. Peki ne yapmalıydı? Can Dündar aynı soruyu sorup yanıtını da veriyordu:

"Teslim olup, gün boyu pilicin faydaları üzerine edebiyat mı parçalamalı? Havayolu firmalarının 'beleş gezilerine' katılıp, reklam kokulu övgü yazıları mı yazmalı? Program çok izlensin diye, küçücük çocukların onuruyla mı oynanmalı? Düşünmeyen, yargılamayan, sadece verilen görevi yapan muhabirler, kameramanlar, montajcılar olarak mı kalmalı?

Elbette hayır.

Bu noktada örgütlenmenin, dayanışmanın kaçınılmazlığı ve aciliyeti çıkıyor ortaya. Muhabir, kameraman, montajcı inan-

madığı işe direnecek. Direnen korunacak. Sendika sahip çıkacak. Meslek örgütü hesap soracak. 'Ben yapmasam başkasına yaptırırlar' zihniyeti çökecek. Çünkü yapan 'başkaları' teşhir edilecek. Utanacaklar. Zamanla 'başkaları' da kalmayacak. Piliç satmak için bozuk et haberi yazdıracak adam bulamayacaklar.

'Tiraj sorunu' o zaman çözülecek. 'Basının onuru' o zaman düzelecek. Ben varım hocam! Göze alan bir adım öne çıksın. Hadi başlayalım artık..."

Cumhuriyet Gazetesi'nde 21 Kasım'da çıkan yazı da sanki "o an"ın geldiğini, hatta geçmekte olduğunu anlatıyordu. Mümtaz Soysal ve Can Dündar'ın yaklaşımları özetleniyor, sonuçta da çağrı yapılıyordu:

"Her işe bir yerinden başlamak gerekiyor. İşte medya da sorgulanıyor. Sorgulanacak da. 'Basının büyük bölümünde insanlar neden sendikasız çalıştırılıyor?', 'Basında iş güvencesi neden işlemiyor?', 'Onca haksızlığa uğramalarına, ezilmelerine karşın sendikalarından bir gecede istifa ediveren insanlar, toplumun sorunlarına nasıl sahip çıkabilecekler?' soruları arka arkaya gelecek.

Bu soruların 'muhatabı' aslında en çok biziz. Örgütler aslında biziz. Sendikalar biziz. Bir adım öne çıkmayacak mıyız?"

Sendikacılar "Gelin" diyor, kimseden ses çıkmıyor...

Ortalık iyice "kızışıyordu". Sendika yetkilileri, örgütlerini bir anda terkedenlere ve hiç sendika yüzü görmeyenlere "Gelin, örgütünüze sahip çıkın" çağrısı yapıyor, "Eğer patronlarınız sizi atmaya kalkarsa her türlü desteği veririz" diyorlardı. Sendika genel başkanları işi daha da ileri götürüp gerekirse engel çıkaran gazeteleri boykot edebileceklerini açıklıyorlardı. İşler gerçekten kızışıyordu...

Ne ilginçtir ki Soysal'ın çağrı yaptığı Hürriyet Gazetesi'nde tüm çalışanlar sendikalarından zorla çıkarılırken, Genel Yayın Yönetmeni yani "medya çalışanı" Ertuğrul Özkök sendikasızlaştırma sırasında "Bu koşullarda sendikayla birlikte yürümek mümkün değil. Ülke koşulları göz önünde bulundurulduğunda sendika bizi olumsuz etkiliyor" demişti. Ve ne ilginçtir ki, Can Dündar'ın çağrı yaptığı derginin bağlı olduğu Sabah Grubu'na, tarih boyunca hiç sendika uğramamıştı.

Evet, ne ilginçtir ki medya çalışanının örgütlenmesi, dayanışması ve onuruna sahip çıkmasıyla ilgili çağrılar, örgütlenmenin "yasak" olduğu kurumların yazarlarından geliyordu.

Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral, medyadaki sendikasızlaştırmaya nasıl bakıyordu? Kolay değil; başkanı olduğu konfederasyona bağlı sendika boşalmıştı. Önce "Ben bazı gazeteci arkadaşlarıma 'Siz eli kalem tutan aydınlarsınız. Neden örgütünüze sahip çıkmıyorsunuz, neden sendikanız yok?' diyorum. Bana kızıyorlar" diye yakındı. Meral, örgütlenmesini en çok istedikleri kesimin medya olduğunu söylüyordu, oysa çözülmenin en çok olduğu kesimdi medya. "Bir ülkede basın mensupları, kalem tutan, halkın nabzı olan, gözü olan bir kesim örgütlenemiyorsa, işçiler, nasıl örgütlenecek?" diye sorduktan sonra şöyle sürdürüyordu Bayram Meral:

"Bu nedenle aydınlarımız, gazetecilerimiz öncülük yapsın. Mücadelelerinde bu kapı onlara sonuna kadar açık. Gerek idari, gerek yargı olsun, her konuda Türk- İş olarak yanlarındayız. Medya tekelleşti. Bu böyle gitmez. Çalışanlar öncülük edecek, hareketi sizler başlatacaksınız. Siz bir zemin oluşturun. Eğer örgütlenme çabalarından dolayı işinden atılan, mağdur edilen arkadaşlarım olursa, işçiler, memurlar tüm çalışanlar o gazeteyi boykot ederiz. Boykotun gündeme geleceğini ve kaçınılmaz olacağını da işverenlerin bilmesini istiyorum."

Bayram Meral sözlerini boykot tehdidiyle bitirirken, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Genel Başkanı Rıdvan Budak da, medyadaki örgütsüzlüğün işçileri ve tüm çalışanları kötü yönde etkilediğini belirtiyordu. Budak'a göre, örgütsüz medya çalışanı psikolojik ve moral olarak cesaretsizdi. Bu nedenle çalışma yaşamına özgü haberler, medyada gereği gibi yer alamıyordu. Buna örnek olarak da, DİSK'in öncülüğünde gerçekleştirilen "sigortasız çalışma" eylemini gösteren Budak, şunları anlatıyordu :

"Bu eyleme medya yeterince ve gerektiği gibi yer vermedi. Çünkü, medyada çalışanlar aynı durumdaydılar. Destek vermediler. Çünkü sigortalılığın ardından gelen şey, sendikalılaşmaktı. Türkiye sendikal hareketi, Türkiye toplumu yeniden örgütlenecekse, toplumun her gün ülkenin sorunlarıyla ilgili olarak bilgilendiği medyada örgütlü olmak lazımdır öncelikle. Örgütlü insan örgütlülüğü teşvik eder. Örgütsüz insanın, örgütlenmekten alıkonan insanın böyle bir teşvik, moral vermesi, destek vermesi söz konusu değildir. O nedenle tüm medyada çalışan arkadaşlarımızın örgütlenmek için adım atması lazım. Medya çalışanları örgütlenmeye kalkıştığında medya sahibinin bunu engellemesi zordur. Bir konfeksiyon işyeri durabilir, yerine başka adamlar konabilir ama, medyada çalışan gazeteci arkadaşlarımızın yaptığı işi bir başkasının yapması çok kolay değildir. Medyada çalışanların öncelikle bu tesbiti yapması lazım ve bu bilinç üzerine örgütlenme çabalarını başlatmaları ve sürdürmeleri lazım."

Rıdvan Budak "yerden göğe" haklıydı. Ancak, bırakalım medya patronlarını, bunları bazı genel yayın yönetmenlerine nasıl anlatacaktı çalışanlar? Rıdvan Budak da, "Adım atıldığı takdirde biz de maddi, manevi, hukuksal her türlü desteği vereceğiz" diyordu. Medya rahatlamadan çalışanların rahatlayamayacağını düşünüyordu:

"Medya rahatlamadan biz rahatlayamayacağız. Çalışanlar olarak rahatlayamayacağız. Bugün Türkiye bir sıkışık noktaya gelmiş, bunun haberlerini verecek arkadaşlarımızın maalesef örgütsüz olması bizi zora sokuyor. Yani işçinin, memurun eylemini izleyen gazeteci kendini o mücadeleden uzak görüyorsa, o mücadelenin içinde görmüyorsa, onun vereceği haberden

toplumsal bir yarar beklemek mümkün değildir. Örgütsüz bir gazetecinin haberini özgürce yazma şansı yok. Özgürce haber yazamayan bir gazetecinin, işini doğru dürüst yapması mümkün değildir."

Medya çalışanlarının örgütlenme çabaları engellenmeye kalkışılırsa ne olacaktı? Bu konuda da kesin yanıtlar veriyordu Rıdvan Budak:

"Bunu önce demokrasi platformuna getiririz. Türkiye'nin örgütlü kurum ve kuruluşlarından destek sağlarız. Basın emekçilerinin yapacakları her eylemin yanında ve önünde oluruz. Çağrı yaparız. 'Sendikalaşmaya çalışanları işten atanların yayın organları okunmamalıdır' deriz. Çünkü bunların amacı yayıncılık değil, kâr etmektir. Yalnız kâr etmeyi amaçlayan basın yayın anlayışının toplumsal yararı olmaz. Örgütsüz bir gazeteci özgür değildir, doğru haber yazamaz, ciddi haber yazamaz. Kendini demokrasi mücadelesi içinde göremez. Kalemi esir alınmış, kafası esir alınmış insan konumuna düşer."

Örgütlenmenin, dayanışmanın önemi ortadaydı. İki büyük konfederasyonun genel başkanları destek sözü vererek medya çalışanlarını ilk adımı atmaya çağırıyordu. Günler akıp gidiyor kimseciklerden ses çıkmıyordu. Hadi "tuzu kuru" olanlara kimsenin söylecek lafı yok diyelim, ya "ecirler", onlar niye bu kadar suskundu?

Suskunluğu üniversiteli gençlik bozdu...

Hiç bir yerden ses çıkmayınca, öncülüğü gençler alıyor, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri, "Lotarya değil, gazete istiyoruz" çağrısıyla imza kampanyası başlatıyordu. Öğrenciler, 27 Kasım 1994'te gazete yöneticilerine de, "Lotaryaya ayırdığınız büyük paraları, iyi gazetecilik, iyi habercilik için harcayın" önerisinde bulunurken, toplanacak imzaların tüm gazetelere bir bildiri eşliğinde iletileceğini açıklıyorlardı.

Çeşitli dernek ve sendika temsilcileri de, medya çalışanlarını "harekete geçmeye" çağırıyor, Çağdaş Gazeteciler Derneği de "lotarya değil gazete" eylemi için hazırlık yapıyordu.

Ne ilginç rastlantıdır ki, Kalkınma ve İşbirliği İçin Gençlik Örgütü'nün (YDR) Amsterdam'daki medyayı sorgulayan toplantısı da aynı günlerde başlıyordu.

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri, amaçlarının gazete yönetimlerini uyarmak olduğunu belirtip lotaryalarla havaya savrulan maddi olanakların, iyi ve ucuz gazete için kullanılmasını istiyorlardı. İlk aşamada 400'ü aşkın imza toplayan öğrenciler, hazırladıkları bildiride şu görüşlere yer veriyorlardı:

"Gazeteleri, lotaryaya ayırdıkları muazzam parayı, iyi gazetecilik, iyi habercilik yapma yönünde değerlendirmeye çağırıyoruz. Bizler gazetelere en fazla ilgi gösteren kitle olarak ucuz gazete istiyoruz. Lotarya ile yükselen fiyatları ulusal eğitim, kültür ve okuma alışkanlığına bir engel olarak görüyoruz."

Gelelim Amsterdam'daki toplantıya. Orada da Avrupa gençliği medyayı sorguluyordu. Bu toplantıya Türkiye adına katılan Arkadaş Çevre Grubu İngiltere Sözcüsü Ümit Öztürk, Türkiye'deki gelişmeleri yakından izlediklerini, Dışişleri Bakanı Mümtaz Soysal ve Can Dündar'ın yaklaşımlarıyla Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan haberleri Yeşil Ekran elektronik iletişim aracılığıyla tüm Avrupa'ya ilettiklerini söylüyordu.

Toplantıda yaptığı konuşmada Türkiye'deki medya çalışanlarının örgütsüzlüğüne büyük yer ayıran Öztürk, "Yönetenleri, bazı şeyleri dayatmaya çalışanları eleştirmenin yanısıra, medya çalışanlarının da yapması gereken şeyler var. Bunda geç bile kalmışlardır. Türkiye'de görsel ve yazılı basında çalışanların büyük bölümünün örgütsüz olması ülkemiz için iyi bir puan değildir" diyordu.

Çeşitli kuruluşlar medyayı sorgularken, çalışanların ve onları temsil eden derneklerin sessiz kalması da eleştiri konusu oluyordu. Gazeteci-yazar Cezmi Ersöz, aralık ayı boyunca iletişim fakültelerinde verdiği konferanslarda "medyada yaşanan olumsuzlukları, bugünün gazetecilerinin hangi koşullarda, nelere katlanarak çalışmak zorunda olduklarını" anlatıp onları, gelecekte demokratik bir ortamda çalışmaları için şimdiden bir şeyler yapmaya çağırıyordu.

Türkiye Gazeteciler Sendikası İzmir Şube Başkanı Hüseyin Aslan, sürekli olarak yönetenleri eleştirip hiç bir şey yapma-

manın rahatlığından artık kurtulmak gerektiğini belirtip medya çalışanlarından özeleştiri yapmalarını istiyordu. Basında yaşanan sendikasızlaştırma hareketinde çalışanların da suçu bulunduğuna dikkat çeken Aslan kızgındı:

"Demokratik toplum, örgütlü toplumdur. Demokrasiye inanan insanlar, örgütlerine sahip çıkan insanlardır. Yukarıdan düğmeye basıldı ve çalışanlar verilen direktife uydu. Karşı çıkmak isteyenler o kadar azınlıkta kaldı ki ezilip gittiler. Örgütüne, sendikasına sahip çıkamayan insanlar, toplumun sorunlarına nasıl sahip çıkacaklar, ne kadar inandırıcı olacaklar? Medyadaki arkadaşlarımızı direnmeye çağırıyorum. Örgütlerine dönmeye ve sahip çıkmaya çağırıyorum. İşyerlerine hiç sendika girmemiş arkadaşlarımı harekete geçmeye çağırıyorum. İki büyük işçi konfederasyonu gerekli her türlü desteği veriyor. Ne bekliyorsunuz? Korkunun ecele faydası yok."

Türk-İş ve DİSK'e bağlı sendikaların şube başkanları da yaptıkları açıklamalarla genel başkanlarının yaklaşımlarını desteklediklerini belirterek "Basın emekçilerinin kendi çıkarlarını koruyamamaları hem ülke, hem kendileri açısından sıkıntı vericidir"diyorlardı. Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD) Ankara Şube Başkanı Mehmet Açıktan da, gazeteci derneklerini biraraya gelerek geniş katılımlı toplantılarda sorunları tartışmaya ve özeleştiri yapmaya çağırıyordu.

İzmir'deki İletişim Fakültesi'nin başlattığı hareket ses getiriyor, başta Ankara ve İstanbul olmak üzere bir çok üniversite öğrencisi kampanyaya destek veriyordu. İş yalnızca öğrencilerle de kalmıyor, üniversitede çalışan memurlar, sağlık çalışanları ve yurttaşlar da imza verip toplantılar düzenlenmesini istiyorlardı.

Gelişmeler Cumhuriyet Gazetesi'nde günü gününe yer alıyor, büyük gazeteler uzaktan seyrediyorlardı... Yani anlayacağınız, gelişmeler "Babıtelli"yi hiç mi hiç ilgilendirmiyordu.

Medyadaki örgütlerin temsilcileri bile bunu açıklamaktan çekinmiyor, medyanın kendi sorunlarının ne yazık ki haber olmadığından yakınıyorlardı... Evet, ne yazık ki medyanın sorunları haber olamıyordu...

Örgüt başkanları çaresiz: "Kendimiz haber olamıyoruz"

Medya çalışanlarının büyük çoğunluğunun üye olduğu örgütlerin başkanları medyayı sorgularken, tüm çabalarına karşın kendi sorunlarının medyada yer almamasından, medyadaki ücret dengesizliğinden ve bazılarının aldığı astronomik rakamların mesleğin geleneğini bozduğundan yakınıyorlardı...

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nail Güreli, köşe yazarlarına fakslar çekmiş; medyadaki sorunlarla ilgilenmelerini istemiş; kimseler duymamış. Güreli, öncelikle "meslektaşları" suçlu bulurken şöyle sürdürüyordu:

"Aylardır bu sorunları söylüyoruz, anlatıyoruz; ama basında yer almıyor. Bizim de eleştirilecek yanlarımız var. Özeleştiri de yapıyoruz. Burhan Felek Ödül Töreni'nde söyledim. Medyanın kusurlarını tek tek saydım. Ama basında yer almıyor. Küçümsemek için söylemiyorum; bakkallar, kasaplar derneğinin söyledikleri yer alıyor da bizim söylediklerimiz yer almıyor. Bizim meslekdaşlarımız da sahip çıkmıyor. Sadece kendi aralarında konuşuyorlar; söylüyorlar; ama bir eyleme, örgütlerine sahip çıkma aşamasına geldiklerinde gerekli ilgiyi,

katkıyı göstermiyorlar. Tüm köşe yazarlarına çağrı yaptım, fakslar geçtim, haber ilettim. Sorunlarla ilgilenmelerini, yazmalarını istedim. Onlar da çoğunlukla ilgisiz kaldı. Üstelik bu arkadaşlarımızın çoğu da cemiyetimizin üyesi. Başbakan'a karşı çıkıyorum, telgraflar çekiyorum. Basında yer almayınca herkes 'Bırakın bunları, kendi sorunlarına bile sahip çıkmıyorlar' diyor."

Basında yapısal bir değişimin şart olduğunu, her şeyin örgütlü olmaya ve örgüte sahip çıkmaya dayandığını belirten Güreli "Siz örgütü boşaltırsanız, o örgüt ne yapsın? Örgüt biziz. Topluluk olarak biraraya gelip sesimizi çıkartamıyoruz. Babıali yapısal bir bozukluk içine girdi. Ücret dengesizliği de bozdu mesleğin geleneklerini. Müthiş bir ücret dengesizliği var. Belli kişilere astronomik ücretler veriliyor. Tüm bunlar yansıyor mesleğin uygulanmasına. Bunlar olurken, biz her türlü haberi sokarken, kendimizi sokamıyoruz. Bunu aşmak lazım. Basını, yapılanmasındaki çarpıklığı tartışmak lazım. İstihdam politikası yanlış, yapılanması yanlış, ücret politikası yanlış, dengeler alt üst oldu, bu yanlış. Promosyon olayı var, onun getirdiği çıkmaz, aşmaz var" diye yakınıyordu.

Çağdaş Gazeteciler Derneği Genel Başkanı Mustafa Ekmekçi, en çok, medya çalışanlarının örgütlerine sahip çıkmamasından yakınıyordu. Hakların alınmasının hep başkalarından beklendiğini vurgulayan Ekmekçi, uzun yıllar önce bir ABD yolculuğu sırasında başından geçen ilginç bir olayla sözlerine başlıyordu:

"212 sayılı yasa daha yeni çıkmıştı. Bir grup sendikacıyla birlikte Amerika'ya gitmiştik. Orada basın sendikalarının yöneticileriyle haklarımızın neler olduğunu konuşuyorduk.

ABD'li gazetecilerden biri, bizi dinledikten sonra, 'Ne güzel haklarınız var. Haftalık tatilleriniz, çalışma koşullarınız, tazminatınız, askerlikte aylık almanız ne güzel' dedi ve bu haklarımızı nasıl elde ettiğimizi sordu. Biz de, 1960'ta Türkiye'de ihtilal olduğunu, bu hakları bize ihtilalcilerin verdiğini söyledik. Amerikalı bileğini gösterip 'Biz hakları bileğimizin gücüyle aldık' diyerek bize ders vermişti. Ama 212 sayılı yasa çıktığından bu yana doğru dürüst işletilemedi. Gazeteciler yasayla verilen haklara sahip çıkamadılar, çünkü örgütsüzdüler."

Ekmekçi, memurların, işçilerin sendikalaşmasını yazan gazeteci eğer sendikasızsa, yazdıklarının içten olamayacağını savunuyor ve bu durumu "ikiyüzlülük" olarak yorumluyordu:

"Basında patronlar, sendikalı çalışana iyi gözle bakmıyorlar. Sendikasız gazeteci, patronun en iyi adamı oluyor. Basında sendikalaşma, güzel umutlarla başlamıştı. Bugün o umutlara kar yağmış bulunuyor. Türkiye'de gazeteci dernekleri, sanki sendikaların görevlerini, etkinliklerini üstlenmiş gibidir. Bu acıdır. Biz Çağdaş Gazeteciler Derneği olarak, basında sendikalaşmanın, örgütlenmenin etkin olarak yaşatılmasından yanayız. Bunun için çaba gösteriyoruz. Türkçe'de bir özdeyişimiz vardır; hak verilmez, alınır."

Basın Konseyi Genel Sekreter Vekili Avukat Fikret İlkiz, daha saygın ve daha sorumlu bir basın yaratılması çabasında olan gazetecilerin "iyi haber, iyi gazete" için dayanışma ve örgütlenmeyi gerçekleştirmek zorunda olduklarını savunuyordu.

Gazetecilerin lotaryadan kazanacakları ya da kaybedecekleri hiç bir şeyleri olmadığını belirten İlkiz "Çünkü, bilgi ve haber satılık mal değildir" diyordu. İlkiz, eğer demokratik bir toplum isteniyorsa, başta üniversiteli gençlik olmak üzere, ko-

nuyla ilgili yaklaşım getiren tüm insanlara "kulak verilmesini" istiyor, "ille de örgüt" diyordu:

"Öncelikle bugün, görsel, işitsel ve yazılı basında bir tekelleşme olgusunun var olduğunu görmek gerekiyor. Teknolojik rekabet ortamı iyi haber, iyi gazete imajını örtüyor. Bugün Türkiye'de temiz eller operasyonuyla şeffaf topluma ulaşılmak isteniyorsa, böyle bir toplum özlemini insanlara anlatan, açıklayan haber kuruluşları en önde olmalıdır. Örgütlülüğü savunan haberler yazan gazeteciler, kendi örgütlenme ve hak kavgalarında zayıf ve dayanışmasızdır. Mesleği gazetecilik olan ve geçimini ürettiği haberlerle sağlayan, toplumsal işlevini unutmayan gazetecilerin en önemli ve zor görevi kendi mesleki sorunlarına çözüm bulabilmektir. Bu nedenle de gazeteciler tüm mesleki kuruluş ve sendikalarıyla örgütlülüğe daha çok gereksinimleri olan günler yaşıyorlar."

En sert eleştiri Anadolu basınından geliyor: "Gazeteleri, gazeteciler çıkarmıyor"

"Bitsin bu savaş"

"Saygınlığa dev adım"

"Basında krizin faturası çalışanlara"

"Haydi, lotaryaya son"

Bunlar, Anadolu basınında yer alan manşetlerden bazılarıydı.

"Hükümet krizini atlattık darısı basına"

"Kalemle silah arasında fark kalmadı galiba"

"İyi gazeteci halen işinde çalışabilendir"

"Düşünemiyorsam bir sebebi var. Anlarsın ya..."

Bunlar da Çukurova Gazeteciler Cemiyeti'nin çıkardığı gazetede yer alan "duvar yazıları".

Aslında yukarıdaki tümceler Anadolu basınının medyaya nasıl baktığını açıkça gösteriyordu. Onlar tartışmayı çoktan başlatmışlardı bile. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde bulunan gazeteci örgütlerinin temsilcileri ve yerel gazete sahiplerinin

ortak görüşü, "açık ve seçik"ti:

"Anadolu basını kurtulmadan medya kurtulamaz."

Kimileri kendini medyadan saymıyor, kimileri gazeteleri gazetecilerin değil, reklamcıların, lotaryacıların ve patronların çıkardığını söylüyordu. Medyanın gidişatını "facia" olarak niteleyenler de vardı. Ancak, hepsinin ortak bir çağrısı vardı:

"Büyük basını, içine düştüğü aymazlıktan kurtulmaya çağırıyoruz."

Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Çetin Yiğenoğlu medyadaki tıkanmanın önünü açabilmek için güçlü bir örgütlenme biçiminin şart olduğunu söylüyordu. Yiğenoğlu, patronlara yakın "karnı iyi doyurulan üst ve orta düzeydeki yöneticilere" fena halde takmıştı:

"Sorunlar, Türk basınındaki tekelleşmeden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte patronlar, kendilerine yakın üst ve orta dereceli yöneticilerinin karnını iyi doyuruyor. Böylece geniş tabanı oluşturan basın emekçilerinin üzerinde dolaylı olarak baskı kuruyorlar. Bunalımın ve tıkanmanın önünü aşabilmek için gazetecilerin güçlü bir örgütlenme modeline ihtiyaçları var. Örgütsüzlük egemen güçlerin işine yaramaktadır. Örgütler arası diyalog, hatta federasyon çabalarına hız verilmesi gerekir. Türkiye'de 212 sayılı yasa çıktığı zaman, bir çok antidemokratik yasa karşısında kılını kıpırdatmayan patronlar, üç gün, yasayı protesto için gazetelerini çıkarmadılar. Sendikasızlaştırma politikası uygulanmaya başladığında ne ilginçtir ki, bizim meslekdaşlarımızdan bir tek ses çıkmadı. Elinden ekmeği alınan gazeteci maalesef tepkisiz kalmıştır. Benim üyelerimin yarısı işsiz durumdadır. Bir kaç onurlu insan tepki koydu, pat diye kapının önüne koydular."

Olayın Babıali ve Anadolu basını olmak üzere iki yönü bulunduğunu vurgulayan Yiğenoğlu, sözlerini "Anadolu'da 900 dolayında günlük yerel gazete var. İstanbul'da üç tröste üç trilyon para akıtılıyor, Anadolu basınına üç milyon lira verilmiyor. Basında krizin önlenmesi isteniyorsa Anadolu basınının güçlendirilmesi şart. Çare, TGS'nin tekrar güçlendirilmesinde ve Anadolu basınında" diye noktalıyordu.

Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Naci Sapan'a göre, Türkiye'nin çok önemli sorunları varken, medya "ilgisiz" şeylerle zaman yitiriyordu. Sapan, medyanın kurtuluşunu da, Türkiye'nin kurtuluşu olarak görüyordu:

"Televizyonları açıyoruz sürekli aynı şeyler. Her gazete kendine göre yorumlar yaparak lotaryayı, insanların beynine kazımaya çalışıyor. Başta bölgemiz olmak üzere onca sorun dururken, kalkıp ülkenin gerçek, somut olan olaylarının dışında başka şeylerle uğraşmak ciddi bir medyaya yakışmıyor. Medyada çalışanlar bir yandan sendikasızlaşıyorlar, sonra, sözüm ona gidip sendikal mücadele veren insanların hakkını arıyorlar. Adama, 'kardeşim sen önce kendi hakkını savun' derler. Biz burada yaşıyoruz, burada görüyoruz, ateşin içindeyiz. Sonra televizyona, gazeteye bakıyoruz hiç bir şey görmüyoruz. Verilen kredilerin büyük çoğunluğu Anadolu basını için. Ama Anadolu basını o paraları hiç görmüyor, duymuyor bile. Paralar büyük medyaya gidiyor. Medyanın kurtuluşu Türkiye'nin de kurtuluşu. Medya araba vermekle uğraşmaktan vazgeçsin. Basın Konseyi çağrıda bulunsun, tüm örgütler biraraya gelsin, neler yapılacağını tartışsın. Biz de Anadolu basını olarak her türlü desteğe hazırız."

Antalya Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Mustafa Yoldaş, İş-

verenlerin sendikalaşmayı önlediğini, 1475 sayılı yasaya göre paketçi diye sözleşme yapılan işçinin gazeteci sıfatıyla çalıştırılarak kalitenin düşürüldüğünü belirtip "Bugün gazeteleri gazeteciler değil, sayfa sekreterleri, reklamcılar, lotaryacılar ve patronlar çıkarıyor. Böyle olunca da gazete, kamuoyuna haber iletmekten çok, yanlı bilgilendiriyor" diyordu.

Bursa Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Tahsin Ardıç, lotaryayla hiç bir sorunun aşılamayacağına dikkat çekip ilginç şeyler söylüyordu:

"65 milyon insanın 3 milyon gazete okuması bir handikaptır. Bunu lotaryayla aşmak yerine, nasıl aşılabileceğinin yollarını aramak lazım. Medyayı facia olarak görüyorum. Biz insanımıza 'Gazete alın okuyun kültürünüz artsın' demiyoruz, 'Gazete alın arabanız olsun' diyoruz. Yanlışlık burada. Sendikasızlaştırmada çalışanlar da sessiz kaldı. Aldığımız haberi gazeteye koydurma özgürlüğümüz yok. Lotaryaya yapılan harcamaların çok küçük bölümü gazeteciye yapılsa, haberde kullanılsa, ne güzel gazeteler çıkar. Lotarya bitince okuyucu da bitiyor. Bu hem çok komik hem trajik."

Uşak Haber Gazetesi sahibi Coşkun Özler, Uşak Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı'nı da üstlenmiş. Anadolu basınının medyanın gidişini hiç de iyi görmediğini belirtip "Medya toplumun beynine değil, kesesine dönük. Okuyucu medyayı içeriğiyle değil, verdikleriyle izliyor. Bu da lotarya yapmayanların ipinin çekilmesi anlamını taşıyor. Bakıyoruz, lotarya da medyayı kurtarmaya yetmiyor. Biz Anadolu'dan bakıp İstanbul'dakilerin haline üzülüyoruz. Yolun sonuna geldiler. Oturup karar versinler. İyi yola girerlerse bizim desteğimiz de onlarladır" diyordu.

Anadolu Basın Birliği Samsun Şube Başkanı Bahri Altay, medyanın bugünkü durumunun sorumlusu olarak "İstanbul basını"nı görüyor, gazetecilerin düşürüldüğü acıklı durumu şöyle anlatıyordu:

"Bu medya arkadaşlarımızı yalan habere, şantaja, iş takipçiliğine ve yağcılığa kadar sürükleyip rezil etmiştir. Bunu yapanlar utansınlar ve düzeltilmesi için harekete geçsinler."

Denizli Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Erol Özbal, medyadaki örgütsüzlüğün Türk basınına güveni sarstığını, önlem alınmaması durumunda medyanın ileride çözümü mümkün olmayan sonuçlara boyun eğmek zorunda kalacağını belirtip tekelleşmeyi basın özgürlüğünü tehdit eden en büyük etken olarak görürken, Muğla Devrim Gazetesi'nin sahibi ve Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Ünal Türkeş, son noktayı koyuyordu:

"Sansürden 86 yıl önce kurtulan Türk basını lotaryanın sansürüne bağlanmış durumdadır. Medyada her şey gelişirken çalışanlar hızla geriye gitmektedir. Bugün medya yaralıdır ve hızla kan kaybetmektedir. Basın sonuçta getirilip lotaryaya mı teslim edilecektir? Biz Anadolu basını olarak büyük basını içine düştüğü aymazlıktan kurtulmaya çağırıyoruz..."

Aslında Anadolu basınının da derdi büyüktü. Yerel basın yok olmaya yüz tutunca önce Babıali, ardından "Babıtelli" basını da teklemeye başlamıştı. Hâlâ da tekliyordu.

Nereye kadar?

Düze çıkmaya daha çok zaman var gibiydi...

16 Aralık 1994 (Cumhuriyet)

Söz sırası medya çalışanlarında: "Dibe vurduk, boğulup boğulmamak bize kalmış"

"Beni bu işlere karıştırmayın. Zaten başım belada..."

Büyük bir gazetenin önemli yerindeki yetkilisi aynen böyle söylüyordu.

Muhabirler, medyanın yükünü sırtlanmış olanlar da ürkekti. "Ortalığı biliyorsun, işsizlik korkusu, geçim zorluğu, herkes tek başına, korku dağları bekliyor" tümcesi çoğunluğun ortak yaklaşımıydı.

Gazeteci Can Dündar'ın yaklaşımı farklıydı ve sarsıyordu:

"Dibe vurduk zaten...Bundan sonra boğulup boğulmamak bize kalmış..."

Önce "en üstlerdeki" medya çalışanlarından başlayalım dedik. Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, Ertuğrul Özkök aklımıza geldi. Zaten aklımızdan hiç çıkmıyordu doğrusu. Ancak O zaten herşeyi "açık seçik" söylemiş, basında da yer almıştı. Bir kez daha anımsarsak:

"...Şu anda bu işte sendikayla yürüyemeyeceğimizi anladık.

Türkiye'nin bugünkü ekonomik koşullarında sendikayla birlikte yürümek mümkün değil... Ülke koşulları göz önünde bulundurulduğunda sendika bizi olumsuz etkiliyor".

Hürriyet Gazetesi yazarlarından Emin Çölaşan'ın telefonunu çevirdik. Bir dakika geçmeden karşımızdaydı. Uzun laflar yerine tek tümceyle özetledi görüşlerini:

"Medyanın durumunu her yönden utanç verici görüyorum. Her gün, yüzümü kızartan birkaç olayı duyuyorum ve biliyorum. Bu kadar yeter herhalde..."

"Eskiden gazetelerin genel yayın yönetmenleri seçilirken kariyerine, yaptığı araştırmalara, yayınlarına bakılırdı. Şimdi ise, kimin daha iyi göbek attığına bakılıyor" diyordu, yine büyük bir gazetenin önemli yetkilisi. "Bak adımı yazmayacaksın" diye de uyarıyordu.

Sabah Gazetesi'ndeki köşesinde her gün insanların kulaklarını büküveren Ahmet Vardar'ı da aradık. Medyanın sorunlarıyla ilgili çalışanların yaklaşımını içeren bir haber yazacağımızı belirtip görüşlerini sorduk.

O anda yazısını yazmakta olduğunu, medyanın durumuyla ilgili görüşlerini faksla ileteceğini söyledi. Ancak faks bir türlü gelmiyordu. Araya Sabah'ın Yazı işleri Müdürü Ergun Babahan'ı koyduk, yine olmadı. Anlaşılan Ahmet Vardar medyanın "kulağını çekmek" istemiyordu...

Ergun Babahan'la İzmir'de uzun yıllar çalışmıştık. "Sen medyanın en büyük gazetelerinden birinin en etkili ve yetkili yerinde bir kişi olarak medyanın durumunu nasıl görüyorsun?" diye sorduğumuzda, Babahan, ağzını açıp gözünü yumuyordu:

"Gazetecilik bireysel yeteneklerin çok öne çıktığı bir mes-

lek. Gerek yazılışlerinde gerek muhabirlikte bireysel yetenekler önde. Toplu pazarlığa çok fazla uygun olan bir sektör değil. Şimdi bak gazetenizde çıkmış, cemiyet başkanı 'Ücret dengesizliği meslek geleneğini bozdu' diyor. Ne demek yani? Ben çok çalışacağım, günde 12 saat çalışacağım. Öbürü gelip bir habere şöyle bir bakacak aynı ücreti alacak. Hayatı ne kadar ciddiye alırsan hayat da seni o kadar ciddiye alıyor. Sendikasızlaştırmaya gelince, Söz Gazetesi'nden ayrıldık. Sendika da vardı, cemiyet de vardı. Aylarca işsiz kaldık. O zaman sendika da çok kuvvetliydi, cemiyet de. Kimse çıkıp bir şey yapmadı. Gazetecilikte başarısız olmuş ne kadar insan varsa, cemiyetçilik, sendikacılık yapıyor. Başarılı, bir yerde çok parlak, saygı duyulan bir adam yok ki cemiyette ya da sendikanın başında. Buralar gazeteciliğe küsmüş adamların gittiği yer olmuş. Ben cemiyete üye değilim, niye olayım ki? İhtiyarlar meclisi gibi bir yer orası. Genel olarak örgütsüzlük gazetecilikle ilgili değil. Türkiye'nin genel hukuksal yapısı yerine oturmadığı için sorunlar var. Örgütlü ya da örgütsüz olmakla ilgisi yok. Demek ki, insanların şu anda basın sektöründe ya örgüte ihtiyaçları yok, ya da var olan örgütlere güven duymuyorlar. Kendi adıma konuşuyorum, sendikanın benim adıma ücret pazarlığı yapmasından yana değilim. Sendikalı da olsan, ne kadar örgütlü olursan ol ekonomik kurallar işliyor. Lotarya, yönetimi ilgilendiren bir görüş ama, Sabah Gazetesi her an lotaryadan vazgeçmeye hazır."

Gazetecilik yaşamını Ankara'da yabancı bir ajansta sürdüren Hıdır Göktaş'ın yaklaşımı çok ilginçti. Göktaş, basında yaşananları "Vezir Açmazı"na benzetip şunları söylüyordu:

"Ya Vezir'i feda edip Şah'ı kurtarıp önemli bir güç kaybına

rağmen oyuna devam edeceğiz ya da oyunu terk edeceğiz. Habere sahip çıkmak, haberin onurunu korumak -ki bu aynı zamanda gazetecinin de onuru oluyor- birinci elde muhabirin sorumluluk alanında. Birimiz yapmadığında mutlaka yapacak birini buluyorlar. Ancak biz haberin namusuna sahip çıkanlar, en az onlar kadar güçlü olmalıyız. Bunun yolu yine bizlerden geçiyor. Vezir açmazından kurtulmak için sağlıklı ve kalıcı değerleri üreten ve bunları savunan yapılanmalara ihtiyaç var. Hem de hiç vakit kaybetmeden..."

Milliyet Gazetesi'nin İzmir Bürosu ekonomi muhabirlerinden Harun Gürek de, nitelikli işgücü kaybına dikkat çekerek, basına güvenin giderek azaldığını belirtiyordu. Harun Gürek, öncelikle üst düzey yönetimlerde kafa yapısının değişmesini istiyordu:

"TGS ücret bazında sendikacılık yapmaktan vazgeçemediği için üyelerini büyük ölçüde kaybetti. Aynı işleri yapanlara aynı ücret politikası yanlıştı. Sözgelimi öyle durumlar oldu ki odacı bölge temsilcisinden fazla ücret alır hale geldi. Bu iki yönlü tepki doğurdu. Sendikaya güven zayıfladı, gazete sahipleri çıkış aramaya başladı. Bu sistem, basındaki nitelikli işgücü erozyonunun önemli nedenlerinden biridir. Maalesef şu anda basındaki durum fazla içaçıcı değil. Bunu toplumun çeşitli kesimlerinden gelen eleştirilerde de görüyoruz. Önemli ölçüde güven kaybı söz konusu, kan kaybı söz konusu. Önce basında üst düzey yönetiminde kafa yapısının değişmesi lazım. Yetenekli insanları basına yeniden çekmek gerekiyor. Bunun için de kendimize çeki düzen vermek zorundayız. Basın meslek ilkelerini, basın meslek ahlak kurallarını ödünsüz uygulamak zorundayız. Promosyona gelince, rekabet de o kadar yabana

atılacak bir olgu değil. Rekabet olduğu her sektörde şu veya bu şekilde promosyon olacaktır. Ancak gazeteciliğin ikinci plana itilmemesi koşuluyla."

Aktüel'deki köşesinden medya tartışmasını başlatanlardan Can Dündar, medyanın kamuoyu önünde konuşulmasından sevinçliydi ve gelişmeleri umut verici buluyordu:

"Adeta bir karanlık mahzende, birbirinden habersiz aynı şeylerden yakınıp duran mahkumlar gibiydik. Şimdi birbirimizi bulmaya çalışıyoruz. İşte Cumhuriyet, bir haftadır medya haberleri yapıyor. İşte üniversiteler, konuyu gündeme getirmek için kolları sıvıyorlar. İletişim öğrencileri imza kampanyaları açıyor. Tartışmanın başlaması bile kendi başına çok önemli. Çünkü, bu tartışmalar ister istemez bizi, bir 'çare' arayışına itecek. Ve umuyorum bundan böyle çareyi hükümetin çıkaracağı bir yasada, derneğin yapacağı bir açıklamada, sendikanın koymasını beklediğimiz bir eylemde aramayacağız. Artık, herkesin 'Ben ne yapabilirim'i düşünmesi gereken dönemdeyiz. Dibe vurduk zaten... Bundan sonra boğulup boğulmamak bize kalmış."

Gazete sahipleri herkesten daha çok "sıkıntılı"

Gazete sahipleri de "gidişattan" pek hoşnut görünmüyorlardı. Sabah Grubu sahibi Dinç Bilgin, lotaryaya tatil verilmesini isterken, medyadaki tekelleşmeyi de eleştirip "Ben hiç gazete satın almadım" diyerek işin içinden sıyrılıyordu.

Dünya Gazetesi sahibi Nezih Demirkent, çalışanların gazete çıkarmasından başka yol olmadığını, Akşam Gazetesi'nin sahibi Mehmet Ali Ilıcak da lotaryayı rüşvet olarak gördüğünü söylerken, Milliyet ve Hürriyet Grubu sahibi Aydın Doğan, konuşmaktan kaçınıyordu.

Herkes Dinç Bilgin'e ulaşmanın zor olduğunu hele medya konusunda konuşmayı sevmediğini söylüyordu. Sabah'ın Yazışleri Müdürü Ergun Babahan da, girişimim için "boşuna çaba" diyordu.

Bir kez denemekte ne sakınca vardı? Denedik.

Dinç Bilgin'in sekreterinden gelen "Biraz sonra arayacağız" yanıtı, bu işin "yattığını" gösteriyordu. Ancak beş dakika geçmeden Dinç Bilgin arıyor ve tüm sorularımızı yanıtlıyordu.

Sabah patronunun tercihi sendikadan yana değildi. Bu ter-

cihine açıklık da getiriyordu:

"İşverenin tercihi elbette iş yerinde sendika olmasından yana olmaz. Ama o tercihidir. Yani o konuda yapabileceği pek bir şey olmaz. Sendika, işçilerin kurduğu kuruluş. Yani o benim dışımda bir şey."

Ya lotarya?

"Promosyonlar gazete satışlarını arttırmak için kullandığımız alet. Bir çok gazete de kullanıyor Türkiye'de. Ancak biraz ayarının kaçtığı doğrudur. Yani o konuda uzunca bir tatil versek çok iyi olur düşüncesindeyim. Ama tabii bütün gazetelerin biraraya gelip anlaşarak bunu yapmasındaki güçlüğü de takdir edersiniz. Konuşuyoruz kendi aramızda, lotaryaları, promosyonları azaltalım, sınırlayalım, hatta bir sürelik tatil verelim, tarlayı nadasa yatıralım gibilerden düşünceler atılıyor ortaya. Yani bana göre çok büyük hayır olur. Çünkü artık, eski faydayı görmemeye başladık. Yani gazeteler patinaj yapıyor. Büyük paralar harcanıyor ama eski sonucu aldığımız söylenemez. Aklı selim yavaş yavaş olacak ama, bu konuda tepeden inme devlet yasağı falan, buna açık söyleyeyim çok karşıyım. Kendi aramızda uzlaşarak olur. Ben Sabah'ın sahibi olarak söyleyeyim, büyük gazeteler kendi aralarında anlaşıp, lotaryaya uzunca tatil verirlerse biz bu işe memnuniyetle bakarız."

Türk basınının demokrasi organları arasında görevini en iyi yapanlar arasında olduğunu savunuyordu Bilgin. Konuyu biraz daha açıyor "Şimdi çok ayıp olacak; ama, basın, devletin öbür kurumlarından, parlamentosundan, yargısından filan daha iyi. Çok büyük haksızlık olur Türk basını için tersini söylemek" diye sürdürüyordu.

Dinç Bilgin, yönetime yakın olanlarla diğer çalışanlar ara-

sındaki ücret uçurumuyla ilgili gülerek "Siz işini iyi yapan bir gazeteci olsanız ve çok para alsanız kötü mü olur?" diye sorup sürdürüyordu:

"Basın yıldızlar üzerine kurulmaya başladı, doğrudur. Türk basınında çok astronomik ücretler alan insanlar var. Ama o da çalışanların çok lehinedir; yani büyük yeteneği olan çok kıymetli gazetecilerin nereye varabileceklerini görmek açısından. Bundan şikâyetçi olanlar geride kalanlar, en azından diğerleri kadar yeteneği olmayanlardır."

Bilgin, basında tekelciliği de eleştiriyor; ancak kendine toz kondurmuyordu:

"Türk basınında problem yok demek mümkün değil. Bana göre Türk basınındaki problem, gazetelerin el değiştirmesi ve kutuplaşma. Yani çok sayıda gazete sahibi, çok sayıda gazete müteşebbisi varken bu sayı maalesef azaldı. Bunu insanların seçme özgürlüğü açısından tehlike olarak görürüm. Keşke böyle yalnız Sabah grubu, Milliyet grubu gibi iki grup değil de, sekiz, dokuz grup olabilse. O zaman insanların daha çok sesli ve bol tercihi olurdu. O açıdan işi mahsurlu görüyorum. Bu konuda kendime bir kusur kabul etmem. Çünkü ben hiç gazete satın almadım."

Uzun yıllar gazetecilik, yöneticilik ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı yaptıktan sonra Dünya Gazetesi'ni "yeni bir yüzle" çıkaran Nezih Demirkent, bir kere kendini patrondan saymıyor, "Zoraki gazete sahibi oldum" diyordu. Demirkent, medyada çalışanların mutsuz, geleceğin de umut vermediğinden yakınıp şöyle sürdürüyordu:

"Medyada tekelcilik var, gazetecilik yapılmıyor, medya terörü estiriliyor. Sendikaların olmayışı sıkıntı yaratıyor. Serma-

ye girdiği için kazanç ön plana geldi. Bu harcamalarla, bu ücret ödemeleriyle hem çalışanlar mutsuz, hem de gelecek umut vermiyor. Bir yayınevinin birden fazla yayınının olması bu yayında çeşitlilik anlamına gelmiyor. Giderek bir darboğaza giriliyor. Tabiatıyla bu, toplumun bilgi edinmesini önleyen bir hareket bana göre. Lotaryaya tümüyle karşıyım. Eğer gazeteler bugün lotaryayı kesmiş olsalar, belki 300 bin noksan satarlar ama hem saygınlıkları artar, hem masrafları azalır. Çalışan gazeteciler kendi gazetelerini çıkarmaya başlasalar o zaman durum değişir. Türkiye'de gazete sahipliği yapısı tartışmalı olmaktan çıkarılır da vakıf kuruluşları haline dönüşürlerse, tekrar bir çözüm başlayabilir. Yani temelde çok kazanmak, çok satmaktan daha ziyade, halkı çok bilgilendirmek hedeflenirse, bunun da ekonomisi yaratılırsa o zaman kesinkes Türkiye'de bilgi dolaşımı doğmuş olur."

Nezih Demirkent, medyada yaşanan hızlı "transfer borsası"na da ateş püskürüyor, "bu yolun" terk edilmesini isteyerek sözlerini noktalıyordu:

"İsim vermeden söyleyeyim. Bir gazetecinin 10-15 yıl çalıştığı müesseseden para nedeniyle bile istifasını kabul edemiyorum. Çünkü, o müessesede 10-15 yıl çalışıp bir yerlere gelmiş kişilerin, yeterli ücret dengesini sağlamış olmaları lazım. Eğer bunların yönetimle ihtilafları varsa, bunu yönetimle tartışma güçlerinin olduğuna da inanıyorum. Eğer bunu yapmıyor da, iki kuruş fazla alıyoruz diye gazete değiştiriyorlarsa, mesleğe yazık oluyor. Bu ücretlerle bu olaylar yürümez..."

2 Aralık 1994 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Aydın Doğan'la ilgili bölüm aynen şöyle yer alıyordu:

"Milliyet Gazetesi Sahibi Aydın Doğan'ın sekreteri, Do-

ğan'ın konuyla ilgili açıklama yapmayacağını, Genel Yayın Yönetmeni Ufuk Güldemir'le görüşebileceğimizi söyledi. Güldemir, sorularımızı Aydın Doğan'ın yanıtlamasının daha doğru olacağını belirterek, 'Ben kendilerine yeniden ileteyim' dedi. Ancak Aydın Doğan'dan bir açıklama gelmedi."

Bu satırları bilgisayara aktardığım gün yani 16 Aralık 1994'te yayın yaşamının ilk günündeki Yeni Yüzyıl Gazetesi'nde çok ilginç bir haber yer alıyordu.

Birinci sayfanın sol üst köşesinden verilen haber, "Murat Birsel'in İzlenimleri"nde sürüyordu. Başlık da ilginç mi ilginçti:

"Özer Çiller'in sauna arkadaşlığı"

Özer Bey'in sauna arkadaşı kimdi dersiniz? Tabii ki, Aydın Doğan.

Şöyle diyordu Birsel:

"Gölge başbakanımız Özer Çiller kayıplara karışmıştı, dün başkente döndü. Geçen hafta boyunca kendisini arayanlara, 'Ankara dışındalar efendim' deniliyordu. Özer Çiller de telefonla aradıklarına 'Ankara'da değilim' diyor ama nerede olduğunu söylemiyordu. Biz nerede olduğunu söyleyelim. Almanya'da, Baden Baden'da. Yani aynen tercüme edersek, Banyo Banyo'da. Peki ne yapıyordu orada? Sauna, hamam, masaj seanslarına giriyordu. Form tutacak. 'Galiba Özer Bey, kapalı kapılar ardında Ankara rolünden sıkıldı' diye şüpheleniyorduk ki saunanın sisleri arasından bir diğer figür gözüktü. Bir baktık Özer Bey'in yanında, Milliyet, Hürriyet ve Doğan Holding'in patronu Aydın Doğan duruyor. O zaman iş aydınlandı... Büyük patronların keyfidir, hakkıdır. Parasını verir, istediği sağlık kürünü yaptırır. Doğan gibi bir imparatorluğun patronu

olunca da insan şaperon (refakatçı) niyetine, sauna arkadaşı olarak, elbette Başbakan'ın kocasını alacaktır...

Amerika hapşırsa Avrupa grip olur derler. Özer Bey'in bir hapşırması da Türk ekonomisini sarsar. Kışın kendisini hissettirmeye başladığı şu sıralarda Özer Bey'in direncini arttıran Aydın Doğan'a hepimiz teşekkür etmeliyiz."

Haber, insanı saunaya girmek kadar ferahlatıyordu. Ne röportajı, ne medyası? O, Aydın Doğan'dı. Medya adına ne yapılacaksa O yapardı, bize yalnızca izlemesi düşerdi...

Neyse, biz röportajımızı Babıali'nin genç patronlarından Akşam Gazetesinin sahibi Mehmet Ali Ilıcak'la sürdürelim. Ilıcak, lotarya kampanyalarının sektörü tröstleşmeye yönelttiğini, Cumhuriyet, Akşam ve Günaydın gibi gazetelerin lotaryaların içinde sıkıntıya düştüklerini söylüyordu. Bunun sonuçlarını da şöyle anlatıyordu Ilıcak:

"Ne demektir bu? Büyükler daha büyür, küçükler de küçüldükçe küçülür. Dolayısıyla bu, devletin koruma altına alması gereken bir hadisedir. Mercedes, Almanya'da Audi'yi satın almak için nasıl devletten izin alıyorsa, bugün Türkiye'de de büyük bir gazete, büyük bir gazete tarafından satın alınacaksa, bunların devletin kontrolu altında olması gerekir. Çünkü medya bir kuvvettir. Televizyon Yüksek Kurulu televizyonların her kademesini, gelir kaynaklarına kadar kontrol ediyor. Ama basında promosyonda kısıtlama getirilmiyor. Birisi çıkıyor, 'Ben 77 bin 700 oyuncak vereceğim' diyor. Verdi mi, vermedi mi? Bunun kontrolu yok. Promosyonu kısıtlamak, basının özgürlüğünü kısıtlamak değil. Gazeteler gerçek görevlerini ye rine getirsinler. Ekler versinler. Mesela Cumhuriyet Gazetesi bunun iyi örneğidir. Verdiği ekler gayet hoş. Cumhuriyet yazı dizisi

yapıyor, pazar günü 20 bin tiraj alıyor. İşte gazetecilik budur. Biri boncuk verecek, ötekisi kukla verecek, böyle bir yere varmak mümkün değil."

Ilıcak, gazeteciliğin zor bir iş olduğunu, çalışanların da, patronların da zorluklar yaşadığını belirtip "Sadece para için yaparsanız, altı ay yaparsınız. Cebinizi doldurduğunuz zaman bir daha yapma gereği bile duymazsınız. Sizin asli göreviniz haber vermek, haber satmaktır. Siz kukla verirseniz, deterjan, kadın çorabı dağıtırsanız, araba verirseniz saygınlığınız kalmaz. Bir yerde, rüşvet dağıtır pozisyona geliyorsunuz. Halk da bunu kabul etmemeli. O zaman da Cumhuriyet'in tirajı yüzbinleri bulur. Cumhuriyet basında ilk ışıktır. Daha çok ilerlemesini gönülden isterim. Ama halkın sahip çıkması gerekir" diyordu. Ilıcak, sözlerini medyadaki örgütsüzlükle ilgili yaklaşımıyla bitiriyordu:

"Sendika yok artık. Babıali'de yedi tane patron var, onlar biraraya gelemiyor. Binlerce insanın biraraya gelmesi çok zor."

Aslında patronlar da tüm yakınmalara katılıyorlardı. Lotarya onlara göre tıkanmıştı. Tekelleşme çok sesliliği engelliyordu, çalışanları eziyordu. Medyada kötü olan hemen terkedilmeliydi. Hepsi güzel hoştu da, neden hâlâ "eski tas, eski hamam" gidiliyordu?

Üniversiteli gençlik işin peşini bırakmıyor

Gençler, üniversiteliler, işin peşini bırakmaya hiç de niyetli görünmüyorlardı.

"Lotarya değil, gazete istiyoruz" kampanyası tüm yurtta öğretim görevlilerinin de desteğiyle yayılırken, İzmir'de yapılan toplantıda, televizyon ve radyolara ilan verilmesi, etkinlikler sonrasında da lotaryanın devam etmesi durumunda boykot kampanyası başlatılması kararlaştırılıyordu.

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'ne başta Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bayrak Radyosu olmak üzere birçok kurum, sendika ve kitle örgütünden destek faksları, telgrafları yağıyordu. Destek bununla da kalmıyor, liseli gençlik de imza kampanyalarını bir çok okulda sürdürüyordu.

Medyanın sorgulanmasıyla ilgili etkinlikleri başlatan Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde Gazetecilik Bölüm Başkanı Prof. Dr. Nazif Akçalı başkanlığında yapılan toplantıda, yeni etkinlik programı belirleniyor, aralık ayı içinde medya örgütlerinin temsilcileriyle gazete patronlarının iki ayrı toplantıda bi-

raraya getirilmesi kararlaştırılıyordu.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nail Güreli, Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı ve Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Orhan Erinç, Ankara Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nazmi Bilgin ile İzmir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı İsmail Sivri'nin katılımının planlandığı panelde medyayla ilgili tüm sorunların tüm boyutlarıyla tartışılması planlanıyordu.

Bu arada radyo ve televizyon kuruluşlarından yardım isteniyor, üretilen sloganların radyo ve televizyonlarda yer almasıyla kamuoyunun ilgisi çekilip, daha çok destek amaçlanıyordu.

Tüm girişimler sonuç vermezse ne olacaktı?

Onun da yanıtı hazırlanmıştı:

Lotaryaya devam eden gazeteler boykot edilecekti.

Prof. Dr. Nazif Akçalı, lotaryanın tiraj sorununu çözemeyeceğini belirtip "Tiraj çıkmazı içine giren Türk Basını, kurtuluş yolu olarak lotaryaya sarılmakta, çırpındıkça batmakta, battıkça lotaryanın dozunu arttırmaktadır. Gazetelerin biraraya gelerek kesin olarak lotaryadan vazgeçmeleri gerekiyor. Kampanya, insanların lotaryadan bıktığını ve ucuz gazete istediğini gösteriyor. Yıllardır toplumun istediğini verdiklerini iddia eden gazetelerin bu sese kulak vermeleri gerekir" diyordu.

Bayrak Radyo Televizyon Kurumu Müdürü Muammer Yağcıoğlu, başlatılan kampanyayı kurum olarak desteklediklerini vurgulayarak "Gazetelerin, lotaryaya ayırdıkları parayı, iyi gazetecilik, iyi habercilik yapma yönünde değerlendirmeleriyle, ulusal eğitim ve kültüre daha fazla katkıda bulunacağına inanıyoruz" mesajı gönderiyordu.

Bir de görünmeyen mesajlar vardı. Anadolu Ajansı'nın

faksından gazetelere ulaşan bu mesajlar ne yazık ki sayfalara giremiyordu. Yani okurlar değişik yaklaşımları göremiyorlardı. O mesajlardan biri Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ateş Vuran'ındı. Sendikasızlaştırmayla mesleki değerlerin erezyona uğraması sürecinin, genç kuşak gazetecilerin çabasıyla aşılabileceğini belirten Vuran, görüşlerini şöyle sürdürüyordu:

"İletişim organlarıyla, çalışanları, son yıllarda kendilerini giderek ağırlaşan sorunlar yumağı içinde buldu. Yazılı ve görsel basında yaşanan holdingleşme, bu alanda çalışan emekçilerin sindirilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu sürecin sonucu olarak, meslekte ortaya çıkan olumsuzluklar değişik yollarla kapatılmaya çalışılmaktadır. Örneğin hizmetteki kalite açığı lotarya savaşlarıyla kapatılmaya çalışılmaktadır. Öte yandan, bu savaşlarda tartışmalara taraf olan basın emekçileri de prestij kaybına uğramaktadır. Bu olup bitenler karşısında haklarını savunamayan gazetecilerin durumu demokrasinin bir cilvesidir."

Medya çalışanları da boş durmuyorlardı.

TRT çalışanları dernekleşme girişimi başlatıyor, ardından sendikalaşmayı hedefliyorlardı. İzmir'de yapılması planlanan panel öncesi çalışanlar biraraya geldi. Çeşitli gazete ve ajanslarda çalışanların yanısıra bazı kurumlarda basın danışmanı olarak görev yapanlar da bu toplantıya ilgi gösterdi. Nicelik pek o kadar içaçıcı değildi; ancak nitelik olarak sevindiriciydi. Tariş'in lokalinde düzenlenen toplantıya Ankara'dan Can Dündar da katıldı. Soru açıktı:

"Ne yapılmalı?"

Öncelikle eski defterler kapatılmalı, Başbakan Tansu Çil-

ler'inkine hiç benzemeyen yeni beyaz bir sayfa açılmalıydı. Geniş katılımın sağlanabileceği bir platformda buluşulmalı, adım adım örgütlenmeye yeniden başlanmalıydı. Her şey çok zor görünüyordu. "Babıtelli"nin "yel değirmenlerine" karşı savaşım zor olabilirdi, ancak neden başarılmasındı...

Ankara'da da toplantılar oluyordu. İstanbul biraz "nazlı" gibiydi. Köşe yazarları nerelerdeydi? Şu gençler, üniversiteliler kadar da olamıyorlar mıydı? Ümidi kesmemek gerekiyordu. Bazı kazanımlar için başlamaktan başka çare yoktu.

Medya çalışanının, kim ne derse desin, kaybedecek fazla bir şeyi de kalmamıştı. Tabii medya çalışanının...

"Gazete, radyo, televizyon, bir de banka ..."

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin düzenlediği panele tüm çağrılılar katılıyordu. 13 Aralık'ta gerçekleştirilen panelde, geleceğin gazetecilerine "Babıtelli"nin girdiği çıkmaz, yetkili ağızlardan bir bir anlatılıyordu...

Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı ve Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Orhan Erinç, lotaryanın gazetelere getirdiği fazladan maliyetin, basın çalışanlarından ve okurun cebinden karşılandığını söylüyor, lotarya furyasının yoğunlaşmasıyla, işveren tarafından yapılan baskılarla basın çalışanlarının hızla sendikasızlaştırıldığını, diğer yandan gazete fiyatlarının artmasıyla okurun da cebinden lotaryaya kaynak sağlandığını belirtiyordu. Erinç, okurun artık gazete bile almakta zorlanır olduğunu vurgulayıp şöyle sürdürüyordu:

"Asgari ücretin 2.5 milyon, ortalama maaşların da 8 milyon lira olduğu Türkiye'de, bir gazetenin aylık tutarı, asgari ücretlinin gelirinin yüzde 20'sini, ortalama ücretlinin gelirinin ise yüzde 8-9'unu oluşturuyor. Lotarya masraflarına bir de gazete okumayanların katkısı bulunuyor. Devlete ödenmeyen, yani

gider olarak gösterilip vergisi ödenmeyen bu paralar, bir nevi halkın cebinden çıkmış oluyor. Lotaryanın mesleği yozlaştırdığı, haber yerine gazetenin sürmanşetinin lotarya ürünlerine ayrıldığı da bir gerçek. Gazeteciler değil, pazarlamacılar ön sırayı almış bulunuyor. Türk basını ve okuyucular için lotaryadan vazgeçmek bir zorunluluktur."

Orhan Erinç, üzerinde önemle durulması gereken konulardan birinin tekelleşme olduğuna dikkat çekerken, "Gazete sahiplerinin hepsinin bir ya da iki bankası, finans kuruluşlarıyla gayri resmi veya ciddi organik bağları var. Hepsi pazarlama kuruluşlarına, radyo ve televizyona sahip. Medya artık bir güç odağı haline geldi. Şimdi bu gazeteler, televizyonlar, kendi mesleklerine göre mi, ekonomik-politik ilişkilerine göre mi, yoksa ekonomik çıkarlarına göre mi yayın politikalarını belirliyorlar? Bu konu büyük şüphe yaratıyor. Gazetelerin 1993 yılı rakamlarına göre promosyon kampanyalarına harcadıkları para 6 trilyon olarak hesaplandı. Bu durum, habere ulaşmak için gazete alan insanlara götürülmesi gereken hizmetin gözardı edilmesine yol açmıştır" diye konuşuyordu.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nail Güreli'yle daha önce konuşup görüşlerini almıştık. Ancak Güreli, panelde, genel hatlarıyla ele aldığı sorunların, neden-sonuç ilişkilerini, ilginç saptamalarla aktarıyordu. Lotaryanın tanıtım amacından uzaklaşarak "satış amacı" haline dönüştüğünü belirten Güreli, şöyle sürdürüyordu:

"Promosyonla, gazeteye gelen okuyucunun 30 günlük süre sonunda gazeteyi beğenerek kalacağı düşünüldü. Ama görüldü ki kalmıyorlar; kupon veren diğer gazeteye akıyorlar. Dozu arttırılan promosyon, tiraj artışı yerine mali sıkıntılar getirdi.

Buna 5 Nisan kararları da eklenince, mali yükün faturası çalışanlara çıktı, bir çok gazeteci işsiz kaldı. Promosyonun dozunun artmasına karşın ulusal baskı yapan toplam 21 gazetenin toplam tirajı 2 milyon 700 bini aşamadı. Ansiklopedi döneminde bile tirajlar 4 milyon sınırını biraz zorlayabildi. Oysa 1968 yılında, günlük gazetelerin aylık tiraj ortalamaları 4 milyona yaklaşıyordu."

Tirajların düşmesinde, promosyon yarışının çılgınlık düzeyine ulaşması yanında, basının kendi arasında kavgalara girmesinin de etkili olduğunu, onuru zedeleyen tartışmaların okurun gözünde basının saygınlığını zedelediğini anlatan Güreli, çözüm konusunda da şu yaklaşımları getiriyordu:

"Sorunun çözümünde yayıncılığa ağırlık verilmesinin yanında okura da büyük görevler düşüyor. Okurun tepki göstermesi gerekiyor. Bir çok kurum promosyona karşı ama, daha büyük hediye veren gazete tiraj alıyor, bu bir çelişki. Kamuoyundaki tepkiyi yansıtmıyor. Tüketicinin örgütlü olarak tepkisini ortaya koyması gerekiyor. Promosyoncular sermaye üzerinde etkili oldukları sürece, promosyonun sona ermesini istemeyeceklerdir. Promosyon, vergi kaybının, haksız rekabetin aracıdır. İlke olarak promosyona karşı çıkan ya da buna ayıracak kaynağı olmayan gazeteler haksız rekabetle karşılaşıyorlar. Bu, çok sesliliğin sonu ve tekelleşmenin yoludur. Yerel basın ve yayıncılık geliştikçe, daha çok okur bulundukça, Türk basını bugün yaşadığı sorunları aşacaktır. Tepki göstermemiz gerekiyor. Tüketicinin gazete tercihini yapması gerekiyor. Cemiyetler, patronlar düzeyinde etkili olamamaktadır. Okuyucuların mektup ve telefon kampanyaları ile tepkilerini göstermeleri etkili olabilir."

Ankara Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nazmi Bilgin'e göre "lotarya çılgınlığı" gazeteleri ikinci ürün haline getiriyordu. Basındaki karalama kampanyaları; fikir ayrılığından, habercilik, doğruyu yansıtma, toplumu daha ileri çizgiye götürme konusundaki rekabetten değil; promosyon ürünlerinden dolayıydı. "Gazetelerin birbirlerine inanmadığı bir ortamda okurun güven duyması beklenemez"di. Çıkış yolunun, "yalnız gazete isteyen" bilinçli okur olduğunu kaydeden Bilgin, tekelleşme sürecindeki basının bu kavgadan anlaşmayla çıkabileceğini sanmıyordu. Bilgin, özeleştiri yaparken de şunları söylüyordu:

"İki gazetede aynı fotoğrafın altında farklı haberler yer alınca, okurun güveni kalmıyor. Diğer yandan yargısız infazın en acımasızını bizler yapıyoruz. Cevap hakkı olmayan insanları sütunlarda yargılıyor ve mahkum ediyoruz. Ortaya düzeltilemez bir durum çıkıyor. Cevap hakkı olmayan gazetecilik, insan haklarına da aykırıdır. Yasaksız Türkiye, yasasız Türkiye değildir. Türkiye'de kapıcıların, berberlerin bile federasyonu varken, yüzü aşkın gazeteciler cemiyetinin bir federasyonu yoktur. Bu bir zorunluluktur. Örgütlü toplum olmak, sesimizi duyurmak istiyorsak, bu kaçınılmazdır."

İzmir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı İsmail Sivri'nin tüm umudu yerel basındaydı. O da medyanın eleştirisine yönelik haberlerin ve örgüt temsilcilerinin verdiği demeçlerin gazetelerde yer almamasından yakınıyordu. Halkın gelir düzeyine göre 15 bin liralık gazete fiyatlarını yüksek bulan Sivri, "Asgari ücretlilerden ve özellikle öğrencilerden gazete almaları beklenemez. Bu durum, çok sesliliğin ortadan kalkmasına neden oluyor" diyordu. Basının terör estirdiğini, kendini yargıç yerine koymaya ve hüküm vermeye başladığını da anlatan Sivri,

tüm gazeteci cemiyetlerinin biraraya gelip federasyon kurmaları gerektiğini belirttikten sonra, son sözlerini gençlere ayırıyordu:

"İstanbul basını, bizi hamur gibi yoğururken, Anadolu'da güçlü gazeteler çıkmaya başlarsa denge oluşacaktır. Siz öğrenciler, eğer büyük gazetelerde iş bulamazsanız, Anadolu'ya gidin ve oradaki gazetelerin başına geçin. Yerel gazetelerin güçlenmesi gerekir. İstanbul hegemonyası sürerse, bize isterlerse gazete, isterlerse promosyon satarlar..."

Geleceğin gazetecileri buruktu. Okulda öğrendikleriyle, dinledikleri arasında dağlar kadar fark vardı.

İletişim Araştırmaları Derneği'nin Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde düzenlediği "Kitle İletişiminde Etik" konulu toplantıda konuşan Gazetecilik Bölümü Başkanı Prof. Dr. Korkmaz Alemdar da zaten bu konunun altını net biçimde çiziyordu:

"Ders anlatırken medyanın şu andaki durumunu değil; olması gerekeni anlatıyoruz."

Evet, gençler hareketi tam zamanında başlatmışlardı. Tepkiler sürmeli, büyümeli ve medya patronlarının kapısına kadar dayanmalıydı...

"Ey koca Bizans'ın medyası..."

Tepkilerin "medya starları"na bültenlerle ulaştığı günlere varılıyordu.

Gazeteciler "dışarıdan" aldıkları haberi gazetelerine getireceklerine "içerideki" haberleri dışarıya sızdırıyorlardı. Yöntem "illegal"di. El altından dağıtılan bültenin adı "Uyanış"tı...

"Türk basınının varolduğu günden buyana en karanlık ve en onursuz dönemini yaşamakta olduğuna inanan biz gerçek gazeteciler, Türk basınının şu anda içinde bulunduğu sorumsuz, çıkar ilişkileriyle örülü, mesleğini kötüye kullanan, dedikodu ve masabaşı haberciliğini kendisine rehber edinmiş ve hiçe saydığı gazetecilik onurunun ayaklar altına alınmasına neden olan satılmış gazetecileri tek tek kamuoyuna deşifre etmeye karar verdik"

Uyanış Bülteni'nin ilk sayısı böyle başlıyordu. Bültenler, çeşitli yöneticilere, kurumlara, elçiliklere ve üniversitelere gönderiliyor, ağızdan ağıza dolaşıyordu. Bu bültenleri kimin yayınladığı merak ediliyor, araştırılıyor, soruşturuluyor ancak sonuca varılamıyordu.

Genç gazeteciler, el altından kimselere çaktırmadan oku-

dukları bültenlerde "imrendikleri" ağabeylerinin ne "haltlar" karıştırdığını öğreniyor, hayretler içinde kalıyorlardı. Kimler kimlere ihale aldırmak için çırpınmış. Kimler karısının şirketine milyarlık reklam kampanyaları aldırmış. Kimler nerelerden villalar almış. Sağcı-solcu ayırımı yapılmadan isimler sayılarak her şey açığa çıkarılıyordu.

Medyada ilişkiler o denli kirlenmişti ki kimileri çıkış yolunu böyle bir yöntemde buluyordu. 3D Dergisi de kendilerine ulaşan bültenlere üçüncü sayılarında geniş yer veriyordu.

"Medya starlarının korkulu rüyası" başlığını taşıyan yazıda, Uyanış Bülteni'nde adları geçenler teker teker sergileniyor, sonuçta da şöyle deniliyordu:

"İnsanlar, yaşadıklarına, duyduklarına ve öğrendikleri pisliklere duyarsız diye düşünenler yanılıyorlar. Bu toplum pislikleri affetmiyor ve duyarsız da değil. Kendisine çıkış yolları arıyor. Genç meslekdaşlarımız böyle bir yöntem bulmuşlar anlaşılan. Meslek örgütleri, cemiyetler, konseyler, dernekler... Bu sese ve bu harekete dikkat. Doğru veya yanlış, böyle bir ihtiyaç neden doğdu? Yönetim kurullarınızın toplantılarında biraz da bu konuları değerlendirip genç meslekdaşlarınızın öfkesini dikkate alın."

Yılın sonuna geliniyordu. 1994 hem Türkiye hem medya için kötü bir yıl olmuştu. Yeni yıla bir gün kala, The Marmara Oteli Cafe'sine palto içinde sokulan bomba patlıyor; bir kişi yaşamını yitirirken, biri ağır iki kişi de yaralanıyordu. Ağır yaralanan, herkesin sevdiği, saydığı, güzel insan, onurlu insan, Cumhuriyet Gazetesi sinema yazarı Onat Kutlar'dı. Patlamayla omuriliği zedelenen Kutlar, hastaneye kaldırılıyor, yeni yıla komada giriyordu.

"Babıtelli" medyası, sıradan haberler arasına koydu bu haberi de. Sıradan bir patlamada, sıradan birilerine bir şeyler olmuştu.

Bunlara ne eleştiri, ne illegal bülten kâr ediyordu. Cumhuriyet Yazarı İlhan Selçuk dayanamıyor, 2 Ocak 1995 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "Pencere"sinden sanki "feryat" ediyordu.

İlhan Selçuk, yazısına Tevfik Fikret'in ünlü Sis şiirinden alıntılarla başlıyor, sonra şiirden esinlenerek şöyle sürdürüyordu:

"Onat Kutlar, 1995'e bacaklarından yoksun girerken yılın birinci günü medyaya baktım: Ey kuruntular saldırısıyla duygusallık gücü yitmiş, korku yüzünden iki büklüm gezer olmuş, yapısına zehirli lanet suyu katılmış, ey koca Bizans'ın medyası, ey gözbağcı bunak, bin kocadan arta kalan kız gibi dul, sahtecilik kiri dalgalanır zerrelerinde, hep sahteliğin, hep hasedin, hep çıkarın kirliliğinde...

Dön sırtını Onat Kutlar'a!..

Sus ve örtün!..

Önüne eğ başını...

Örtün evet ey facia, örtün evet ey kent, örtün ve sonsuz uyu evrensel orospu!..

Başına geleceklerden habersiz!.."

Onat Kutlar, 11 Ocak sabahı bizi terk ediyordu. Bombalardan yaralı yürekler Uğur Mumcu'yu ölümünün ikinci yılında anmaya hazırlanıyordu.

İşte bir yıl daha bombayla, acıyla başlıyordu...

İşte size kanıt..

"Babıtelli" anlatmakla biteceğe benzemiyordu.

7 Şubat 1995 tarihli Milliyet Gazetesi'nin birinci sayfasında yeralan "Çiller'in en çok sevdiği gazeteci" haberi ve sonrasında gelişen olaylar, açığa çıkan gerçekler, dostlukların nasıl pamuk ipliğine bağlı olduğunu, sevgisizliğin hangi boyutlara vardığını açıkça gösteriyordu.

Hasan Cemal'in omuzunda "Çiller eşarbı"yla çekilmiş fotoğrafının altında kimin "kaleme aldığı" belli olmayan yazı şöyle bitiyordu:

"Çoğu medya dünyasından bir grup arkadaşıyla bir aradayken, sohbet döndü dolaştı, Cemal'in 'Çiller'in en çok sevdiği yazar' olduğuna ilişkin esprilere geldi. Cemal, her zamanki 'ciddi gülümsemesi'yle çoğuna abilik yaptığı meslektaşlarının takılmalarına teslim oldu. Hatta etraftan hemen 'Çiller eşarbı' denilen bir eşarp bulundu. Eşarp, Hasan Cemal'in omuzlarından dolaştırılarak düğümlendi. Aynı anda flaşlar patladı. Cemal'in 'Çiller eşarbı'yla pozu kayda geçti. Hasan Cemal her zamanki gibi sükunetini bozmadı. Çiller'in sevdiği bir gazeteci olmaya nasıl 'katlanıyorsa', meslekdaşlarının, dostlarının

şakasına da katlanırdı. Zaten onu 'Hasan Cemal' yapan da bu özelliği değil miydi?"

Bir gün sonra Deniz Som, Cumhuriyet'teki "Vaziyet" köşesinden olayın iç yüzünü anlatınca insan donup kalıyor, inanmak istemiyordu. Fotoğrafın çekildiği toplantı Hürriyet yazarlarından Gülçin Telci'nin evinde gerçekleşiyordu. "Dostlar" arasındaki bu yemeğe eski Cumhuriyet çalışanı Hürriyet Ankara Temsilcisi Sedat Ergin ve eşi, eski Cumhuriyet çalışanı Milliyet Genel Yayın Yönetmeni Ufuk Güldemir, Turan Yavuz ve eşi, Cumhuriyet'in eski Yazıişleri Müdürü, Sabah Grubu'nda Yeni Yüzyıl'ı çıkaran Okay Gönensin ve eşi Zeynep Göğüş, Yavuz Baydar, bir de Cumhuriyet'in eski Genel Yayın Yönetmeni, Sabah'ın "yakışıklısı" Hasan Cemal katılıyordu.

Yani çoğunluğu yıllarca Cumhuriyet'in en üst kademelerinde çalışmış eski dostlardı. Sedat Ergin'in eşi Canan'ın eşarbı Hasan Cemal'in omuzlarına sarılınca ev sahibi Gülçin Telci makinasına sarılıp iki kare fotoğraf çekiyordu. Nasıl olsa dost toplantısıydı. Dosttan dosta zarar gelir miydi?

Ancak üç gün sonra çektiği fotoğrafı Milliyet'in birinci sayfasında gören Gülçin Telci "şok" oluyor, hemen gidip makinasına bakıyor, filmlerin yerinde yeller estiğini görüyordu. Evet, film çalınmıştı. Deniz Som, köşesinde, "Filmi kim çaldı dersiniz?" diye soruyor, "Herhalde 'Çiller'in en çok sevdiği yazar' Hasan Cemal'in 'en çok sevdiği çocuk' Milliyet'in Genel Yayın Yönetmeni Ufuk Güldemir çalmamıştır" diye ekliyordu.

Deniz Som, olayın peşini bırakmıyor; iyi de ediyordu. Bize, dostlukların nereye kadar olduğunu, ikiyüzlülüğü, hırsın vardığı boyutları gösteriyordu. Deniz Som, 10 Şubat 1995'teki

"Vaziyet"i, Hürriyet yazarı Gülçin Telci'nin olayın şokundan kurtulamadığı, Ufuk Güldemir'i suçladığı ve çalınan filmin üç gün içinde iade edilmesi için noter kanalıyla Ufuk Güldemir'e ihtar çektiği biçiminde özetleyip şöyle sürdürüyordu:

"Gülçin Telci'nin Ufuk'a ihtarname çektiği öğrenildi. İhtarname şöyle: '7 Şubat 1995 günkü Milliyet Gazetesi'nin birinci ayfasında yer alan yayın, 4 Şubat 1995 akşamı evimde verdiğim davette, fotoğraf makinemden çekilmiş filmin tarafınızdan sirkat (çalma, hırsızlık) edildiğini göstermiştir. Dostluğu, arkadaşlığı ve yılların verdiği güveni hiçe sayan iş bu eyleminizi her türlü yasal haklarım mahfuz kalmak suretiyle kınarken, mensubu bulunduğum Hürriyet Gazetesi'nin tarafıma zimmetli olarak verdiği söz konusu filmleri üç gün içinde tarafıma iade etmenizi ihtaren bildiririm.' Davete katılan gazeteci konuklardan biri şu bilgileri verdi: 'O gece Hasan Cemal'in omuzuna eşarp bağlandıktan sonra Gülçin, içerden fotoğraf makinesini getirdi. Bir-iki kare fotoğraf çekildi. Yarım saat sonra başka bir şakalaşma oldu. Bu kez Turan Yavuz fotoğraf çekmek istedi. Flaş patlıyor fakat boşa basıyordu. Makinada film yoktu. Sanıyorum; Hasan Cemal'in fotoğrafları çekildikten hemen sonra, yarım saat içinde makinedeki film alınmış."

Gülçin Telci'nin Ufuk Güldemir'e çektiği ihtarname dostlukların nasıl "güm"e gittiğinin belgesiydi. Yıllarca aynı yerde çalışmış, "dost" toplantısında bir araya gelmiş insanların neşeyle başlayan gecesi, dostluk adına her şeyin tükendiğini, "Babıtelli"de artık işlerin nerelere vardığını gösteriyordu.

Aslında "Babıtelli"yi anlatmak için o kadar yazıya ne gerek vardı? Bu olay, korkunçluğu tüm boyutlarıyla ortaya koymaya yetmez miydi?

Ufuk Güldemir'in genel yayın yönetmenliği görevini devraldığı Umur Talu, 11 Şubat 1995 günü "Dipsiz Kuyu" köşesinden 'dostluklar'ın vıcık vıcıklığını anlatıyordu:

"Çevrenize dikkatlice bakın. Bugünlerde en çok gördüğünüz, belki de yaşadığınız sahnelerden biri, 'dost kazıkları' veya 'dostun dostu satması' veya 'dostu tarafından hançerlenmek' değil mi?

'Dostluk' denilen, hangi 'yüksek değerler'in üstüne bina edilmişse, yine bizzat o değerler, daha doğrusu 'değersizlikler' tarafından alaşağı ediliyor, paçavraya çevriliyor... Dostluk zannedilen, 'vıcık vıcık' ilişkilerin yılışıklığı üzerine iliştirilmiş bir samimiyetse, üstünde şen kahkahalar atılan o vıcıklık, gün geliyor, çığlıklar attıran pis bir bataklığa dönüşüyor...Başka birileri, bir 'dost meclisi'ndeki bir sahnenin 'dostluğa ihanet belgesi'ne dönüşmesine öfkelenebilmekte ama, o sahnenin hangi vıcıklık üstünde 'dostluk sanılageldiği'ni pek düşünmemektedir."

İşte "Babıtelli" böyleydi. Yaşananlar, yazılanların yanında neredeyse "hiç"ti.

En iyisi son sözü söyleyip noktalamaktı...

Son söz

"Üç milyon okur yaralı"

Okurlar yeni yıla, "taze" ve ucuz gazetelerle giriyordu.

Sabah Grubu 16 Aralık'ta 10 bin liralık Yeni Yüzyıl'ı ardından da 3 bin liralık Takvim'i çıkarıyordu. Yeni Yüzyıl'ın künyesi Cumhuriyet Gazetesi eski çalışanlarıyla "tıka basa" doluydu. Cumhuriyet'in eski Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin'in imzasını atmak isteyip de pek atamadığı Yeni Yüzyıl, 50 binlerde gezen tirajıyla beklenen ilgiyi görmüyordu.

Takvim Gazetesi, ucuz oluşundan çok televizyon reklamlarıyla epey ilgi çekiyordu. Reklamlarda Takvim'in ucuz oluşu, "Bizim havyar yiyen köşe yazarlarımız yok"a bağlanıyor, bu da herkesi güldürüyordu.

Doğan Grubu'nun "Posta"sı da "ucuzun da ucuzu var" yaklaşımıyla 2 bin 500 liradan piyasaya çıkıyordu. Posta Gazetesi, okuruyla buluştuğu ilk gün olan 23 Ocak 1995'te Mehmet Y. Yılmaz'ın ağzından okurlara şöyle sesleniyordu:

"Hırsızların, namussuzların en büyük düşmanıyız. Temiz bir Türkiye için mücadele edeceğiz. Buna söz veriyoruz... Sırf satış artsın diye ucuz yollara sapmayacağız. Bu gazetenin birinci amacı para kazanmak değil. Fiyatımız her zaman dar gelirlilerin de ulaşabileceği düzeyde kalacak."

İki grubun gazetelerinden yansıyan mesajlar, aylardır medyayı sorgulayan, ayağa kalkan okura bir yanıt gibiydi. Satış artsın diye ucuz yollara sapılmayacaktı; yani sapılıyordu. Fiyatlar, dar gelirlinin alım gücü düzeyinde olacaktı; yani dar gelirli daha önce hesaba katılmıyordu. Havyar yiyen köşe yazarlarına yer yoktu. Yani küpünü dolduran köşe yazarları bazı gazetelerde vardı. Hangileriydi bu gazeteler? Posta'yı ve Takvim'i çıkaran grupların gazeteleriydi.

Her şeye karşın bir başlangıçtı. Okur, ucuz gazete istemişti. Ona uyuluyordu. Okur, haklının yanında olanı istiyordu. Onlar söz veriyordu. Beklenip izlenip görülecekti...

İngiltere'nin önemli gazetelerinden Financial Times, 28 Ocak 1995 tarihli sayısında Türk basınına geniş yer ayırıyordu. Bir yıl boyunca yaşanan promosyon savaşlarının hiç bir işe yaramadığı, okuyucunun sadık kalmasında etkili olmadığı belirtilen yazının başlığı, "3 milyon okur yaralı" olarak veriliyordu.

Evet, Türk okuru yaralıydı. Lotarya savaşlarında en çok hırpalanan okurdu. Peki daha ne kadar sürecekti? Basın patronlarının promosyon kampanyalarına düzen getirme konusunda birbirlerine söz verdikleri haberi yayılıyordu. Financial Times, Sabah Grubu'nun patronu Dinç Bilgin'in bu konudaki yaklaşımına da yer veriyordu:

"Temele dönüyoruz. Gerçek gazeteciliğe dönüyoruz. Ben

ümitliyim; ancak bu anlaşmanın işleyeceğinden ümitli değilim."

Yine anlaşmalar yapılıyor; ancak emin olunamıyordu; daha yıllarca da olunacağa benzemiyordu.

Medya Holding, Bank Indosuez Generale'in yüzde 58.5 hissesini alıyor; bu pay için yaklaşık 182 milyar lira ödüyordu. Show TV ile ATV ortaklaşa reklam pazarlama şirketi kuruyor, ratinglerde Mepaş olarak güçlü gözüküyor, "reklamları bize getirin, başka şansınız yok" demeye getiriliyordu.

Bu çarkı ancak çalışanlar ve okurlar kırabilirdi. Zordu; evet çok zordu, ama her işe bir yerinden başlamak gerekiyordu.

Gazeteci Erbil Tuşalp da, Atatürk'ün Türk Gençliğine Hitabesi'nden esinlenerek kaleme aldığı ve 3D'de yayınlanan yazısında gazeteci meslekdaşlarına, "artık başlamak gerektiği" mesajını veriyordu. Tuşalp, "Ey kitle iletişim organlarının karabahtlı evlatları" diye sesleniyor, şöyle sürdürüyordu:

"...Kitle iletişim organlarının, bütün kaleleri cebren ve hile ile zaptedilmiş; akıl almaz bir promosyon yarışı ile basın açık bir kumarhaneye dönüştürülmüş; hükümetleri destekleme vaadi ile alınan kredi ve teşviklerle hazine boşaltılmıştır...Bütün yazı işlerine, haber merkezlerine girilmiş; bütün kalemlere ve bilgasayarlara el konulmuş; bütün kameralar, fotoğraf makinaları denetim altına alınmış; ahali bir dirhem gerçek haber ve yorumdan mahrum bırakılmıştır.

Şahsi menfaatler uğruna bütün köşe yazıları ve yorumlar amaçlarından saptırılmış; gerçekler tutuklanmış, yalanlar serbest bırakılmış, beyinler tutsak edilmiştir.

Sonuçta aziz Babıali'nin bütün gazete ve dergileri ele geçirilmiş, bütün televizyonlarına girilmiş, kitle iletişimin her kö-

şesi bilfiil işgal edilmiştir. Bütün bu şeraitten daha elim ve vahim olmak üzere, gazete, dergi, radyo ve televizyonlarda iktidara sahip olanlar, gaflet ve dalalet ve hatta o güzel meslekleri-ne ihanet içindedirler...

Ey kitle iletişim organlarının kara bahtlı evlatları!

İşte bu ahval ve şerait içinde dahi, demokrasiyi, laik rejimi, hukuk devletini, temel insan hak ve hürriyetlerini koruyabilirsin...Bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, meslek ahlâkını korumak ve mesleğin onurunu kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret kaleminin ucunda, bilgisayarının tuşlarında ve demokrasi inancında mevcuttur."

Artık söz bitiyordu.

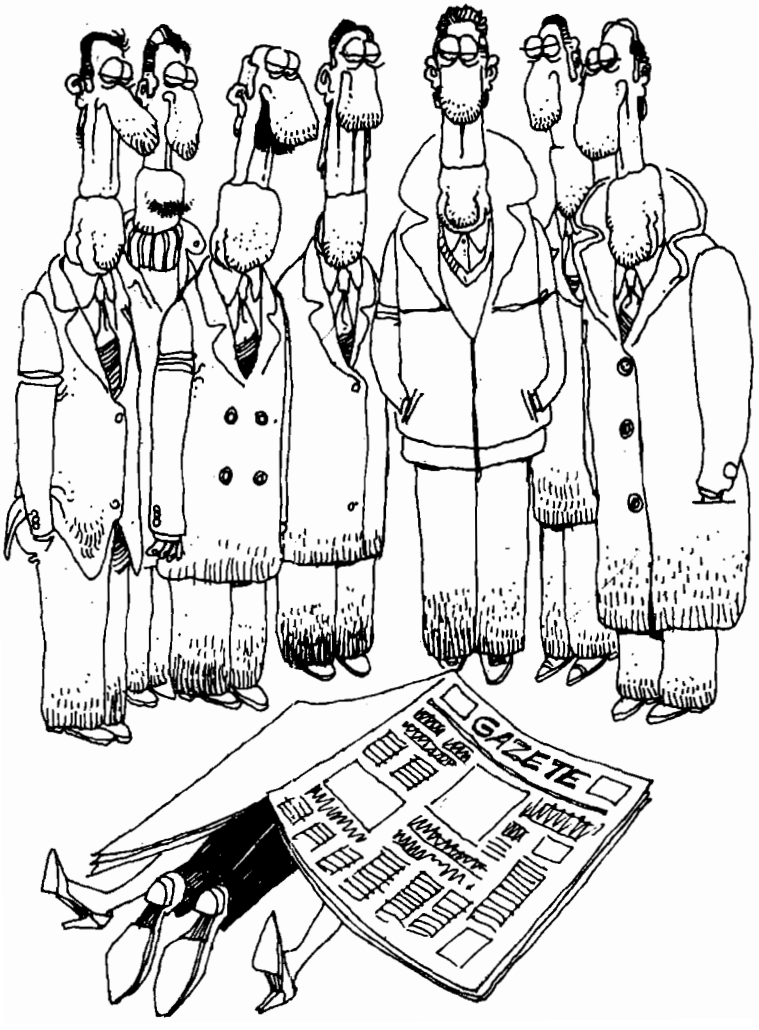
Yakınmalar bir yana bırakılmalı, işe bir yerinden başlanmalıydı.

Her yer toprak kokuyordu; yağmur doğayı yıkıyor, arındırmaya çalışıyordu.

Her şey ne kadar da kirliydi...

15 Şubat 1995

Medya Söyleşileri

Cezmi Ersöz:
"Ruhlarımızın zincirlerinden başka kaybedecek hiç bir şeyimiz yok."

Yıllarca çalışmadığı gazete, dergi kalmadı gazeteci-yazar Cezmi Ersöz'ün. Ruhunu isteyenlere rest çekti. Hiç bir yerde uzun ömürlü olamadı. Hep bir benzerleri öldürmeye kalkıştı onu. O, yılmadı. Hâlâ direniyor.

Konu medya, karşımızdaki de Cezmi Ersöz olunca, insan konuşmaya doyamıyor. Cezmi'ye "medya" dedik; bir dokunup bin ah işittik...

- Sevgili Cezmi, "Ancak Bir Benzerim Öldürebilir Beni" adlı yapıtında bir yazını "İşyerinin ruhu sizden ruhunuzu ister. İnsanlar buna razı olanlar, olmayanlar diye ikiye ayrılır" diye bitiriyorsun. Senin razı olmayanlardan olduğunu biliyorum. Bedeli biraz ağır oldu gibi geliyor bana.

- Önceleri öyle gözüküyordu. Ama ben çok sabırlı bir adamım; biraz da inatçıyım. Uzun vadede bu işten kendi adıma

açık alınla çıktığım için iyi oldu diyebilirim. iyi ki de runumu teslim etmemişim. Şimdi çok para kazanan son derece mutsuz ve kendisiyle çelişkiye düşmüş bir insan olarak yaşayacaktım. Çok rahatım.

- Yıllardır medyanın içinden biri olarak, şu an bir resmini çizersen nasıl görünüyor medya?

- Medyanın durumu bir facia. Almanya'da İkinci Dünya Savaşı biteli 50 yıl oldu. Orada anarşist, toplum dışı gençler, muhalif gençler bütün o yaşanan dramı, katliamları kendi ruhlarında hissediyorlar ve hâlâ metrolarda, duraklarda ellerinde bira kutuları; yaşlı Almanlara saldırıyorlar. Onlara 'siz Alman mısınız, biz de mi Almanız? Olan bitenlere nasıl seyirci kaldınız, nasıl göz yumdunuz, lanet olsun hepinize' diyerek o gençler yaşlıları aşağılıyorlar, tabii ki kendilerini de aşağılıyorlar. 50 sene sonra yarım yüzyıl önce yaşanan acılar, haksızlıklar, dramlar doğal olarak ruhlardan, insanların benliklerinden kolay kolay çıkartılamıyor. İnsanoğlunun böyle bir yanı var. Gençlere aktarılıyor, kuşaktan kuşağa genetik olarak, sanki kollektif bilinç altında sürüp gidiyor bu acılar. Dolayısıyla şu anda bir utancı yaşıyoruz. Hem Batı'da yaşanan haksızlıklar, yargısız infazlar, hayat pahalılığı, insanların zehirli mantar yiyerek ölmesi, gecekondulardaki büyük ailevi dramlar, tiner koklayan çocuklar, parçalanmış aileler, korkunç bir yoksulluk, İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanandan daha çoğu yaşanıyor şu an. Evet bir araştırmaya göre Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı şartları yaşanıyormuş. Evet ne yazık ki böyle. Güneydoğu'da ise kıyaslanmayacak olaylar oluyor. Şimdi medya dibe vurdu. Şimdi bir yasa var, dibe vuran şey yavaş yavaş yukarı çıkar. Henüz yukarı çıkma yok. Dipte kaldı. Bekliyor. Yakın zaman-

da da bir ışık yok. Türkiye'de yaşanan olumsuzlukların vebaline medya da ortaktır. Vebali paylaşıyor. Özellikle milliyetçi tırmanış, şovenist tırmanışın vebalini paylaşıyor.

- Senin yaklaşımınla bu vebali nasıl üstleniyor ya da paylaşıyor bu medya? Çark nasıl dönüyor?

- Haberine sahip çıkmayan, kişisel onuruna sahip çıkmayan insanların oluşturduğu bir bünyedir bu. Ben onlara kiralık kalemler diyorum. İkitelli'ye giden bir gazetenin servis arabasında bir derginin editörünün muhabirlerine 'çocuklar artık insanlara çok tuzak hazırlamayın, yeter artık' dediğini duydum. Tuzak hazırlamak, böyle bir yozlaşma var. Yani insanların özel hayatlarına girme, onlara tuzak hazırlama, teypleri ceplere sokma ya da dolambaçlı sorularla onların bilgilerini alıp çarpıtmak. Hem haberine sahip çıkamamak, hem halka tuzak hazırlamak, hem sadece küçük insanlarla uğraşıp sermayeyi, büyük holdingleri kollamak. Atılan arkadaşlarına sahip çıkamamak. Bir olay anlatayım sana: Nokta Dergisi'nde bir kız arkadaş işten atılmış, bir toplantıda konuşulmuş bu durum, atalım mı atmayalım mı diye. Atılan kız yokmuş o toplantıda. Sonra arkadaşları gelip 'Kusura bakma seni savunamadık' demişler. 'Kendimizden korktuk, bizi de atarlar diye sustuk, bizi affet' deyip eline sarılmışlar. Ben bunları yaşadım. Hiç kimse bırak atılırken savunmayı, bilakis kışkırtmayla, gammazlamayla, arkadan konuşmayla çanak tutuyor. Bana bir gazeteci arkadaşım, 'Oğlumun okul taksitleri için ben gazetecilik yapıyorum. Yoksa bu utancı taşımam' diyorsa artık bu mesleğin kendine dönüp bakması, insanların bu işi bırakması, toplu istifalar olması lazım.

- Bunca korkunun kaynağı örgütsüzlük tabii. İnsanlar ken-

dilerini tek hissediyor. Böylece dayanışma, güven ruhu da yok oluyor. Peki, çalıştığın yerlerde sendikalaşmayla ilgili izlenimlerin vardır; biraz anlatır mısın?

- Ben Aktüel'de çalışırken bir haber toplantısında Türkiye Gazeteciler Sendikası'nı yazalım dedim. İşlevini yazalım. Üyeler ne durumda, aidatlar ödeniyor mu gibi bir soruşturma yapayım dediğimde ayağıma sert bir tekme yedim. Ne vuruyorsun yav derken 'aman ha yavaş konuş' dediler. Ne oluyor dedim. 'Sendika lafi edilmez burada' dediler. Asla ve asla İkitelli'deki yel değirmenlerinde çıkan yayın organlarında gazetelerde, dergilerde sendika sözcüğü yasak. Bırak işlevini tartışmayı, sözcüğü bile kullanmak yasaktır. İkitelli'ye sendikanın 's'si girmemiştir. Orada çalışan bir kadıncağıza sendikadan çıkması için yoğun baskılar yapılmıştır. Kadın tek başına direndi. Şimdi adını vermeyeceğim. Çünkü hâlâ çalışıyor bu kadıncağız. Kadın günlerce, gözyaşlarıyla 'Ben sendikada kalacağım' dedi. Tabii sendika olmayınca her şey rahat patronlara. Tavla oynarken dergi kapatan yer orası. Dinç Bilgin, Zafer Mutlu'yla tavla oynuyor, dergiyle ilgili bir haber geliyor. 'Tamam kapattım' diyor. Tavla oynarken kapatılan dergi sayısını ben sayamadım. Ayağını asansörün yanına dayadığı için atılan mı istersin, çekmecesinin kenarını kırdığı için atılan mı istersin, tuvaletin bir kenarında gizli gizli sigara içtiği için atılan mı istersin. Anadolu'da baskıcı bir ilkokulda bile daha demokratik uygulamalar vardır.

- Çalışanların beyinleri yok oluyor o zaman. Onca baskı, cenderede bir yaşam. Nasıl katlanabiliyor bu insanlar?

- İkitelli'deki insanlarda çok büyük depresyon gördüm. Büyük bir mutsuzluk gördüm. Dışarıda sigara içerek bekleşirdik.

TEM yolunun üzeri, çok rüzgâr alır. Orada güzel giyinmiş genç kızların, erkeklerin büyük bir mutsuzlukla uzak yollara baktığını görürdüm. Bir an önce şehre, eve dönme isteği. Dağ başında kalmışlık, çözümsüzlük, korku. Binanın büyüklüğü, sevimsizliği, cam mekânlarda, o mekanik ortamlarda kimsenin kimseye dost olmadığı, herkesin her an birbirine düşman olabileceği bir ortamda, o yüreklerin çaresizliğini ve mutsuzluğunu gördüm. Güzel yemekler, şık ışıklandırmalar, pahallı mekânlarda zavallı fakir ruhları gördüm. Küfür edilerek insanların azarlandığını, korkutulduğunu gördüm.

- Betimlediğin atmosfer insanı ürpertiyor. Peki ama o insanların; bu şartlarda çalışanların hiç mi suçu yok?

- Olmaz mı? En büyük suç onlarda. Nazım'ın 'akrep gibisin kardeşim' şiirinde olduğu gibi. Beşi onu bir araya gelip 'bu adamların -ben gazete mafyası diyorum- baskılarına, hakaretlerine, küçültücü davranışlarına müstahak mıyız?' deyip bir şey yapmadılar. Bir gestapo toplama kampı gibi. Her an, herkes, her şeyi ihbar edebilir. Birbirlerini gözlerler, kim ne yapıyor, ne kadar çalışıyor? Kim kaytarıyor? Biliyorsun son çıkan elektronik kartlar var. O kartlarla kimlerin kaç kere dışarı çıkıp sigara içtiği, ara kapılar da var, insanların kaç kez girip çıktığı hesaplanıyor. Tam bir toplama kapmı sendromudur oralarda yaşanan.

- Kendi onurları için bile bir şey yapamayan bu insanlar demokrasi adına ne yapabilirler?

- Hiç, hiç bir şey yapamazlar. Buralardaki editörlerin çoğu eski solcudur. Bunlar bizi solcu yapmış insanlardır. Bunlar bizim abilerimiz oldu okullarda. Sonra biz bunların editör olduğu işyerlerine girdik. Bize şunu söylediler: 'Haberi şöyle biraz

oyna. Biraz araya birşeyler koy. Çok ciddiye almışsın'. Wilhelm Reich'ı yazdım. Bir solcu abimiz bana 'Yahu bu herifi biraz alaya alsana' dedi. Şimdi düşünebiliyor musun? Tarihe malolmuş bir insanı, ben araya birtakım küçük anekdotlar sokup 'ti'ye alacakmışım. Doktorlarla ilaç şirketlerinin arasındaki ilişkiyi işleyelim dedim. Uluslararası ilaç tröstleri çeşitli ülkelere Kanada'ya, İsveç'e insanları götürüyor. Doktorlar da o ilaç firmalarının ilaçlarını yazıyor. Bunu inceleyelim dedim. Ne dedi biliyor musun yine solcu bir abimiz haber toplantısında, 'Ama biz de aynı şeyleri yapıyoruz bu konuya girmeyelim' dedi. Tabii onlar da her yıl çeşitli ülkelere götürülüyor, birtakım holdinglerin sübvansiyonlarıyla üstelik.

- Son zamanların en moda tartışması senin de bildiğin gibi kişilik hakları. Sonra 'medya terörist mi?' sorusu geldi gündeme. Sen nasıl yaklaşıyorsun bu konuya?

- Medyanın terörist olduğunu her gün görüyoruz. Saadettin Teksoy, Emirdağ'a gitti. Orada tecavüze uğramış küçük çocuğu çektiler. Çocuğun her tarafı ortada. Güya yüzünü örtüyorlar. Başka kanallar da gitti çekimler yaptılar. Sonra tecavüze uğrayan çocuğun ablası olan çocuğun yüzü göründü, 'biz mahvolduk' deyip öldürdü kendini. Sonra bunu da çektiler. Gittiler bir kara toprak, başında yoksul bir kadın, bunu da çektiler. Yani kullanmayacağı değer yok bunların. Her türlü acıyı alır kullanır. Bunu üstelik büyük bir gönül rahatlığıyla yapıyorlar.

- Ne olacak bu memleketin hali der gibi olacak; ama, peki nereye varacak bu gidişatın sonu?

- Gazeteciler zaten 'aç bir yerden' gelmişler. Birdenbire çok miktarda para kazanma olasılığı ortaya çıkınca iştahlar ka-

bardı, güdüler ayaklandı, tüketim toplumunun verdiği bütün nimetler bu güdüleri kamçılıyor, dolayısıyla bunu yaşıyoruz. Bu açgözlülüğün doyurulmasını yaşıyoruz. Henüz ruhlardaki yaralanmalara sıra gelmedi. Oraya da sıra geleceğini düşünüyorum. Böyle de bir iyimserliğim var Allah kahretsin. Arada bir sürü dürüst, onurlu arkadaşım var. Anneme yardım ediyorum, babam hasta,,, ne yapacağım diyerek kan ağlayan onurlu çocuklar da var. Çoğu arkadaşımla dertleşiyoruz. Onların içinde bir Halit Çapın çok sevdiğim bir abim. Onun çok güzel bir sözü var: 'Babıali'de iyi insanların kafaları kopartılır' der. Gidişat kötü. Yakın bir gelecekte umut ışığı görmüyorum. Şu anda basında üst düzeyde yönetimi tutan insanlar gitmedikçe, sorun çözülmez. Alttan bir basınç var. Alttan yeni bir kan geliyor; ama üsttekiler buna izin vermiyor. İyi insanların kafalarını kopartıyorlar. Biraz dişli olanlara iyi para verip susturuyorlar, elimine ediyorlar. Sıkıntılar hep içe bastırılıyor. Öyle kalıyor. Sendika tamamen işlevini yitirmiş durumda. Yeni bir örgütlenme biçimi gerekiyor. Ben çok kısa bir zamanda işçi hareketi bekliyorum. Bu olursa utanacaklardır diye düşünüyorum. İster istemez yeni bir dönem başlayacaktır diye düşünüyorum. Bir kere kirlenmemiş insanların örgütlenmeye destek vermesi lazım. Artık ruhsal yaralanmaların parasız pulsuz kalmaktan daha acı olacağını insanların bilmesi lazım. İnsanlar biraz doysunlar, para kazansınlar ama ruhsal bedel hesap sormaya başlayacak. Birçok gazetecinin; ben ciddi olarak deprasyona gireceğini, psikolojik rahatsızlıklara yakalanacağını hatta yakalandığını biliyorum. Biz bu işe başlarken önümüzdeki idoller simitle çayla gününü geçiren, on yıl aynı paltoyu giyen ama alnı açık gazetecilerdi. Orhan Kemal'in anlattığı, Yaşar Kemal'in,

Fikret Otyam'ın çizdiği portre. Halk kahramanı, bir İnce Memed tavrı çizen gazeteciler.

- Sevgili Cezmi, söyleşi güzel, hoş da kaptırdık gidiyoruz. Noktalamadan önce benim sormayı unuttuğum ya da senin eklemeyi düşündüğün bir şey var mı?

- Medyanın şu anda üstlendiği görev -altını iyice çizelim- cahilleştirmek, kafa karıştırmak ve yüzeyselleştirmek. İşlevi bu. Kurgusuyla, sunduğu yayınlarla, çok ciddi bir haber programının ardından gelen basit paparazzisiyle... Son olarak şunu söyleyeyim, ruhlarımızın zincirinden başka kaybedecek hiç bir şeyimiz yok. İnsanoğlu ölünce mezara hiç bir şey götüremez, ne para ne başka şey. Mezara götüreceği cesaret dolu anılardır. Ne Visa kartını götürebilir, ne banka cüzdanını, ne uluslararası kredi kartlarını götürebilir, ne Amerikan barlarını, götürse götürse cesaret dolusu anılarını götürür...

Muzaffer İzgü: "Okur 'gazetem' demiyor, 'gazete' diyor"

Dünya tatlısı Muzaffer İzgü'yü anlatmaya gerek var mı? Gülmece yazınımızın en büyük ustalarından biri olması bir yana, dost canlısı, sevdiklerinin yardımına koşmaktan bıkmayan, büyüklerin olduğu kadar çocukların da "gözbebeği"dir İzgü.

Her gün ayrı bir okula uğrar, bıkmadan, usanmadan anlatır, çocukların her türlü sorusunu sevgiyle yanıtlar. Yazar, koşturur, didinir. Yüzündeki derin çizgiler sakın sizi yanıltmasın; hepimizden gençtir; yaşama sevinci doludur. En can sıkıcı soruları gülerek karşılar, sizi rahatlatır, aydınlatır. İçinizde değişik bir "ferahlık" duyumsarsınız.

Konu medya olunca Muzaffer İzgü şöyle bir duraladı. Yüzünün hatları değişti ama çabuk toparlandı.

- Muzaffer Ağabey, "Babıtelli" diye bir kitap yazıyorum. Yaşadığımız çarpıklıkları gazeteci gözüyle şöyle bir anlatmak istedim. "Medya Söyleşileri" bölümü için kesinlikle senin de

söyleyeceklerin vardır diye düşündüm...

- Medya deyince aklıma hemen lotarya geliyor. Yıllar öncesini anımsıyorum. Karayolları yeni yeni gelişiyor. İnsanlar trenlerin sıkış tepiş yolculuğundan kurtuluyorlardı. Yakın kentler arasındaki otobüs seferleri, uzak kentlere de yapılmaya başlanmıştı. Kim akıl ettiyse otobüslerde işe kolonyayla başladılar. Öyle önemliydi ki insanın eline başına birkaç damla kolonya dökülmesi. Artık kendini yolculukta değil, konuklukta sanıyordun. Sonra otobüsün önündeki cızırtılı radyoları arkadaki yolculara duyurma çabaları, ardından kırkbeşlik plaklar. Bir de hostesler. Duyurular yapılırdı: 'Hostesimiz sayesinde yolculuğunuz hoş geçecektir' diye. O zaman yolcu çekmek için uğraşanlara benziyor bizim basın. Okuyucuyu çekebilmek için neler vermediler ki gazeteler. Önce gazeteleri satan bakkallar şaşkına döndüler. Acaba karton ev hangi gazetenin hediyesiydi? Kazı kazan hangi gazeteyle verilecekti? Hemen hemen hediye vermeyen ya bir gazete kalmıştı ya iki gazete. Satıcıdan gazeteyi istediğinizde bir eliyle gazeteyi uzatıyor, öteki eli tezgahın altında gazetenin hediyesini arıyor. Neden sonra gazetenin o gün hediyesi olmadığı usuna geliyor, sizden adeta özür diliyor.

- Onca hediye yağmuru karşısında okurun durumunu da gözlemişsindir. Okurun da işi epeyce zor. Hangisini seçecek...

- Artık okuyucu öyle koşullandırıldı ki biriktirdiği kupon sayısı daha yirmiye varınca 'Acaba gazete bundan sonra ne verecek?' diye düşünmeye başlıyordu. Okuyucu 'gazetem' demiyor, 'gazete' diyordu. Çünkü okuyucu yüzer gezer okuyucu olmuştu. Hangi gazetenin verdiği daha çok değerli, daha çok çekiciyse okur oraya koşuyordu. Gazetenin niteliğini, köşe ya-

zarlarını hiç düşünmeksizin hemen o gazeteden almaya başlıyordu. Ve almakta olduğu öteki gazeteyi bir gün içersinde bırakabiliyordu. Öyle ki artık gazete onun için bir araç olmaktan çıkmış amaç oluyordu. 'Nasıl daha çok alabilirim; nasıl daha çok kazanabilirim?" diye düşünüyordu. Her kupon kesişle birlikte sanki o düş gerçekleşecekmiş gibi çekiliş günü yaklaştıkça heyecan doruğa çıkıyordu. Bu kez düşler sesli olarak kuruluyor, 'Bize çıkarsa ne yaparız?' söyleşileri sofranın tadı tuzu oluyordu.

- Tabii hediyenin durumuna göre tirajlar da değişiyor. Toplam tiraj değil, gazetelerin birbirlerinden aldıkları...

- Bir ay önce satışı bilmem kaç rakamında olan bir gazetenin satışı bir ay sonra yarıya iniyor. O zaman gazete yöneticilerini büyük bir telaş alıyor, uzmanlarıyla birlikte yeni yeni hediyelikler aranarak öteki gazetenin kendilerinden aldığı okuyucuyu geriye döndürmeye çalışıyorlar. Gazeteler arasında öyle bir savaş başladı ki bu savaş televizyon reklamlarında da açık seçik görüldü. Reklamların da etkisiyle üç milyonluk okuyucu bir o gazeteye bir bu gazeteye yönlendirildi. Gazeteler, bu üç milyonluk okuyucu sayısını nasıl dört milyona, beş milyona çıkarırız çabasını göstermedi. Altmış milyonluk bir ülkede üç milyonluk okuyucuyu, 'Sen kaptın, ben kaptım' kavgasıyla bazen de birbirlerinin kirli çamaşırlarını ortaya dökerek okuyucuya hizmet ettiklerini sandılar.

- Lotarya dışında da olumsuzluklar var...

- Gazeteler, herşeyden önce görevinin haber vermek olduğunu unuttu. Şiddet, kan, bıçak, tabanca, ceset birinci sayfaları baştan başa doldurdu. Bazen çok önemli bir rüşvet, bir yolsuzluk olayı çıkarı olan çevreleri kızdırmamak uğruna ya hasıraltı

edildi ya da son sayfalarda ufacık bir haber oldu. Gazetenin öğreticiliği unutuldu. Birtakım düzeysiz tartışmalar, sövüşmeler, hakaretler birbirini izledi. Okuyucuda estetik duygular yok edildi. Sanat söyleşileri kaç gazetemizde var? Kaç gazete kitap tanıtıyor? Bugün öykü yayımlayan gazetenin sayısı kaç tane? Şiirler hangi gazetenin sayfalarında? Romanlar nerede? Okuyucuyu yüceltmek ona verdiğimiz değerle ölçülür. O değer de gerçek haberleriyle, eğiticiliğiyle, öğreticiliğiyle, sanatıyla eline vereceğiniz gazetedir.

- Bu konuyla canınızı epeyce sıktım; ama, saydığınız nitelikleri olan gazeteler pek öyle çoğalacağa benzemiyor. Gidişattan kötümserim, baksanıza siz bile rahatlatamıyorsunuz.

- Basın gerçek basın olmazsa o ülkede demokrasi göstermelik olur, gelişmez. İnsan hakları, hukuk hepsi havada kalır; anarşi başlar. Yolsuzluklar başını alır gider, devleti yönetenler istedikleri gibi yönetirler. Haklı hakkını alamaz. Eğitim düzeyi düşer. Toplum, suskun bir toplum olur. Oysa, sesli düşünen, sorular soran bir topluma öyle gereksinmemiz var ki...

Alpaslan Berktay: "Doğru haber almadan doğru bilgi olmaz"

"İnsana dair" aklınıza ne geliyorsa, bilin ki Alpaslan Berktay oradadır. Türkiye İnsan Hakları Vakfı kurucu üyesi Alpaslan Berktay, uzun sayılabilecek ömrünü hep insan haklarına karşı olanlarla savaşımla geçirdi. İnsanı sevdiği, insan onuruna saygı gösterdiği ve bu uğurda gözünü kırpmadığı için hep başı derde girdi.

İnsana yönelik küçücük bir ayrıntı bile gözünden kaçmaz; hemen telefona sarılır; anlatır. O, beyninize "jimnastik" yaptırır. Hiç bir fikrini size dayatmaz. İnsanı sımsıcak saran, kucaklayan bakışları, insanı "örseleyen" bir durum karşısında çakmak olur; alev olur.

Ömrünü insan haklarını korumaya katkıda bulunmak için adamış "koca çınar" acaba medyayı nasıl görüyor? Sıkça yaptığımız söyleşilerden birini yalnızca medyaya ayırdık. O anlat-

tı biz dinledik. Araya girip fazla soru sormaya bile gerek kalmadı.

- Alpaslan Ağabey, dışarıdan insan hakları ihlalleriyle ilgili "bombardımana" uğradığımız bu dönemde okur da medyayı "topa" tutuyor. Son bir yılda medya iyice tartışılır hatta sorgulanır oldu. Sen nasıl görüyorsun şu bizim medyanın gidişatını?

- Sermayede bir patlama oldu. Para delirdi. Para bir zamanlar gereksinimler için araçtı. Şimdi amaç oldu. Para herşey. Bilgi de para, haber de para, teknoloji de öyle. Medya da böyle. Medya yalnız teknolojinin ürünü değil, kapitalizmin de ürünü. İkisinin ortak çocuğu. Medya hangi kamuoyunu yansıtıyor? Parayı veren düdüğü çalıyor. Medyanın bugünkü görevi "ak"ı kara yapmaktır. Medya, tükenen, tıkanan, yıpranan kapitalizmin makyaj sanayiidir. Yıpranmanın yerine, boyayıp boyayıp yenisini çıkarır. Akılları karıştırmak, tarihi saptırmak, yüzyılların bilgi birikimini yok etmek medyanın görevi. Gündem saptamak, saptırmak, unutturmak, gözleri başka yana çekmek, beyin yıkamak, sermayenin çıkarlarına uygun insan tipi yaratmak hep medyanın görevleri arasındadır. Vahşi kapitalizmin elinde medya, halkı aydınlatmak için değil, tersine aldatmak, yönlendirmek aracı oluyor. Çünkü böyle olmak zorunda. Çünkü medya tekellere kafasıyla değil, midesiyle bağlı.

- Tekelleşme dediniz de, bizim medya da epeyce tekelleşti sayılır. Bütün gazeteler, televizyonlar birkaç kişinin elinde...

- Sermayede tekelleşmenin doğal sonucu olarak, medyada da tekelleşme oluyor. Özal'ın, 'Sonunda ikibuçuk parti ile ikibuçuk gazete kalacak' demesi buydu işte. Görsel ve yazısal basın aynı ellerde birleşti, haber satıyorlar, mal satıyorlar, ansiklopedi yarışına giriyorlar. Bilginin, ansiklopedinin saygın-

lığı kalmadı. Tekeller medyayı pompalıyor, medya da tekelleri emme basma tulumba gibi. Tekelci medyanın kültürü bir yabancılaşma kültürüdür; insanı evirip çevirip istediği biçime sokan, metalaştıran, satıcının elinde oyuncak yapan, mal satanla, bilgi ve haber satanın aynı olduğu bir yoz kültür. Okumayı da, onunla birlikte düşünmeyi de kaldıran, düşünme tembelliği, hazır düşünce kalıpları getiren bir görsel medya kültürü yaşanıyor bugün. Televizyonlarda şiddet, nefret egemen. Batı'nın Westernlerine Doğu'nun karatesi, Kung-Fu'su eklendi. Çocuk filmlerinde bile şiddet. Atom çağı, uzay çağı diyorsunuz; atom savaşı, uzay savaşı oluyor çizgi filmlerde. Güzellik, sevgi üretilemiyor. Neden? Kapitalizm tükendi mi?

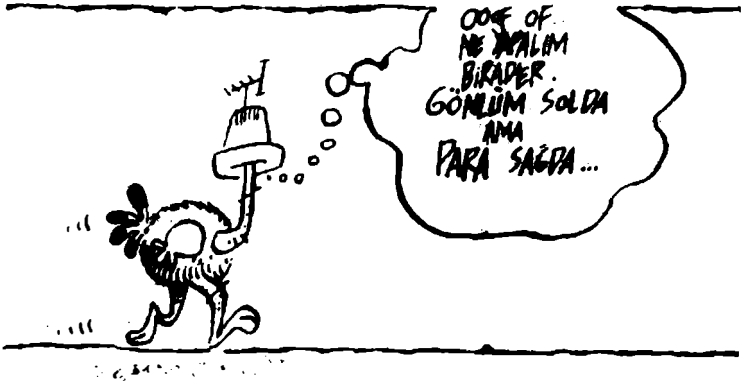
- Tekelleşmiş medya karşısında, halktan, emekten yana bir medya oluşturulamaz mı?

- Tekelleşmiş medyanın elinde, tek kutuplu bir dünyada, kapitalizm tek seçenekmiş gibi gösterilmeye çalışılıyor. Emek, sosyalizm konuşulmayarak gündemden, zihinlerden çıkarılıp unutturulmak isteniyor. Böylece fiili, sessiz bir sansür uygulanıyor. İki kutuplu dünyada kutuplardan biri, sosyalist olanı ortadan kalktı; tek kutup kaldı. Bu sahnede tek başına yakalanmayı gözlerden kaçırmak için, 'çok kutuplu oldu şimdi' diyorlar. Büyük bir aldatmaca. Tek bir kutup var. O da tüm dünyayı avucunun içinde tutan emperyalizm. 'İşçi sınıfı' bir yana 'halk' sözcüğü bile özellikle kullanılmadı anayasa tartışması günlerinde, bir kez bile... 'Orta direk' uydurmacası bu şark kurnazlığının ürünüdür. Her şey değişiyor diye başı sonu belirsiz, bir bilinmezlik öne sürülüyor. Tüm bu yutturmacalar, tekelleşmiş medya aracılığıyla yürütülüyor. Yaşamın her alanı, 900-900'lü telefonlar aracılığıyla pazarlanıyor. Teknolojik pat-

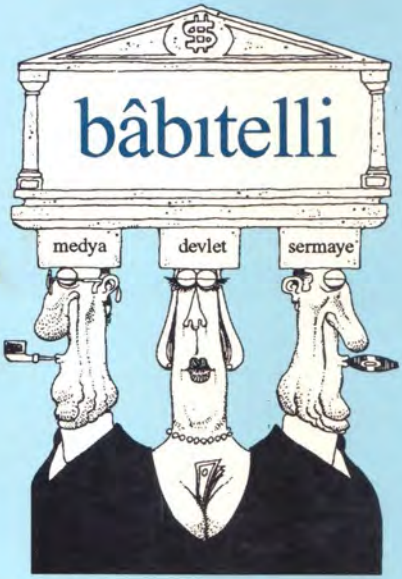
lamayı ve onun yarattığı medyayı başlangıç noktasına döndürmek olanaksızdır. Bu kaynakları ellerinde tutanlar, haber, bilgi, düşünce kaynaklarını ellerinde bulundurmanın ötesinde, insanlığı eriten bireyci toplumu, tüketici toplum biçimini de getiriyorlar. Ne var ki ulaşılan bu teknolojik noktadan geri dönülemezse de, medyada halktan, emekten yana güçlerin de söz sahibi olmaları düşünülebilir, dahası zorunludur. Akıl kurtulmadan emek kurtulmaz. Sendikalarıyla, dernekleriyle, siyasal partileriyle, sol, medyada pay sahibi olmak için örgütlenmelidir. Ancak böylece, seçenek dünya görüşü, yaşam biçimi, değer yargıları ortaya konabilir, yabancılaşma önlenebilir.

- Alpaslan Ağabey çok teşekkürler. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

- Son olarak şunu söylemek istiyorum. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve Uluslararası Kültürel İşbirliği İlkesi Bildirgesi'nde, herkesin bilgi edinebilme, kültürünü geliştirebilme hakları, bilim, yazın, sanat hakları savunulmaktadır. Herkes sağlıklı, yansız, doğru haber alma hakkına sahiptir. Doğru haber almadan doğru bilgi olmaz.

17 Aralık 1994 (Cumhuriyet)

"... Onlar lotaryanın, asparagasın, pazarlamacılığın bayrağını dalgalandıracaklar, biz doğru haber, ilkeli yayıncılık, onurlu medyaya doğru yelken şişireceğiz. Onlar gizli kameralarıyla şakacılık, paparazzicilik, reality showculuk oynayacaklar, biz insana saygıyı, araştırmacı gazeteciliği, kamunun çıkarını öne çıkaracağız. Dipten gelen dalga çok geçmeden yüzeyi sallayacak. Yeter ki şu çıkmaz sokaktan bir kurtulalım. Yeter ki tek tek şu ipin ucuna asılalım. Ümit kadar cesur olabildiğimiz sürece ümidimizi hiçbir şey kıramayacaktır."

Can Dündar

ISBN 975-7223-03-4
9 789757 223030